

I.

AZ OSZK 1984-1985-BEN

Az Országos Széchényi Könyvtár működése 1984–1985-ben

A SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRNAK A BUDAVÁRI PALOTÁBA VALÓ TELEPÜLÉSE

Az építkezés menete

A Budavári Palota F épületének, a Széchényi Könyvtár leendő épületének műszaki átadási-átvételi eljárása az 1983. december 22-én aláírt jegyzőkönyv értelmében megkezdődött. (Aláírók a tervező KÖZTI, a generálkivitelező KÖZÉV, a beruházó KOMBER és az üzemeltető-használatba vevő OSZK voltak.) E tény azonban korántsem jelentette a kivitelezési munkák befejezését, mivel azok hiánypótlási és hibajavítási munkák keretében és címén még az 1984-es év jelentős részében is tovább folytatódtak. A könyvtár részéről való birtokbavétel a tervezettől eltérően, csak szeptembertől vehette kezdetét.

A könyvtár vezetőségének az 1984-es évben a legfőbb nehézséget a vári épületben való működési feltételek biztosításáért, a befejező munkálatok meggyorsításáért való küzdelem jelentette. Míg egyfelől a könyvtárat az 1985-i áprilisi megnyitás határideje szorította, másfelől ragaszkodnia kellett ahhoz, hogy állománya, mely muzeális nemzeti kincs, csak az épület teljes befejezése és biztonságossá tétele után költöztethető. Ebben a nem könnyű időszakban sűrűn tartotta üléseit mind a Vezetői Tanács dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató elnökségével, mind a Vári operatív bizottság Sonnevend Péter főosztályvezető vezetésével. Mindkét testület, s ezen belül a szűkebb operatív vezetés (dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató, dr. Ferenczy Endréné és Sonnevend Péter főosztályvezetők, Fábry György gazdasági igazgató) igyekezett minden eszközt megragadni az események pozitív befolyásolása érdekében. Saját erőfeszítéseinket támogatta az érdekelt vállalatok és intézmények (kivitelező, beruházó és OSZK) pártbizottságainak együttműködése a Budapesti Pártbizottság közbejöttével. A még 1983 őszén megindult tárgyalások eredményeképpen 1984. február 17-én a három párttitkár aláírásával a kivitelezés eredményes befejezése és a költözés előkészítése érdekében intézkedési terv született. Ezt követően a beruházás sorsát az érintett intézmények párttitkárai is különös figyelemmel kísérték, és rendszeres összejöveteleiken vállalásaik teljesítését ellenőrizték.

A kivitelező és beruházó vállalatok a műszaki átadás-átvételi eljárás befejezését első ízben 1984. február 29-re jelezték. Eddig az időpontig a hivatalos műszaki szakemberek mellett a könyvtár valamennyi szervezeti egységének képviselői helyszíni bejárásokon hiányjegyzékeket állítottak össze leendő helyiségeik állapotáról. Egyidejűleg a szakszervezet munkavédelmi felelőse a Közalkalmazottak Szakszervezetének szakértőivel tanulmányozták az épületet, és megfogalmazták a fennálló problémákat.

A kivitelezésnek ebben a szakaszában az épület egészében még szerelési – elsősorban Teleliftszerelési – az V. szint alatti részben pedig még helyiségkialakítási munkák is folyamatban voltak. A február 29-i határidőt a vállalatok március 20-ra módosították, amikor is a kivitelezők még mindig számos szerelési munkával voltak adósak, és a hibajegyzék 25 oldalt tett ki. Az OSZK képviselője jegyzőkönyvben rögzítette, hogy "A létesítmény készültége folytán a rendeltetésszerű használatra nem alkalmas". A beruházó KOMBER írásban

kijelentette, hogy az épületet átveszi, de ugyanakkor "A létesítményt a mai napon a hiánypótlások, a pótmunkák és a próbaüzemelések elvégzése céljából a generálkivitelezőnek visszaadja."

Az épület befejezési munkáin kívül a könyvtár vezetőségét még más gondok is foglalkoztatták. A beruházási keret csökkentése folytán nem maradt pénz olyan berendezések megvételére és beszerelésére, amelyek pedig az üzemszerű működésnek feltételei voltak. Ezek közé tartoztak többek között az olvasószolgálati számkijelző berendezés, az ellenőrzést segítő, zártláncú ipari tévé, a Zeneműtár elektroakusztikai berendezése. Hiányzott továbbá a fedezet modern gyorsmásológépek és újabb irodai bútorok beszerzésére. E felsorolt berendezések megszerzése mellett a könyvtár vezetősége következetesen kiállt, s végül sikerült is csaknem valamennyit a művelődési tárcától nyert póthitelek felhasználásával még időben megvásárolni és felszereltetni. Új igényként jelentkezett viszont a meglévő és már beszerelt biztonsági berendezések korszerűsítése. (Elektromos jelzőrendszer mellett infraérzékelők alkalmazása, stb) Ezt a problémát végül beruházási póthitel segítségével sikerült megoldani.

Június közepén nyilvánvalóvá vált, hogy az épület birtokbavételének az OSZK által megszabott feltételei még nincsenek biztosítva. Jóllehet az építő KÖZÉV a hiánypótló munkákat írásban készre jelentette, a helyszíni szemle ennek ellenkezőjéről győzte meg mind a beruházót, mind az OSZK-t. Csak a július 25-i bejárás adott némi reményt arra, hogy augusztusban megkezdődhet az épület tényleges átvétele. Közben a könyvtárnak arra kellett kérnie az építőt és beruházót, hogy soronkívül vehesse át az egyik tetőraktárat az időközben veszélyeztetett állapotba került hírlapok áttelepítésére.

Augusztus első napjaiban a sajtóban téves hírek jelentek meg arról, hogy a Széchenyi Könyvtár várba költözése júliustól már tervszerűen folyik. A könyvtár cáfolni volt kénytelen a tévedésen alapuló közlést.

Augusztus 7-én miniszteri szemlére került sor: Köpeczi Béla művelődési miniszter és Somogyi László építésügyi miniszter látogatták meg az F épületet. Állásfoglalásuk szerint augusztus második felére meg kellett teremteni a könyvtári gyűjtemény költöztetésének feltételeit.

Szeptember első napjaiban meg is kezdődhetett az OSZK megbízott képviselői részéről az épület tényleges átvétele, elsősorban az állományköltöztetéshez szükséges raktári tereké. Az átvételi bizottság a további hónapokban helyiségről helyiségre járva vette birtokba az épületet, minden helyiségről hiánypótlási jegyzőkönyv készült. Az előírt üzemi próbák és valamennyi hatóság ellenőrző vizsgálata után szeptember 13-án állították ki az épület ideiglenes használatbavételi engedélyét. (A végleges engedélyt az észlelt hiányosságok megszüntetésére szabott 60 napos határidő elteltével vehettük kézhez.)

Az időközben megindult költözés teljes ideje alatt folytatódott a hibajavító és hiánypótló szakipari munkák a már átvett és részben be is telepített helyiségekben. A könyvtár munkatársai az állomány biztonsága érdekében a délutáni, valamint a szombat-vasárnapi időszakban rendszeres ügyeletet tartottak. A Telelift szerelési munkáit október 11-én fejezték be, míg a telefonvonalak kábelezése és a házi vonalak szerelése csak októberben kezdődött.

Az épület néhány jellemző adata: bruttó térfogata 249 ezer, nettó térfogata 194 ezer m³. A teljes alapterület 44.300 m², ebből gépészeti terek 6.350 m², közlekedő terek (lépcsők, folyosók) 4.900 m², a felhasználható hasznos alapterület 33.050 m². A hasznos alapterület megoszlása: raktári tér 43,9 %, nyilvános szolgálat 26,9 %, hivatali helyiségek 18,6 %, üzemek, műhelyek 7,3 %, szociális helyiségek 3,3 %.

Szakmai felkészülés és költözés

A vári működés elsősorban a dr. Ferenczy Endréné vezette I. sz., Gyűjteményi Főosztály munkájában jelentett változást, így ennek előkészítése és szakmai feltételeinek kialakí-

tása a sokrétű munka teljes terhével erre a területre nehezedett. Itt összpontosult – az Olvasó- és Tájékoztató Szolgálatban – a vári működéshez engedélyezett létszámfejlesztés keretében felvett új munkatársak betanítása is. Az új dolgozók a főosztály keretében szervezett OSZK-ismereti tanfolyamon vettek részt, és váltogatott beosztással megismerkedtek az egyes osztályokon folyó munkával és az OSZK katalógus-rendszerével.

Nagy erővel folyt a vári központi olvasószolgálat kézikönyvtárainak kialakítása. Az irodalom- és történettudományi, valamint az általános kézikönyvtár mintegy 18 ezer pfm. mennyiségű anyaga október folyamán (a tervezettnél négy hónappal később) felszállításra és felállításra került az olvasói térségben. A késedelem következtében a könyvtár megnyitására elkészült ugyan a teljes anyag – közel 70.000 kötet – címkézése és a kézikönyvtári rendszer feliratozása, valamennyi kézikönyvtár szak-, szám- és betűrendes katalógusának megszerkesztése azonban már a megnyitást követően fejeződött be. Párhuzamosan megtörtént a különgyűjteményi olvasótermi kézikönyvtárak átrendezése, kiegészítése, tematikus felállítása és címkézése, valamint katalógusainak összeállítás.

A vári áttelepülésre való felkészülésnek fontos része volt a költözési tervek pontos kidolgozása. A gyűjtemény teljes katalógushálózatának bővítési és fiókokra bontott vári betelepítési terve időre készült. A Vári operatív bizottság véglegesítette az egyes osztályok, munkahelyek betelepítésének tervét. A teljes gyűjtemény napokra bontott, vári költöztetési terve három változatban készült el – alkalmazkodva az újra és újra változó határidőkhöz.

Az intézmény összesített költöztetési tervének adatai szerint a költöztetésre-mozgatásra váró állomány mennyisége mintegy 65.400 pfm volt. Ebből 45.000 pfm volt a gyűjtemény várba szállítandó része, 6,4 ezer pfm-t tett ki a munkahelyi segédkönyvtárak szállításra váró része, míg 14 ezer pfm váron belüli áttelepítést igényelt. (Ez a már korábban, a 70-es évek közepétől a vári toronyraktárakban elhelyezett anyag egy részére vonatkozott.) A katalógus- és nyilvántartásrendszer költöztetése kb. 19 ezer katalógus-(kardex)fiókot és 11,3 ezer adrémafiókot jelentett. Ehhez járultak a könyvtári célbútorok, a munkaszobák felvitelre kijelölt mobilái és a gépek, felszerelések szállítása.

A költöztetési terv szerint a saját raktárosi kapacitás végezte az állomány berakodását, szállítás utáni kirakását és végleges elhelyezését, míg az épületek közti szállítást külső munkaerővel biztosítottuk. A költöztetés felelős irányítására Sonnevend Péter főosztályvezető, a VOB elnöke kapott megbízást, munkájában háromtagú csoport támogatta. Valamennyi szervezeti egységnél kijelölték a költözési felelősöket és az ezeket összefogó főosztályi felelősöket. Poprády Géza főosztályvezető feladata volt a könyvtár területén üzemelő gépi berendezések szállításának irányítása és ellenőrzése. A költözés gyakorlatilag három síkon folyt: az állomány költöztetése, a katalógusok és az egyéb (gépek, berendezések) költöztetése, valamint a munkahelyek költöztetése. Pontosan kidolgozásra került a bizonylati rendszer és az egyes szállítmányokat irányító címkézési rendszer.

Az épületek közti szállításra az OSZK külső szállítóvállalattal, a FŐSPED-del (Fővárosi Szállítási Vállalat) kötött szerződést. Ennek értelmében a könyvtárosoktól átvett, megpakolt műanyag ládákat és fonott kosarakat a FŐSPED dolgozói zárták le és szállították zárt teherautókon a ládákon megjelölt vári helyiségekbe. A felbontás, helyrerakás ismét az OSZK-dolgozók feladata volt. A különlegesen értékes anyag szállítása külön e célra kialakított, lelakatolt faladákban történt, rázkódtatást gátló habszivacs és buborékfólia alkalmazásával. Az értékes dokumentumokat szállítás közben is kísérték a könyvtár dolgozói. A katalógusfiókok tartalmukkal együtt előbb műanyag zsákokba kerültek, és rögzítés után ládázták be őket. A mobilái és egyéb felszerelések mozgatása, szállítása a FŐSPED feladata volt.

A költözés néhány adata: a szállításnál 4.000 műanyag ládát és 900 fonott kosarat használtak, a régi telephelyekről a várba naponta 8–10 teherautó-fuvar érkezett. A könyvtár által a FŐSPED-nek kifizetett számla összege 15,5 millió forint volt.

A költözési folyamat előkészítéseként 1984. augusztus 29-én az OSZK átvette a vári épület gazdasági bejáratát és a főportát, majd szeptemberben folyamatosan az egyes raktári tereket. A hírlapkötetek szállítása szeptember 11-én megindult, de néhány óra múlva le kellett állítani, mivel a felül nem rögzített állványok nem bírták a terhelést. A statikai vizsgálatok után elvégezték a hírlapállványok megfelelő rögzítését. Szeptember 26-án megkezdte működését a vári épületben az állományi költöztetést végző raktárosok csoportja, és ezt követően 1984. október 3-án teljes üzemmel beindulhatott a költöztetés. Az utolsó fuvar 1985. március 20-án érkezett a várba.

A tervhez képest háromhónapos késést nagy energiával, szombati műszakokkal sikerült a szállítóknak és a könyvtárosoknak behozniuk. A költöztetésben gyakorlatilag a könyvtár valamennyi munkatársa részt vett, és teljesítményükről, áldozatvállalásukról a legnagyobb elismerés hangján kell szólnunk. Az erős fizikai megterhelés és a sok kényelmetlenség ellenére a kétműszakos olvasószolgálatot sikerült 1984. végéig fenntartani, a könyvtárnak a külvilággal való kapcsolata egyetlen napra sem szakadt meg (pl. postai forgalom, kötelező példány-átvétel és -elosztás). A központi katalógusok a szűken vett költözés hetei után azonnal tájékoztattak, s ugyanez érvényes még számos más területre is. Általában megállapítható, hogy a szakmai munkában egyik évben sem következett be visszaesés: mindazt, amit a nemzeti könyvtári működés jellegéből következően naprakészen el kellett végezni, a könyvtárosok a nehéz körülmények ellenére is teljesítették.

A munkahelyek közül elsőként a Kézikönyvtári csoport kezdte meg vári működését, majd ezt követte október 22-től Rákospalotáról a Plakát- és Kisnyomtatványtár, majd novemberben a Térképtár. A munkahelyek zömének átköltöztetése decemberben és januárban folyt. Különleges feladatot jelentett a Kézirattár és a Régi nyomtatványok tárának átköltöztetése. Az utóbbi esetében nehezítette a helyzetet, hogy az Apponyi-terem berendezését már jóval előbb le kellett volna bontani, hogy a bútorzat felújítása után újra beépíthető legyen a várban. Az áttelepítés kitűnően sikerült: az ősnymtatványok és az Apponyi-könyvtár hungarikái méltó környezetben nyertek elhelyezést.

A Vezetői Tanács első ízben 1985. március 5-én tartotta ülését a vári épületben, s e ténnyt jegyzőkönyvileg örökítették meg.

Meglehetősen bonyolult volt a III. sz., Állományvédelmi Főosztály költözködése, mivel az ide tartozó osztályoknak csak egy része kaphatott helyet az új épületben. A Guszev u. 1. sz. és a Rosenberg hp. u. 6. sz. alatti telephelyek továbbra is a főosztály birtokában maradtak, de bizonyos átcsoportosításokra volt szükség. A korábban két helyen (a Guszev utcában és 1983-tól már a várban) üzemelő Restauráló Laboratórium egy helyre költözött a várba, de elhelyezési gondok miatt két fő átkerült a Hírlapállomány-védelmi osztályra. Ez utóbbiból kivált a hírlapkötetési csoport és a várba költözött, egyesülve a Guszev utcából felkerült könyvkötészettel. A Hírlapállomány-védelmi osztály a Rosenberg hp. utcában maradt. A Sokszorosító üzem továbbra is a Guszev utcában működött, a hozzá tartozó vári egységes kötetési üzemmel együtt neve "Sokszorosító üzem és kötetés"-re változott. A korábban két helyen működő Mikrofilmtár továbbra is két helyen működik: a Pollack Mihály térről a fotólaboratórium, a Perczel Mór u. 4. sz. alól a környgyűteményi mikrofilmezési csoport költözött a várba. A hírlapállomány-védelmi mikrofilmezés és a filmarchívum a Rosenberg hp. utcában maradt. Nem költözött a várba a II. sz., Könyvforgalmi és bibliográfiai Főosztály részlegei közül a Főlépéldány központ sem.

A vári költözés indította el a könyvtárban azt a társadalmi mozgalmat, amelynek célja volt egyrészt a régi könyvtárépület munkahelyeinek fényképeken való megörökítése, másrészt a költözés során esetleg selejtezésre kerülő, régi könyvtári iratok, dokumentumok és tárgyak megmentése, a művészi, vagy történeti értékű bútorok, berendezési tárgyak összegyűjtése. A Mikrofilmtár munkatársai 1983/84 folyamán sorra járták az OSZK akkori épületeit, s dokumentációs céllal kb. 940 felvételt készítettek az egyes munkahelyekről, jelle-

zetes könyvtári belsőkről, a könyvtár mindennapi életéről. A költözés előkészítő szakaszában a Kutatásszervezési csoport irányításával írták össze a muzeális értékű bútorokat és berendezési tárgyakat. Ezeknek egy része – bútorok, festmények – a várban is díszéül szolgál egy-egy könyvtári helyiségnek, bizonyítva azt, hogy a modern környezet és nemes burkolat (mahagóni és márvány) nem zárja ki a műemlék bútort és festményt, sőt: kölcsönösen ki egészítik egymást. A mobiliák és tárgyak másik része a várban összegyűjtve várja azt, hogy majdan egy OSZK-történeti múzeumként olyan belső enteriőrre rendeződjék, amely a szakmai múltat elevenen idézi fel a szemlélődben. A begyűjtött képi- és írásos dokumentumok ugyancsak a leendő OSZK-múzeum részét képezik.

A felköltözés után, ill. már közben is a mindennapi élet beindítása, megszervezése – mint minden új épületben, – úgy itt is számtalan nehézséggel járt. Ez annál is inkább így volt, mivel a hiánypótlási, szerelési munkák szinte az utolsó percig folytak. Nem könnyítette meg a helyzetet, hogy egy 23 éven át épített, hatalmas épületegyüttesről volt szó, amelynek működésbe hozása – különösen a fűtő- és szellőzőberendezéseké – nem volt problémamentes. Sajnos, az azóta eltelt idő is azt bizonyította, hogy az épületgépeszeti berendezések – fűtés, légkondicionálás – nem működnek tökéletesen. A nem kellően fűtött, vagy túlfűtött helyiségek, az alacsony páratartalom, a huzatos munkahelyek a felköltözés óta eltelt időszak alatt már éreztették kedvezőtlen hatásukat mind a dolgozókra, mind a könyvtár állományára. 1985. februárjában a tetők nem kellő szigetelése okozott gondot: a már berendezett olvasótermeknél történt beázás. Nem volt megnyugtató az épület felvonóinak állapota sem – a beépítésük óta eltelt, hosszú állásidő következtében gyakran voltak működésképtelenek.

Külön kell szólnunk a kommunikációs gondokról. Budapest területén a közismerten rossz telefonviszonyok a budai vár területén az átlagnál is rosszabbak. A szükséges 35 városi telefonvonal helyett a könyvtár csak tízet kapott, s a krisztinavárosi új telefonközpont 1985. novemberi üzembehelyezéséig a könyvtár egyes részlegei a központi számon keresztül csaknem elérhetetlenek voltak. A várba való költözéskor a posta által a régi épületben leszerelt telex-vonalat 1985 végéig sem kapta vissza a könyvtár. Ugyanez történt a számítógépes adatátviteli vonallal. Az OSZK tehát új épületében a kommunikációt tekintve lényegesen rosszabb helyzetbe került, mint volt: országos központi szolgáltatásai telex nélkül, egyetlen közvetlen telefonvonallal működnek. (A könyvtári együttműködés szép példáját mutatva, az OMIKK 1985 eleje óta átvállalta az OSZK telexeinek fogadását, ill. küldését.)

A könyvtár vári betelepülése a felköltözés után így alakult: a két alsó szinten (fél- és I. szint) nincsenek munkahelyek, a II. szinten az adréma cédulásokszorosító üzem, a fotólabor és a kötészet helyezkedik el; a III. szint a központi szolgáltatásoké, és itt van a Restauráló laboratórium; a IV. szint általában a gyarapítást és feldolgozást végző osztályoké, az V. szint a könyvtárigazgatás szintje, és itt nyert elhelyezést a Plakát- és Kísnyomtatványtár is; a VI. szint a különgyűjteményeké, továbbá itt található két központi csoport (Kutatásszervezési és Fejlesztési); a VII. szint teljes egészében az olvasószolgálaté; a VIII. szinten található a KMK Szakkönyvtára és olvasóterme. A KMK osztályai az egyes szinteken szétszórva helyezkednek el (IV–V–VI–VIII. szint).

A könyvtári-szakmai felkészüléssel és a költözéssel párhuzamosan folytak a könyvtár ünnepélyes megnyitásának előkészületei. Részletes kidolgozást nyert az ünnepség programja, előkészítették a megjelenő kiadványokat és a megnyitó alkalmából rendezett kiállítást. (Mindezek eredményéről részletesen ld. a következő fejezetben!)

A könyvtár megnyitása

Az Országos Széchényi Könyvtár új otthonának, a Budavári Palota F épületének ünnepélyes felavatására 1985 április 2-án kedden került sor kapcsolódva az akkori április 4-én

ünnepezt, 40. évfordulóra rendezett ünnepségsorozathoz. Ekkor ért véget az a negyedszázados folyamat, amelynek eredményeként végre a magyar nép akaratából az egykori királyi vár, a volt kormányzati székhely a kultúra váraként született újjá, méltó környezetéül a nemzet kulturális kincseinek. A Budavári Palota-együttes utolsóként újjáépült szárnyában elhelyezett Nemzeti Könyvtár fennállásának 183. évében végre önálló székhelyhez jutva, megkezdhette a hazai közművelődést szolgáló tevékenységét a már korábban itt működő kulturális intézmények: a Magyar Nemzeti Galéria, a Budapesti Történeti Múzeum és a Munkásmozgalmi Múzeum mellett.

A megnyitással kapcsolatos eseménysorozat április 1-én de. 9 órakor sajtófogadással kezdődött. Dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató és Lőrinczi Edit belsőépítész tájékoztatója után a sajtó képviselői megtekintették az épületet. De. 11 órakor került sor a már előző nap Budapestre érkezett külföldi vendégek fogadására. Itt voltak a szocialista országok nemzeti könyvtárainak vezetői közül: Peter Karaangov, a bolgár Cirill és Metód Nemzeti Könyvtár (Narodna Biblioteka Kirilla i Metodija, Sofia) igazgatója, Ing. Dr. Karel Kozelek, a cseh Állami Könyvtár, a prágai Státní Knihovna igazgatója, dr. Stefan Krivus, a szlovák Nemzeti Könyvtár, a Matica Slovenska igazgatója, dr. Stanislaw Czajka, a lengyel Nemzeti Könyvtár (Biblioteka Narodowa, Warszawa) igazgatója, Prof. Dr. Friedhilde Krause, a berlini Deutsche Staatsbibliothek igazgatója, Prof. Dr. Helmut Röttsch, a lipcsei Deutsche Bücherei igazgatója, George Bondoc, a román Állami Könyvtár (Biblioteca Centrala de Stat, Bucuresti) igazgatóhelyettese. Jugoszláviát D. Radanovic, a szerb Nemzeti Könyvtár (Narodna Biblioteka SR, Beograd) igazgatóhelyettese képviselte. A többi európai országok nemzeti könyvtárainak vezetői közül mindenekelőtt a szomszédos Ausztria képviselőjét, Dr. Magdalena-Maria Strebler-t, a bécsi Österreichische Nationalbibliothek igazgatóját és a baráti Finnország képviselőjét, Esko Häkkit, a helsinki Nemzeti és Egyetemi Könyvtár igazgatóját említjük. Itt volt Kenneth R. Cooper, a British Library igazgatója, Prof. Dr. Günther Pflug, a Frankfurt am Main-i Deutsche Bibliothek igazgatója és Prof. Dr. Jan Rogiers, a Leuveni Katolikus Egyetem Könyvtárának igazgatója, akinek személyéhez az Ómagyar Mária-siralom hazahozatala fűződik. Vendégeink között köszönthettük még Dr. Franz Görnert, a nyugat-berlini Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz kelet-európai részlegének vezetőjét és Jürgen Heringet, a stuttgarti (NSZK) Universitätsbibliothek igazgatóját. Miután vendégeink megtekintették az új könyvtár épületét, fogadás következett a tanácsteremben, ahol sor került a meghívottak által hozott ajándékok átadására és látogatásuknak a vendégkönyvben való megörökítésére.

Az ünnepélyes megnyitó április 2-án délelőtt volt. A könyvtár előcsarnokában, az elsőemeleti lépcsőforduló pihenőjében, Széchenyi Ferenc leleplezésre váró mellszobra körül és a VI. szintre vezető két lépcsőfeljárón ünnepi közönség gyűlt egybe. Magas rangú párt- és állami tisztségviselők, a hazai kulturális és tudományos élet számos képviselője, a könyvtárügy legfőbb vezetői, a tömegkommunikációs szervek képviselői jöttek el, hogy részesei legyenek az ünnepnek. A Széchenyi Könyvtár munkatársai az előcsarnokban és a VI. szinten gyülekeztek. Tizenegy órakor az OSZK Kamarakórusának előadásában elhangzott a Himnusz, majd Sinkovits Imre Kossuth-díjas színművész eredeti dokumentumokból összeállított montázs-szöveget olvasott fel. A szöveg történelmi pillanatképekben idézte fel a könyvtár múltját alapításától napjainkig, emlékeztetve egyúttal arra, hogy a Budavári Palotában megnyíló Nemzeti Könyvtár a Bibliotheca Corvinianat, Mátyás király hírneves könyvtárát tekintti szellemi elődjének. Széchenyi Ferenc a könyvtár alapítóleveléből idézett szavai alatt hullt le a lepel a szoborról, Rátonyi József Munkácsy-díjas szobrászművész alkotásáról. Ezt követően a kórus előadásában Bárdos Lajos – Kölcsény Ferenc "Bátorság ad erőt" és "Nemzeti fény a cél" c. művek hangzottak el, majd dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató köszöntötte a megjelenteket. Ezután dr. Csehák Judit, a Minisztertanács elnökhelyet-

tese mondotta el avató beszédét, amelyben többek között a következőket mondotta: "Nemzeti könyvtárunk új hajlékának avatása örömteli és fényes pillanata felszabadulási ünnepeinknek. Az alkalomnak többszörösen is jelképes értelme van: a fasiszta pusztítás és a háború következtében romhalmazzá vált, egykori királyi palota épületegyüttesének helyreállítását a Nemzeti Könyvtár megnyitásával fejeződik be. Átadása népünk áldozatkészségének, a gonddal és szeretettel végzett, békés építőmunkának az eredménye.

A könyvtár ideköltözése a szocialista kulturális forradalom kibontakoztatásának, a kultúra demokratizmusának is jelképes eredménye. A palota, amely egykor a fennkölt arisztokratizmus, a gőg és az elzárkózás megtestesüléseként komorlott a főváros felett, a mai naptól immár a maga teljességében és végérvényesen a művelődés otthona lett, legjogosabb tulajdonosa, a magyar nép birtokába került.

De jelképes értelmű a hely és az alkalom azáltal is, hogy a magyar írásbeliség leggazdagabb gyűjteménye most ott nyitja meg kapuit, ahol valaha a magyar művelődés nagy hírű intézménye, Mátyás király 'fölséges könyvtára', a Bibliotheca Corviniana állt.

A magyar reneszánsz kultúra páratlan szépségű és gazdagságú alkotása elpusztult, szétszóródott a történelmi viharok sodrában, és nem válhatott a nemzeti lét folyamatosságát kifejező intézménnyé.

Az Országos Széchényi Könyvtár, amely gyűjteményében ott őrzí a Corvina könyvtár számos fellelt, becses kódexét, azzal, hogy mint nemzeti könyvtár, most a Budavári Palotába települ, helyreállítja a megszakadt történelmi folyamatosságot." A továbbiakban dr. Csehák Judit hangsúlyozta, hogy a Széchényi Könyvtár – alapítása óta – a legszorosabb kapcsolatban áll a hazai tudományossággal és közoktatással, s központi szerepet tölt be az ország könyvtári rendszerében. Feladatai világosan következnek ebből a kapcsolatrendszerből. A könyvtár meg kell hogy feleljen a vele szemben támasztott követelményeknek, de többé már nem a régi módszerek hagyományhű folytatásával, hanem a modern kor igényelte, korszerű módszerekkel és technikával. Ezen a téren még sok tennivaló van hátra. "Kívánom, – fejezte be beszédét dr. Csehák Judit – hogy váljék e palota a művelődés mindennapos otthonává, a nemzeti géniusz táplálójává. Hirdesse népünk békevágyát, alkotóerejét, jövőbe vetett hitét, bizalmát."

Beszédének befejeztével dr. Csehák Judit egy nemzetiszínű szalag átvágásával megnyitotta a könyvtárat, jelképesen átadva azt rendeltetésének, majd kitüntetésekkel adta át. A kitüntetettek között dr. Ferenczy Endréné, az OSZK fősztályvezetője a Munka Érdemrend arany fokozatát, Lőrinczi Edit belsőépítész, szakfőmérnök és dr. Farkas László, az OSZK ny. főmunkatársa a Munka Érdemrend ezüst fokozatát, Havassy Pál, az Országos Műemléki Felügyelőség ny. igazgatóhelyettese, az épület tervező mérnöke Szocialista Kultúráért kitüntetést, Tatai András, raktári csoportvezető a Munka Érdemrend bronz fokozatát kapta. Az ünnepség befejezésekképpen Sinkovits Imre megrázó erővel szavalt a Szózatot, majd elhangzott a Szózat az OSZK Kamarakórusának előadásában is.

Ezután a vendégek egy része álló fogadáson vett részt, míg mások a könyvtár nagy előadótermében az épületet ismertető előadást hallgathatták végig. Valamennyi vendégnek lehetősége nyílt szakszerű vezetéssel végigjárni az új könyvtárat, és megtekinteni a "Gyűjtők és mecénások" c. kiállítást, amely az alapító Széchényi Ferencről napjainkig emléket állított azoknak, akik adományaikkal jelentős mértékben járultak hozzá a nemzeti könyvkincs gyarapításához.

Az olvasóközönségnek április 9-én de. 9 órakor nyitotta meg kapuit a Széchényi Könyvtár. A könyvtár előcsarnokában dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató köszöntötte a beiratkozó pultnál az első olvasót, Keresztury Dezső akadémikust, az OSZK ny. fősztályvezetőjét.

A megnyitás napján a posta alkalmi levelezőlapot bocsátott ki Széchényi Ferenc arcképével és a könyvtár épületének rajzával. Az árusítás helyén elsónapos bélyegzés volt.

A megnyitóra megjelent kiadványok közül kiemelkedik a könyvtár tájékoztatója 3., átdolgozott és bővített kiadásának ötnyelvű (magyar, angol, francia, német és orosz) változata. Megjelent több tájékoztató leporelló, két 6-6 felvételt tartalmazó diasorozat (az egyik a könyvtár épületéről, a másik a különgyűjtemények egy-egy nevesebb darabjáról), valamint hasonló témában egy hat eredeti fényképből álló sorozat. Készült a megnyitásra egy emléklap is, amelyet a vendégeken kívül az OSZK valamennyi dolgozója megkapott. A "Gyűjtők és mecénások" c. kiállításról megjelent katalógus egészítette még ki az ünnepi kiadványok sorát. (Az ünnepek részletes lefolyását és az új épület bővebb ismertetését közölte az OSZK Híradó 1985. 3-4. száma.)

• GYŰJTEMÉNSZERVEZÉS

Állomány, állományéptítés, gyűjtőkori kooperáció

A könyvtár állománya 1984-ben 27.544 kötet könyvvel, 6.610 időszaki kiadvánnyal, 8.651 darab kézirattal, 50.611 egyéb dokumentummal, összesen 93.416 könyvtári egységgel gyarapodott. Az év folyamán az állományból törölt egységek száma 474, így a tényleges gyarapodás 92.942 egység.

Az állomány 1984. december 31-én 6.177.110 egység volt. (A könyvraktár kötészeti egységben mért állománya 1.914.144 darab – az időszaki kiadványok raktaráé 297.715 darab.)

1985-ben a könyvtár állománya 23.131 kötet könyvvel, 5.879 időszaki kiadvánnyal, 27.112 darab kézirattal, 52.349 egyéb dokumentummal, összesen 108.471 könyvtári egységgel gyarapodott. Az év során az állományból törölt egységek száma 488, így a tényleges gyarapodás 107.983 egység.

Az állomány 1985. december 31-én 6.285.093 egység volt. (A könyvraktár kötészeti egységben mért állománya 1.932.360 darab – az időszaki kiadványok raktaráé 333.623 darab.)

A kötelepéldány-beszolgáltatás biztosította a belföldi dokumentumok beszerzését, bár a reklamációk, az utólagos bekérések száma növekvő tendenciát mutat. A retrospektív hiánypótló beszerzés a szokásos forrásokon kívül (Főlépéldány Központ és Nemzetközi Csereszolgálat jegyzékei) erőteljesebb piacutatással: belföldi antikvár- és magánvélteli lehetőségek felhasználásával nagyobb arányú vásárlásokat eredményezett. Ezek során számos másodpéldányt is vásároltunk: E biztonsági tartalékra való törekvésben kétségkívül szerepet játszott az 1983-ban bekövetkezett, nagyobb mérvű állománysonkulás folytán kialakult beszerzési politika.

A bel- és külföldi, 1800 után megjelent hungarikumok lelőhely-nyilvántartó munkája az előző évi keretek között folytatódott: dokumentumtípusok szerint rendezetten, a külföldi hungarika-kutatásokra, valamint a retrospektív nemzeti bibliográfiai munkák adataira alapozva.

A kurrens külföldi állománygyarapítás előszerzeményező munkájában a Gyarapítási osztály munkatársain kívül mind külső, mind belső szakértők közreműködtek. A szakreferensi rendszer kialakításának első lépéseként megkezdődött a különgyűjteményekben dolgozó szakemberek bevonása is. 1985-ben az urali népek irodalmának, a turkológiának, a japán, héber, stb. nyelvek irodalmának színvonalas beszerzésére újabb szakreferenseket szerződtettünk. 1985-ben kaptunk ígéretet a Külügyminisztériumtól a külföldi kiadványok megszerzésében való segítségnyújtásra.

A külföldi eredetű könyvek beszerzése 1984-ben 4.836, 1985-ben 3.736 kötetet eredményezett. E 8.122 kötetből belföldi forrásból 1.718-at, szocialista országból 3.267-et, több más országból 3.137-et sikerült megszerezni.

A kurrens külföldi periodikumok gyarapodása 1984-ben 1.145, 1985-ben 1.169 cím volt. Ebből a nemzetközi csere által behozott címek száma 692, ill. 679. Mind az előfizetett, mind a más forrásból érkező periodikumok esetében igen sokszor kellett a reklamá-lás eszközhöz folyamodni, ami jelentős munkatöbbletet okozott.

1984-től új lehetőségek nyíltak a devizát igénylő, külföldi könyvbeszerzések növelésé-re. Soros György, magyar származású, New York-i üzletembernek a magyar tudomány, kultúra és művészet támogatására tett, nagyszabású alapítványa ez évtől tette tehetővé a magyarországi könyvtárak számára forintfedezet ellenében, tőkés országokban kiadott könyvek bizonyos meghatározott körének rendelését. Az OSZK első ízben mintegy 8.000 dollár értékben adott fel rendelést. E beszerzési forrásnak igen pozitív hatása van állománnyagrapodásunkra, különösen az angol-amerikai kiadású kézikönyvek, referenzs mű-vek tekintetében. Rendelésünkre első ízben 1985-ben érkezett 230 kötet könyv 201.310 forint értékben.

Az MTA-Soros Alapítvány létrejötté új koordináló feladatot is jelent számunkra. Az országos gyűjteményszervezési kooperációban a Széchényi Könyvtár irányítja, összehan-golja és adminisztrálja a Soros-alapítvány keretében a megyei, múzeumi, művészeti könyvtárak, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és az Állami Gorkij Könyvtár kül-földi könyvrendeléseit. A rendelkezések továbbbítását és a pénzügyi lebonyolítást az 1984-ben alakult MKE Soros-alapítvány könyvtári program iroda végzi.

1984–85-ben több, nagyobb volumenű kül- és belföldi hagyaték, ill. ajándék érkezett a könyvtárba, többek között Molnár Antal zenetörténész, Rehák István orvos, Vaszary Gábor író, Maurer Gyula újságíró könyvtára. Viszonylag nagy munkát adott a könyvtár katalógusaiba való behasonlításuk, s ehhez képest a tényleges állománybavétel csekélyebb mértékű volt. Viszont a nálunk már fölőspéldányoknak ítélt könyvek szerencsés kiegészítést jelentettek más, gyűjtőkörileg illetékes könyvtárak számára.

1984-ben a Magyarországon rendezett, japán könyvkiállítás anyagának jegyzékbe fog-lalása és a gyűjtőkörileg illetékes könyvtárak közötti szétosztása ugyancsak az OSZK fel-adata volt.

Elkészült a gyűjtőköri megosztást szabályozó keretszerződés a Magyar Színházi Inté-zettel. A Magyar Nemzeti Hangtár előkészítő bizottsága ülésein folyamatosan részt vet-tünk.

A beszámolási időszakban megnövekedtek a Gyarapítási osztály által ellátott, hatósá-gi feladatokkal kapcsolatos teendők. Szakértői véleményezésre, értékebecslésre nemcsak egyes magángyűjtemények, hagyatékok esetében került sor, hanem a vám- és rendőri szervek kérésére számos olyan esetben is, amikor egyházi-, ill. közgyűjteményekből tör-tént eltulajdonításokról volt szó. Könyvkiviteli engedélyt magánszemélynek a két év alatt 1.400 esetben (135.898,- Ft értékben), a Kultúra Külkereskedelmi Vállalatnak export cél-ra 268 esetben adtunk (720.561,- Ft értékben). A védettségi ügyintézés keretében 236 egyedi védettségi javaslat készült, valamint öt antikvár könyvaukciónak átvizsgálá-sát végeztük el.

A jelentősebb beszerzések ismertetésének élére kívánczik 1985-ből az a 3 főlíoni, német kódextöredék, mely egy neves magyar bibliofil korábban már hozzánk került gyűj-teményéhez tartozik. A pergamenlapok három oldalon miniatúrák által ábrázolt Minne-sängerek dalait tartalmazzák, köztük a híres Kurenbergi lovagköltő eddig egyetlen kódex-ből ismert, új szövegvariánst adó verseit. E lapok a német irodalom, sőt az egész germanisztika számára az "évszázad szenzációját" jelentik. Nem kevesebbről van itt szó, mint arról a tényről, hogy e felfedezés által a német líra kezdetei egy évszázaddal ko-rábbra datálhatók. A kézirat tudományos feldolgozását dr. Vízkelety András, 1984-ben még a Kézirattár tudományos főmunkatársa, 1985-től az MTA Fragmenta codicum kutató-csoportjának vezetője végezte el.

A középkori irodalom másik értékes gyarapodása 1984-ben egy 15. századi kódex, amely egy teljes *Psalteriumot* tartalmaz. A kötet alakja, díszítése arra utal, hogy inkább könyvként használták szoltározásnál. Eredete és tulajdonosa ismeretlen.

A 16–18. századi művelődéstörténetre vonatkozóan kiemelkedő forrás a Farkas Pál és Ádám önéletírás jellegű feljegyzéseit összefoglaló, Szily Kálmán-féle kódex, illetve egy újabb peregrinációs emlékkönyv, Tessári János *album amicorum*.

Az újabb kori szerzemények közül említésre méltók Ballagi Géza (1851–1907) hagyatéktöredéke és Eötvös Lajos (1848–1872) naplója. Ballagi Géza levelezése rendkívül érdekes és színes beszámolókat tartalmaz kora tudományos, társadalmi és politikai életéről. Ugyancsak jelentős 19. századi forrás a Frankenburg Adolf (1811–1884) levelezését összegyűjtő album. Kossuthnak őt, az emigrációból írt levelével gyarapodtunk, közülük kettő külföldön élő magyar ajándéka. Forrásértékű Madách Imre és Lónyai Menyhért levelezése. Birtokába jutottunk néhány Mikszáth-levélnek is, melyeket feleségéhez írt. A 20. századi szerzeményekből jelentős két zenetörténeti anyag: az egyik Rösler Endre hagyatéka, a másik Kerényi Györgyhöz fűződik, és Bartók Béla, Szabolcsi Bence-dokumentumokat tartalmaz. Az irodalmi kéziratok közül kiemelkedik egy korai József Attila vers autográf fogalmazványa, valamint Juhász Gyula és Móra Ferenc kiadatlan levelei, Veres Péter autográf előadás-fogalmazványa. 20. századi személyi fondjaink újabb Szabó Dezső-dokumentumokkal és a Heltai Jenő életművét átfogó kéziratanyaggal gazdagodtak. A magyar ókortudomány kiemelkedő alakjától, Kerényi Károlytól több mint félszáz levél került állományunkba. Keresztury Dezső nálunk őrzött, személyi levéltára újabb részlettel egészült ki, amely nagyrészt forrásértékű kortársi levelezést tartalmaz. Megemlítjük még Rejtő Jenő kiadatlan regényének kéziratát. Nemzetközileg is jelentősek Thomas Mann Szentkuthy Miklóst méltató sorai és Stefan Zweig Kardos Lajoshoz intézett levelei.

A Régi Nyomtatványok Tára újabb négy ősnomtatvánnyal gyarapodott. Az RMK-gyűjteménybe több olyan mű került, amelyek eddig nem voltak meg a könyvtár állományában. Ilyen pl. Siderius János magyar nyelvű katekizmusának egy eddig ismeretlen, 1672-es lőcsei kiadása. Ritkaságnak számít két egyleveles, magyar nyelvű nyomtatvány is: egyik a kolozsvári Heltai nyomdából, a másik a kassai Schultz nyomda terméke 1624-ből. Tartalmilag is igen értékes könyvritkaság az *Augustana confessio* magyar fordítása, mely nyomdahely nélkül, 1692-ben látott napvilágot. Az antikva gyűjtemény több tudománytörténeti értékű dokumentummal gyarapodott, közülük néhány ritkasága, mások különlegesen szép kiállításuk miatt is jelentős új szerzemények. Gyarapodott a Cyrillica-gyűjtemény is: az 1644-ben, Lvovban nyomtatott *Evangéliom* gazdagon illusztrált, igen ritka nyomtatvány.

A Színháztörténeti Tár többek között Csányi Árpád, Nagyajtai Teréz, Rajkai György díszlet-, ill. jelmezterveivel, Rab Antal színházi sűgő hagyatékának több mint 500 tételből álló szöveggönyv-gyűjteményével, Rösler Endre operaházi működésének 800 fotójával és 18–19. századi színlapgyűjteménnyel gyarapodott.

A szakterület nemzetközi kapcsolatai

A szocialista országok nemzeti könyvtárai együttműködése keretében 1984-ben az állománygyarapítási szakértői konferencia számára folytatódott a nemzeti gyűjtemény gyarapodásának hatékonysági vizsgálata, valamint anyaggyűjtés a nemzeti könyvtár retrospektív gyűjteményalakítása témakörében. 1985-ben a szakértők 6. nemzetközi konferenciáján, Havannában dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató és dr. Ferenczy Endréné fősztályvezető vettek részt. Dr. Ferenczy Endréné A Nemzeti könyvtár gyűjteményének szerepe az ország könyvtári rendszerében címmel tartott előadást.

Az állománygyarapítás területén helyszíni tapasztalatcserére a belgrádi Nemzeti Könyvtárban, hungarika főlépcsődények válogatására a martini Matica Slovenskában nyílt lehetőség a személycserés kiutazások keretében.

Feldolgozó munka. Katalógusok

A vári felkészüléssel és a költözéssel együttjáró, kieső idők ellenére a kurrens feldolgozó munka a törzsgyűjtemény anyagában a gyarapodással lépést tartott. A vári munkákat – az előre meghatározott tervek szerint – elsősorban az inkurrens (rekatalogizálási és katalógus-gondozási) munkák terhére sikerült maradéktalanul végrehajtani.

A katalóguscédula-sokszorosítás az adréma géppark előregedése folytán továbbra is egyik legsúlyosabb problémánk. A gépek gyakori javítása, hosszú állásideje következtében 1984–85-ben is csak a törzsgyűjtemény (könyvek + időszaki kiadványok) katalóguscéduláit sikerült az adréma-gépekkel előállítani. A teljesítmények adatai tanúsítják, hogy igen nagy volumenű munkákról van itt szó: két év alatt 46.503 lemezprézelés és egymillió cédulalevonás készült el. (Utóbbiból 170.000 cédula a vári kézikönyvtárak részére, külön munkában.) Ugyanakkor a különgyűjtemények katalóguscédula igényeit az adrema-kapacitás szükségse miatt már évek óta nem lehet kielégíteni. A Térképtárban pl. az adréma-átlan címléírások száma a 10 ezret is meghaladja. Mindez azt jelenti, hogy a katalógusok nem tartalmazzák az új gyarapodást, így nem adnak reális képet az állományról. E tény mind a tájékoztató munkát, mind a belső feldolgozó munkát nagymértékben hátráltatja.

Az 1985-ös év végén beszerzett új, xerox-rendszerű cédulásokszorosító gép (Sharp) azonban már némi reményt nyújt a jövőt illetően. Decemberben a gépet már kipróbálták, de előreláthatólag az 1986-os év is még a kísérleti próbaüzem éve lesz. A felhalmozódott restanciák felszámolása pedig még hosszú évek munkáját igényli.

A katalógusrekonstrukció jelentősen előrehaladt. A könyvek müncheni katalógusának xerox-másolása – olvasói katalógus céljára – befejeződött. A megszerkesztett, új katalógushoz 1986-ban már csak kisebb hiánypótlások, ill. selejtcserék szükségesek. A sorozati katalógus rekonstrukciója folytatódott. A Kézirattár levelestári katalógusának duplikálása befejeződött, a Kisnyomtatványtárban felállításra került a közreadói katalógus.

Az időszaki kiadványok rekatalogizálásának teljesítménye a két év alatt 748 cím, ill. 12.378 kötet volt. A kurrens címek befejezése után feldolgozásra kerülő, 1945 utáni, inkurrens címanyag jegyzéke is elkészült.

A törzsgyűjtemények katalógusaiba az új feldolgozásokról készült és beosztott cédulák száma meghaladja a félmilliót (548.058 db).

A könyvek olvasói betűrendes katalógusának az új szabványok bevezetésével kapcsolatos lezárását – a központi cédulaszolgáltatás helyzetével, a vári költözési feladatokkal és az országos könyvtárügy gyakorlatával összhangban – el kellett halasztanunk. Ugyanígy eltolódott a külföldi, könyvjellegű periodikumok új feldolgozási rendszerének beindítása.

A mikrodokumentumok állománybavételével, feldolgozásával és tárolásával kapcsolatos, osztályok közötti megbeszélések lezárultak. Megegyezés született a kísérőlapok formájára vonatkozóan, az egységes feldolgozás ennek megfelelően 1986-ban megindulhat.

A retrospektív, általában publikálásra szánt, feltáró munka a különgyűjteményekben folyt, az ismert körülmények miatt számszerűleg kevesebb eredményt hozva. A Régi Nyomtatványok Tára folytatta az antikvakatalógus munkálatait, a Zeneműtár a zenei kéziratok feldolgozását. A Színháztörténeti Tárban a 18–19. századi német színházi műsorkatalógus kéziratának összeállítása befejeződött, míg a Nemzeti Színház iratanyagának feltárását tovább folytatták. E téren előkészületek történtek egy nemzetközi információs

rendszerhez való csatlakozáshoz. (Ld. a "Kapcsolat a nemzetközi információs rendszerekkel" c. fejezetet!) A kéziratos térképek leíró katalógusának nyomdakész kézirata – pénzügyi fedezet hiányában – nem kerülhetett kiadásra. Az újkori latin kéziratkatalógus munkálatai 1984 közepétől átmenetileg szüneteltek.

A szakterület nemzetközi kapcsolatai

A szocialista országok nemzeti könyvtárai együttműködése keretében a feldolgozó- és katalógusszerkesztői konferencia számára befejeződött az OSZK katalógushálózatának adatlap-összeállítása.

A feldolgozás módszertani kérdéseit, az új szabványok alkalmazását négy munkatársunk a lipcei Deutsche Bücherei-ben, egy-egy fő a prágai, a belgrádi, ill. a brüsszeli nemzeti könyvtárban tanulmányozta.

Raktározás. Forgalmazás. Az állomány biztonsága

A beszámolási időszak legnehezebb feladata a könyvtári állománynak a vári épületbe való költöztetése és a vári raktárak betelepítése volt. (Erre vonatkozólag ld. az első fejezetet.) A törzsgyűjtemény forgalmazását – egyes raktárrészeknek az építkezéssel összefüggő, átmeneti lezárásától eltekintve – egészen 1984. december 22-ig folyamatosan fenntartottuk. A forgalmazott egységek száma 1984-ben 433.435 volt (1983: 456.728).

A beköltözést követően még 3.400 pfm. tömörítésére, ill. áttelepítésére került sor. Elkészültek a raktárterek feliratai, eligazító táblái, a Telelift-állomások kódtáblázatai. Megtörtént a Telelift könyvszállító berendezés működési rendjének megszerzése, próbaüzemének lebonyolítása. Megszervezték a könyvkiadó állomás és az őrjegy-elszámoltatás rendszerét, kialakították a raktári kiszolgálás munkahelyeit.

Az 1985. április 9-én megindult olvasóforgalom, valamint a belső forgalom igényeinek kielégítését a Raktári osztály munkatársai minden komolyabb fennakadás nélkül biztosították. E tényt ezúttal különösen ki kell hangsúlyozni, mivel gyökeresen megváltozott körülmények között kellett dolgozniuk, az előre kidolgozott működési rendet nemegyszer menet közben módosítva. Mivel próbaüzemre idő hiányában nem volt lehetőség, a tervekben előre kialakított rendszert a forgalom igényei szerint kellett, menet közben változtatni, fejleszteni. E kezdeti időszakban a Telelift berendezés jól vizsgázott, mind ez ideig megbízhatóan működött. Köszönhető ez részben annak, hogy karbantartó részlege jól szervezetten és begyakorlottan végezte munkáját. Kevesebb jó mondható el a teherszállító felvonókról, mivel gyakori meghibásodásuk és a javítások elhúzódnása a raktári dolgozók munkáját erősen megnehezítette. Különösen áll ez a hírlapköteteket szállító felvonóra, amelynek gyakori és hosszan tartó kiesése következtében a hírlapkötetek kiszolgálása akadozott, ugyanakkor a raktári dolgozóknak a kötetek kézi szállítása erős fizikai megterhelést jelentett.

Bár a raktári helyiségek tervezése mind az állomány védelmét és biztonságát, mind az ott dolgozók egészségének szempontjait messzemenően igyekezett figyelembe venni, a műszaki megoldás a gyakorlatban nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A raktárterek nem megfelelő klímaviszonyai az egész év során folyamatos ellenőrzést és többszöri intézkedést tettek szükségessé. A kívánatosnál alacsonyabb páratartalom és magasabb hőmérséklet a klímaberendezések beszüntetését, ill. korrekcióját még folyamatosan igénylik. Nagyrészt a felsoroltakkal függ össze, hogy a raktárakban dolgozók körében igen magas volt a fluktuáció: a 40 fős osztályról 1985 folyamán 44 fő távozott, és ugyan-

ennyi lépett be. A nyár közepén a létszám gyakorlatilag a felére csökkent. A folyamatos raktári szolgálat ellátását, az újabb és újabb dolgozók betanítását csak a legnagyobb erőfeszítéssel, jelentős többletterhek vállalásával lehetett ellátni. Az év utolsó negyedére a létszám feltöltődött, de a helyzet stabilizálódásáról még korántsem lehet beszélni. Kétségtelen, hogy a nem megfelelő klímaviszonyokhoz az ablak nélküli, zárt raktárterek pszichikai hatása, a munka mechanikus jellege is negatív tényezőként járul hozzá.

A költözésre rendelkezésre álló idő lerövidülése azt eredményezte, hogy a betelepítésre került állomány tervezett portalanítására csak csökkentett mértékben került sor. Elmaradt a számrevízió is, amit menet közben, egyéb feladatok mellett, ill. terhére kell végrehajtani. Egyes különgyűjteményekben is komoly tárolási gondok vannak még: így pl. a Térképtárban az atlaszok elhelyezésére szolgáló szekrények meg nem felelő kivitelezése miatt az atlaszokat nem lehetett megnyugtató módon elhelyezni.

A törzsszállomány biztonsága szempontjából többrendbeli intézkedés történt. Kialakult a raktárak közlekedési, zárási és ellenőrzési rendszere. Fontos eredmény, hogy a vári működés megkezdésével egyidejűleg a gyűjtemények biztonságos őrzését lehetővé tevő, polgári fegyveres őrség megkezdte működését.

A vállalaton, ill. intézményen belüli, új típusú gazdasági szervezetek alakításának lehetőségét az OSZK-ban a Raktári osztály dolgozói használták ki. Az 1983-ban alakult OSZK Könyvtárrendező vgmk (vállalati gazdasági munkaközösség) könyvtárak költöztetésére, könyvtári állomány takarítására, rendezésére, mozgatására, raktári rend kialakítására vállalkozott. A kezdetben 8, majd 13 tagú kollektíva több kisebb könyvtár költöztetését bonyolította le, de részt vett az OSZK költözködését előkészítő, kisebb állomány-mozgásokban is. Részvételükkel zajlott le pl. a Tároló könyvtár Törökbálintra való költöztetése 1984. áprilisában. A vgmk 1985-ben beszüntette tevékenységét, és feloszlott.

Az 1983-ban felfedezett, nagyarányú lopás büntetének tárgyalása 1984 őszén fejeződött be. Az elkövető, volt raktári dolgozót 3 évi szabadságvesztésre ítélték, a könyveket árusító kereskedő azonban az orgazdaság vádjá alól felmentést nyert, ill. orgazdaság szabálysértésében elmarasztalva, pénzbüntetésben részesült.

Állományvédelem

Az OSZK belső kötetzeti üzemei a két év alatt 7.642 állományi egység és 152 napló, valamint 1.995 kiadvány (brosúra) bekötését végezték el. Jelentős mértékben terhelték kapacitásukat a vári felköltözéssel és megnyitással kapcsolatos feladatok is (dobozok, mappák, olvasói helyszámok készítése, címkézés, stb.). Külső kötetzeten 13.612 darabot köttettünk. A kötetzeti munkáknál 1984-ben még továbbra is előnyben részesült a vári szabadpolcos állomány.

A nagy volumenű, üzemszerűen végzett javítási, ill. restaurálási munkák továbbra is a magyar hírlapok köteteinek mikforilmezés előtti javítását szolgálták. A kijavított hírlapkötetek száma 2.700, a javított lapok száma közel 80 ezer (79.114). A hírlapjavításban emelkedett a nagyformátumú, a papír elöregedése következtében igen törekeny, amerikai magyar hírlapok aránya, amelyek rossz állapota több munkaráfördítást igényelt.

Az egyes gyűjteményrészek (különgyűjtemények) anyagából egyedi restaurálással 1.533 darab készült el. Állománymegóvó-konzerváló munkát a zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár 6.150 kötetén végeztek. A javított, restaurált dokumentumok jelentős részét az 1985-ös év kiállítási anyaga képezte. (A megnyitóra készült "Gyűjtők és mecénások" c. kiállítás és az 1985 őszén megnyílt kódexkiállítás.)

Az állományvédelmi restaurálás központi feladatainak keretében az egyházi gyűjtemények részére végzett munka eredménye 25 kódex, ill. kötetes kézirat, valamint 44 töre-

dék restaurálása. A Corvina-programot 1984-ben a vári laboratórium meg nem felelő klímaviszonyai miatt csak az első félévben lehetett folytatni, ezért a tervezett 8 kódex helyett csak 4 készült el (közülük egy Corvina), terven felül viszont 46 pergamentöredéket restauráltak. A Corvinák restaurálását 1985-ben sem lehetett folytatni: ennek az évnek munkája az Egyetemi Könyvtár más kézirataira, elsősorban kódextöredékeire korlátozódott. Számszerű eredmények: 1 kötet kódex, 34 darab pergamentöredék, 83 darab kísérleti és mintadarab-készítés.

A Corvina-program szempontjából az 1985-ös évet – az 1984-es leállás következtében – teljes egészében a kísérletezés és előkészítés évének kellett tekinteni. A kutató-fejlesztő munka több témakörben folyt: fertőtlenítés, festékek és tinták rögzítése, a penészgombáktól meggyengült pergamenek erősítése és a hiányok pótlása. A kísérleti kutatásokat a KÖJAL-lal, a Bőripari Kutató Intézettel, a Papíripari Kutató Intézettel, az Országos Levéltár Restauráló Laboratóriumával és külső szakértők bevonásával, velük együtt végezték. E munkák összegezeként 1985. dec. 18-án egy szakértői bizottság számára beszámoló készült. A javaslatok alapján a bizottság állást foglalt az alkalmazandó anyagok, technikák és eljárások tekintetében. Ennek eredményeképpen elkészült a következő évre szóló restaurálási program. Az 1984-es év egyik fontos eredménye még, hogy elkészült a pergamenöntés új, egyedi munkaeszköze, a VACULUX asztal.

A restaurálás tudományos megalapozottságú végzésére irányuló, kísérleti és kutató tevékenység, valamint a restaurálási eljárások technológiájának fejlesztése, új technológiák kialakítása a Corvina-programon túlmenően is folyt. Így pl. technológiai kísérletek folytak a gépi papíröntés és a papírhasítás kombinációjára, könyvtári célokat kielégítő, poliészter alapanyagú, tároló tasakok ultrahangos hegesztésére. Megkezdték a fényképeszeti anyagok konzerválási-restaurálási módszereinek kidolgozását. A tartós papír nagyüzemi előállításával kapcsolatos szervező munkát tovább folytatták. Részt vettek a restaurálásra és tárolásra használható, magyar gyártmányú (tervezett) savmentes papírok összetételének kialakításában, a Papíripari Kutató Intézettel és a Diósgyőri Papírgyárral közösen.

Az országos állományvédelmi program témájában az Országos Könyvtárügyi Tanács részére 1984-ben elkészült a második előterjesztés is, amelyet az OKT plénuma megtárgyalt és elfogadott. Ennek eredményeképpen megalakult az OKT mellett az Állományvédelmi Szakbizottság, amelynek elnöke Kastaly Beatrix, a Hírlap-állományvédelmi osztály vezetője lett. Tagjai a bizottságnak az Állományvédelmi Főosztály vezetője, a Restauráló Laboratórium és a Mikrofilmtár vezetői is. Az OKT elé terjesztett program megvalósítása is megkezdődött. A szakbizottság első feladatának egy országos könyvtári állományvédelmi felmérés elvégzését tekinti. Ennek előkészítése 1985-ben megtörtént. (A felmérésben részt vevő könyvtárak körének meghatározása, a kérdőívek kidolgozása és szétküldése, az Országgyűlési Könyvtárban elvégzett próbafelmérés elemzése.) Elkészült egy állományvédelmi útmutató kézirat.

Jelentős részt vállal könyvtárunk a könyvkötő- és restaurátor-utánpótlás képzésében és továbbképzésében. A könyvtári könyvkötők továbbképzését szakmailag szerveztük, és részt vettünk az oktatásban. Hasonlóképpen részt vettünk a könyvtárosok és könyvtárkezelők részére a régi könyvek kezelését, tisztítását oktató tanfolyamon. 1984-ben befejezte tanulmányait a második középfokú könyv- és papírrestaurátor osztály 13 hallgatója. 1985 őszén újra indult – immár harmadízben – a kétéves tanfolyam. Ennek szervezésével, az előkészítő tanfolyam és felvételi vizsgák lebonyolításával, valamint az oktatásban való részvétellel sokat foglalkoztak szakértőink. Részt vettünk a főiskolai restaurátorképzésben is. Saját műhelyeinkben továbbra is folyik könyvkötő szakmunkások képzése, és kérésre lehetőséget adtunk más intézmények munkatársainak hosszabb idejű restaurátori gyakorlatok folytatására. Továbbra is intenzíven folyt a más intézmények részére történő szak-

tanácsadás, konzultálás. (1984-ben: Főszékesegyházi Könyvtár, Kalocsa; Arany János Gimnázium, Nagykőrös; Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, Székesfehérvár; Pataki István Művelődési Ház könyvtára, Budapest; Szakközépiskola, Kalocsa; Községi könyvtár, Horpács; Egészségügyi Dolgozók Szakszervezete központi könyvtára. 1985-ben: Helikon Kastélymúzeum könyvtára, Keszthely; Somogy Megyei Múzeumi Igazgatóság kezelésében lévő, Zichy Mihály Emlékmúzeum; Országos Evangélikus Gyűjtemény, Budapest; Veres Pálné Gimnázium könyvtára, Budapest; MTA Könyvtára.) Saját munkatársaink továbbképzését szolgálják többek között a MTESZ Papír- és Nyomdaipari Műszaki Egyesület restaurátor csoportjának szakmai rendezvényei. E csoport 1985-ben szakosztállyá alakult, amely tény önmagában is bizonyítja a szakmának azt a fellendülését, amelyhez munkatársaink az elmúlt évtized alatt jelentősen hozzájárultak. Szakértőink részt vettek 1985-ben a Központi Múzeumi Igazgatóság által rendezett XI. Országos Restaurátor Konferencián és a Veszprémben tartott V. Nemzetközi Restaurátor Szemináriumon.

A beszámolási időszakban a könyvtár Vezetői Tanácsa két ízben is foglalkozott az Állományvédelmi Főosztály előterjesztéseivel. 1984. decemberében a várba való felköltözés kapcsán a főosztályhoz tartozó osztályok szervezetében, munkamegosztásában kisebb átszervezések váltak szükségessé. (Részletesen ld. a szervezeti változásokról és a vári költözésről szóló fejezetekben!) Ugyanekkor került sor a főosztály technikai felszereltségének javítását célzó előterjesztés tárgyalására is. Az állományvédelmi feladatokat ellátó géppark ugyanis a szolgáltatások fenntartása érdekében sürgős és átfogó felújításra szorul. Az előregedett, állandóan javításra szoruló gépi berendezésekkel hosszabb távon már sem az állományvédelmi feladatok ellátását, sem a növekvő szolgáltatási igényeket nem lehet kielégíteni. Az előterjesztés részletesen ismertette a beszerzendő géptípusokat, megjegyezve, hogy azok egy része már az 1978-as vári beruházási tervben is szerepelt, de a beruházási tervből a gépi felszerelést – tekintettel a nehéz gazdasági helyzetre – teljes egészében törölték. A most elkészült előterjesztés részben az elavult gépi berendezések cseréjét, részben olyan új berendezések megvételét javasolta, amelyek alkalmasak hírlapok és egyéb papír alapú dokumentumok tömeges javítására. Az előterjesztés magában foglalta a kutató-fejlesztő tevékenység kibontakoztatásához szükséges feltételek rendszerét is.

1985. decemberében a Vezetői Tanács az *"Irányelvek az OSZK állományvédelmi tervének elkészítéséhez"* c. előterjesztést tárgyalta meg. E dokumentumot az OSZK állományvédelmi politikájának és gyakorlatának tervszerű kialakítása érdekében tett, jelentős lépésként kell értékelnünk, valódi jelentősége azonban csak majdani megvalósításán mérhető le. A lefektetett irányelvek első ízben hangsúlyozzák a javítás, restaurálás mellett a megelőzés tennivalóit, amely már nem korlátozódhat az állományvédelemmel foglalkozókra, hanem összkönyvtári ügy. Fontos megállapítása a dokumentumnak, hogy az állományvédelmi terv kidolgozását az állomány állapotának átfogó és részletes felmérése kell megelőzze, összefüggésben az országos felméréssel. E kettő eredményének ismeretében tervezhető csak reálisan az OSZK állományvédelmi tevékenységének hosszú távú programja, amely egyrészt saját gyűjteményeire irányul, másrészt országos, központi feladatait határozza meg. Ez utóbbi tekintetében figyelemre méltóak az előterjesztés megállapításai: "A könyvtári állományvédelem területén az OSZK a fényképezés, a mikrofilmezés, restaurálás, konzerválás, képzés vonatkozásában már több mint egy évtizede konkrét feladatokat lát el a magyar könyvtári hálózat egységei számára. Úgy tűnik, hogy ezt a munkavégzést, valamint a tanácsadói és szakértői tevékenységet egyre kevésbé lehet csak a nemzeti könyvtári feladatok számára létrehozott egységek kapacitásának terhére elvégezni. Keresni kell a módját annak, hogy az országos és a nemzeti könyvtári feladatok végzése jobban elkülöníthető legyen, és az országos feladatokra is kiépüljön egy szervezeti, személyi és technikai feltételrendszer."

A szakterület nemzetközi kapcsolatai

1984–85-ben – részben a Corvina-program keretében – ismét számos kiutazásra kerülhetett sor. A restaurálás módszereit és az ezzel összefüggő vegyészeti kutatómunkát a moszkvai Lenin Könyvtárban, a leningrádi Szaltükov-Scsedrin Könyvtárban, a kievi Állami Könyvtárban, a prágai és a belgrádi nemzeti könyvtárakban tanulmányozták munkatársaink. A könyvkötészet technikájáról és az állományvédelem általános kérdéseiről a lipcsei Deutsche Büchereien és a krakkói Egyetemi Könyvtárban folytattak tapasztalatszerít. Az ICOM (Múzeumok Nemzetközi Tanácsa) Restaurálási Bizottságának konferenciáján, melyet 1984-ben Koppenhágában rendeztek a papírrestaurálás, film- és fotóanyagok restaurálása és védelme témában, B. Kozocsa Ildikó, a restauráló laboratórium osztályvezetője vett részt. Jelen voltak szakértőink a Cseh Művészi Könyvkötők Prágában rendezett, 5. Triennáláján. A liszaboni Nemzeti Könyvtár restaurátorainak Kastaly Beatrix, a Hírlapállomány-védelmi osztály vezetője adta át papírrestaurálási és vegyészeti tapasztalatait.

1984-ben meghívásunkra prof. Dr. Szirmai János, Hollandiában élő könyvkötő művész tartott diavetítéssel kísért előadást a modern, egyedi könyvkötések készítésének technikai kérdéseiről. 1985-ben Dr. F.W. Ratcliffe egyetemi könyvtárigazgató-helyettes (Anglia) az MKE Könyv- és Könyvtártörténeti Bizottsága meghívására tartott az OSZK-ban A könyvtári állomány védelmének kérdései Angliában címmel előadást meghívott szakértők előtt. F.W. Ratcliffe az Európai Kulturális Fórumra érkezett angol küldöttség tagja volt.

Szakmai képzésünk jó hírét bizonyítja, hogy egy svájci állampolgár, aki már 1982. március 15. és 1984. május 15. között könyvkötő és restaurátori tanulmányokat végzett az OSZK Hírlapkötetészetében és Könyvrestaurátori Laboratóriumában, s ipari tanulói gyakorlata után sikeres szakmunkás vizsgát tett, 1984-ben ismét három hónapot restauráló műhelyünkben dolgozott gyakornokként.

Günther Müller, a jeni Egyetemi Könyvtár Restauráló laboratóriumának vezetője OSZK – MM meghívásra, 1985-ben 10 napig Magyarországon tartózkodott. A pergamen-restaurálásról előadást és szakmai bemutatót tartott.

Mikrofilmzés

A magyar hírlapok állományvédelmi mikrofilmzése keretében 1984–85-ben 1.104 cím több mint másfél millió oldaláról 881.012 felvétel készült. E teljesítmény természetesen alatta marad az előző években termelt mennyiségnek: a vári költözés sem az előkészítés, sem a filmzés terén nem tette lehetővé a folyamatos munkavégzést. Lassította a munkát a filmzendő hírlapok rosszabb minősége is. Jelentős erőket kellett fordítani az előző években felgyűlt filmek feldolgozására, amelynek eredményeképpen a két év alatt sikerült is a restanciát jelentős mértékben csökkenteni.

A hírlapok negatív filmjeiről 1.253.869 kocka pozitív olvasófilm készült, ami megközelítőleg 2 millió hírlapoldalnak felel meg.

A kiemelkedő értékű magyar folyóiratok mikrofilmlapra vétele során a "Magyar Nyelvőr" c. folyóirat mintegy 50 ezer oldaláról 980 mikrofilmlap készült.

A különgyűjteményi dokumentumok állományvédelmi mikrofilmzése csak csökkentett ütemben folytatható: az eredmény 73.180 negatív felvétel és 126.232 kocka pozitív film. A felvételek elsősorban kéziratokról, zenei és színházi dokumentumokról készültek. 1984-ben a grafikai plakátokról másfél ezer színes felvétel és egyidejűleg két sorozat dia-pozitív készült.

Az időszaki kiadványok külföldön (Csehszlovákiában és Jugoszláviában) folytatott, helyszíni hungarika mikrofilmezése a két év alatt 35 új címet, ill. 30.699 felvételt eredményezett, 57.100 oldalról. Ez az állománygyarapító tevékenység nagymértékben hozzájárul a régi hiányok pótlásához.

A hazai könyvtárak részére – állományuk kiegészítésére, az országos szolgáltató tevékenység keretében – 4.734 negatív és 1.298.797 pozitív kocka mikrofilmet, valamint 1.029 mikrofilmlapotszolgáltattunk.

Bel- és külföldi mikrofilmcsereére 12.582 negatív és 21.492 kocka pozitív mikrofilm készült.

A szocialista országok partnerintézményeivel kötött mikrofilmcsere-egyezmény keretéből származó gyarapodása könyvtárunknak a beszámolási időszakban nem volt. A Mikrofilmtárban továbbra is készültek olyan mikrofilmek, amelyek ajándék formájában nyertek kiküldést a Nemzetközi Csereszolgálat, vagy a Könyvtárközi Kölcsönzés útján.

Bár az alapvető nyersanyagellátást sikerült folyamatosan biztosítani, az egyéb anyagok beszerzése, és főleg a gépek alkatrész-utánpótlása továbbra is gondot okozott. Az elhasználódott, zömében amortizálódott géppark üzemben tartása egyre több karbantartó munkát igényel. Az a tény, hogy a Mikrofilmtár 1975–1984 között nem kapott újabb gépi berendezést, egyre nehezebbé tette az állományvédelmi mikrofilmezés és az országos mikrofilm-szolgáltatás fenntartását. 1985-ben végre a Soros-alapítvány segítségével egy mikrofilmről papír másolatot adó, CANON NP 580 típusú reader printert kapott a könyvtár, amelyre alapozva, szolgáltatásaink hatékonyságát lényegesen növelni tudjuk.

Új feladatként jelentkezett a Mikrofilmtár számára a vári épületben a külön mikrofilmolvasó terem fenntartása és a kétműszakos szolgálat ellátása. Az április 9. – december 31. közötti időszakban 1.491 látogatót fogadtak, a használt filmek száma 4.185, az adott tájékoztatásoké 1.046 volt.

Válságos állapotba jutott – beázások következtében – a Rosenberg hp. utcában elhelyezett és mintegy 60 millió felvételt tároló filmarchívum. Az évek óta esedékes felújítási munka 1985-ben elkezdődött, befejezése csak a következő évben várható.

A vári, ún. szolgáltatási filmarchívum betelepítése – a filmtároló szekrények hiánya miatt – 1986-ra húzódik át. Az átmásolási munkát ennek ellenére folyamatosan végezték, részben az állományvédelmi szempontok, részben az olvasottsági mutatók figyelembevételével. Az olvasói rendelések kielégítésénél ugyanis lényeges szempont, hogy a másolatkészítés ne terhelje sem az eredeti hírlapot, sem az archív negatívot.

A szakterület nemzetközi kapcsolatai

A kiutazások mindkét évben a helyszíni mikrofilmezést, s ezen keresztül a hungarika-kutatást, ill. állománygyarapítást szolgálták. A meglátogatott intézmények a szlovák nemzeti könyvtár, a turócszentmártoni Matica slovenska, ill. a Vajdaság központi könyvtára, az újvidéki Matica srpska könyvtára és a szabadkai Városi Könyvtár voltak. A Matica srpskában látogatást tett Poprády Géza, az Állományvédelmi Főosztály vezetője is, és megbeszéléseket folytatott a helyszíni mikrofilmezés további menetéről. Ugyancsak ő tájékozódott a lipcei Deutsche Bücherei állományvédelmi és mikrofilmezési gyakorlatáról.

SZOLGÁLTATÁSOK

Olvasó- és tájékoztató szolgálat

Az 1984-es évben december 22-ig még működött az a korlátozott olvasószolgálat, amelyet 1981-től volt kénytelen a könyvtár bevezetni. Beiratkozott olvasóink száma ebben

az évben érte el a mélypontot: 1.931 főt (1983: 2.131, 1982: 2.347, 1981: 2.230). A folyamatos csökkenés az állomány egyre nehezedő hozzáférhetőségével állt összefüggésben. 1984-ben – a költöztetés fokozatos előkészítéseként – a dokumentumszolgáltatást tovább kellett korlátozni: a hírlapforgalmazást július 1-től, a teljes gyűjtemény belső, könyvtári célú forgalmazását novembertől kellett leállítani. A könyvtárat napi jeggyel látogatók száma ezúttal is magas volt: 660 (1983: 862). Ez azokat a nem tudományos céllal jelentkező olvasókat jelzi, akik csak egyszeri alkalomra kaptak engedélyt a könyvtár használatára. Az olvasótermek – hasonlóan az előző évekhez – augusztusban zárva voltak

Az olvasói látogatások száma 1984-ben 21.678 volt, a helyben használt könyvtári egységek száma 290.727 (1983: 23.555, ill. 360.472). A kölcsönző intézmények száma 47, a kölcsönzött dokumentumoké 203. A látogatóforgalom csökkenése elsősorban a törzsállományt érintette (könyv + időszaki kiadványok), a különgyűjtemények látogatottsága az előző évhez viszonyítva még valamelyest nőtt is. (1984: 5.574, 1983: 5.398).

A központi tájékoztató szolgálat által adott, írásbeli tájékoztatások száma 1984-ben 525 volt, ennek közel fele (207) külföldi megkeresésre készült. Az egyes különgyűjtemények által adott tájékoztatások száma 211. A kérések kielégítésére ez évben – a már nyáron megindult anyagmozgatások következtében – részünkről több utánjárást, partnereink részéről több várakozást igényelt. A költözés teljes beindulásával az írásbeli referenciák adását fel is kellett függesztenünk, ill. csak korlátozott mértékben folytathattunk. A szóbeli, ill. a telefonügyeleti tájékoztatást a költözés teljes ideje alatt a régi épületben fenn tartottuk.

A másolatszolgáltatás keretében 93.640 (1983: 103.677) gyorsmásolat készült, ennek csaknem fele belső (tájékoztatási és egyéb célú) megrendelésre készült. A munkát megnehezítette, hogy az olvasószolgálaton működő, három másológép közül egy üzemképtelen volt.

Az állományba tartozó dokumentumok közül 1984-ben 3.881 egységre vonatkozóan adtunk ki másolási és közlési engedélyt 189.560,- Ft engedélyezési díj megállapításával (1983: 3.582 egység, 125.250,- Ft). A közgyűjteménybe tartozó dokumentumok másolásának és publikálásának engedélyezési díjára vonatkozóan – könyvtárunk előterjesztése alapján – egységes, az MM által jóváhagyott, a nagyobb könyvtárakra érvényes szabályzat készült.

A várba való felköltözéssel a működési körülmények megváltozása kétségkívül az olvasószolgálat számára volt a legnagyobb mértékű. Az erre való felkészülési munkák erősen igénybevevették valamennyi munkatárs idejét és energiáját. (Részletesen ld. az első fejezetben!)

1984-ben lezajlott a Művelődési Minisztérium által elrendelt külső felülvizsgálat, amelynek keretében a felkért szakértőkből álló bizottság a vári olvasószolgálati-, tájékoztató és raktárforgalmazási munka előkészületeit és koncepcióját elemezte a Gyűjteményi Főosztály által adott, írásbeli tervezetek és szóbeli információk alapján. A vizsgálat eredménye a Vezetői Tanácsban 1984. szeptember 11-én, az MM Könyvtári osztálya jelenlétében került megvitatásra. Megállapítást nyert, hogy az olvasó- és tájékoztató szolgálat vári felkészítése magas szakmai színvonalon valósul meg, s a nehézségek ellenére jól haladt. A vizsgálat megerősítette a gyűjtés-feltárás-szolgáltatás egységére alapozott olvasószolgálati rendszer tervét, mint amely biztosítéka a témára és nem dokumentum-típusra orientált, szakreferenci rendszeren alapuló tájékoztatásnak.

1984. december 22-én utoljára volt nyitva a Múzeum körüti olvasóterem, amely 1866-os megnyitása óta fogadta látogatóit, sajnálatos módon egyre szűkebb körülmények között, egyre kevesebb kényelmet biztosítva számukra. Az utolsónak távozó olvasóval – Vörös Károly történésszel – és a zárást végző könyvtárosokkal a Magyar Rádió riportot készített.

A Budavári Palota F épületében 1985. április 9-én nyitotta meg kapuit az olvasók előtt a Széchényi Könyvtár. E napon az épület VII. szintjén teljesen megváltozott, egy nemzeti könyvtárhoz méltó környezetben fogadhattuk olvasóinkat. Az egységes egészet alkotó olvasói teret a szabadon használható, mintegy 70.000 kötetes kézikönyvtár tagolja részekre. Az északi oldalon az általános olvasóterem helyezkedik el mintegy 30.000 kötetes, valamennyi tudományágat magában foglaló kézikönyvtárával, közelében külön olvasóterem van a mikrofilmeknek. A déli oldalon található szakolvasóterem kézikönyvtárának anyaga megoszlik az irodalom- és történettudomány között. Ezen az oldalon működik a nagy formátumú hírlapok olvasóterme és a Zárolt kiadványok tárának külön olvasóterme is. Valamennyi szaktudomány tanulmányozásához nyújt segítséget az épület kelet felé eső részén lévő tájékoztató kézikönyvtár és olvasó, amely 15.000 kötetével a legfontosabb bel- és külföldi referenzsz-műveket tartalmazza. Itt nyert elhelyezést a tájékoztató szolgálat több belső nyilvántartása is (recenzió-katalógus, cikk-katalógus, stb.). Vele szemben, a nyugati fronton működik a központi könyvkiadó állomás, ahol az olvasó a raktárból kért könyveket és folyóiratokat átvetheti. A kérőcédulákat és a kért dokumentumokat a Telelift automatikus könyvszállító berendezés kocsijai szállítják, amelyek kb. 1.200 méteres sínpályán mind vízszintes, mind függőleges irányban mozogva kötik össze a raktárakat az olvasótermekkel. A kocsik az egyes állomásokra beprogramozhatók. (A rendszernek 56 állomása és 100 kocsija van.) A kért könyvek megérkezéséről az olvasókat a központi könyvkiadó állomás dolgozói egy elektromos számkijelző berendezés útján értesítik, amelynek az olvasói tér különböző pontjain összesen hét számkijelző táblája van. A VII. szint közepén lévő térben nyertek elhelyezést a katalógusok. A VII. szint olvasói főrőlhelyek száma 481.

E rövid leírás is érzékelteti azt a mennyiségi és minőségi változást, amit az új olvasószolgálat működési rendjének kialakítása önmagában is jelentett. Mivel az idő rövidsége miatt szimulált üzemmódra sor nem kerülhetett, az előre gondosan kidolgozott rendszert nemegyszer működés közben kellett a gyakorlat tapasztalatai szerint átigazítani. Mindezt nehezítette, hogy a sokszorosára növekedett olvasói tér kiszolgálása, felügyelete jóval nagyobb létszámot igényelt, s az új, sokszor csak néhány hónapja dolgozó munkatársak betanítása – az előkészítő tanfolyamok ellenére is – még sok gyakorlati tennivalót kívánt munkatársainktól, akiknek maguknak is meg kellett küzdeni az új viszonyokhoz való alkalmazkodásért. A könyvtár nyilvános szolgálata régi dolgozóinak és vezetőinek hallatlan újszerűségét, fáradságot nem ismerő buzgalmát dicséri, hogy a beüzemelés nagy munkája – kisebb zökkenőktől eltekintve – sikerrel járt.

Az év folyamán megnyugtató módon alakult az új olvasószolgálat működési rendje: a könyvkiadó állomás kiszolgálási és nyilvántartási rendszere, a VII. szint ellenőrzési rendje, a mikrofilm-kiszolgálás, a másolatkészítés, az épületből történő könyvkiutelti engedélyezés szabályozása, az olvasói terek zárási rendszerének mechanizmusa, az egyes tájékoztatói posztok feladatkörének és beosztásának meghatározása. Jelentős változás, hogy a beiratkozás két szinttel lejjebb, az V. szinten (az Oroszlános udvar felől belépve, a földszinten) történik, ahol 4 fős, állandó ügyeleti posztot kellett kialakítani (beiratkozás és információ). Megszűnt továbbá az a régi gyakorlat, hogy a belső könyvtári munkához – gyarapítás, feldolgozás, bibliografizálás – szükséges dokumentumokat közvetlenül a raktártól vették át a dolgozók. Most valamennyi, a raktárból kikerülő dokumentum – akár egyéni kölcsönzés, akár belső használat – az ún. belső kölcsönző állomáson megy keresztül és kerül nyilvántartásba.

A szakreferenci rendszer folyamatos kialakítása keretében megszerveződött a gyarapító-feldolgozó szakemberek bevonása a tájékoztató tevékenységbe. Ez a tájékoztató munka szakreferenci formájának kialakítását jelenti, amely ebben a kezdeti időszakban

még igen sok tennivalót kívánt (részvevők betanítása, munkakörének, szolgálati időbeosztásának kidolgozása, stb.). Ugyancsak megkezdődött központi irányítással a témára orientált, összintézményi tájékoztatás szervezése (elsőként az írásbeli referenciáknál).

A vári olvasószolgálat beindulásával természetesen megszűnt mindenfajta olvasóforgalmi korlátozás: a könyvtárba minden, 18. életévét betöltött, magyar állampolgár beiratkozhat, és azt szabadon használhatja. Az olvasói kategorizálást kettőre csökkentettük: csak "általános" és "tudományos" kategória létezik. Külföldi állampolgárok is szabadon beiratkozhatnak, csupán első jelentkezésükkor kell kitölteniök egy statisztikai adatszolgáltatató lapot. A beiratkozásnál történik a saját könyv behozatalának engedélyezése is. A könyvtár használatának korlátozása – állományvédelmi okokból – csak a hírlapok eredeti példányaira és az egyetlen példányban meglévő, muzeális könyvekre vonatkozik.

A különgyűjtemények olvasótermei a VI. szinten helyezkednek el, a Plakát- és Kisnyomtatványtári olvasóterem kivételével, amely az V. szinten található. Külön olvasóterme van a Térképtárnak, míg közös olvasóteremmel rendelkezik a Kézirattár és a Régi nyomtatványok tára, valamint a Színháztörténeti tár és a Zeneműtár. (Utóbbiban egy zárt lehallgatófülke és 12 fejhallgató hely van, a mellette lévő zeneterem pedig korszerű elektroakusztikai berendezéssel rendelkezik. Ezeket azonban 1985-ben még nem helyezték üzembe.) Valamennyi olvasóterem fel van szerelve a szükséges szabadpolcos kézikönyvtárral, a Kézirattári olvasóterem külön mikrofilm-leolvasóval. A különgyűjtemények katalógusai a belső folyosókon nyertek elhelyezést. Valamennyi olvasóteremnek van csatlakozása a Telelift-szállítóberendezéshez, és rendelkezik egy ellenőrzést szolgáló, zártlancú TV-vel. A különgyűjteményi olvasók férőhelyszáma: 68.

1985-ben 13.867 olvasó iratkozott be a könyvtárba. Ezzel az olvasói létszámmal elértük a 70-es évek közepének viszonylag magas, 13,2 ezres, évi átlagát. (Az 1974–1977 közötti évek átlaga 13.281 fő.) A beiratkozottak közül tudományos olvasójegyet kapott 2.753 fő (19,8 százalék).

A könyvtári látogatások száma 1985-ben 32.053, amiből a központi olvasói térre (könyv + időszaki kiadvány + mikrofilm) 25.924 látogatás esik. A használt egységek száma 483.916, ebből a központi olvasói térre 79.177 jut. Ezekből az adatokból azonban hiányzik azoknak a száma, akik raktárból nem kértek ki anyagot, csak a szabadpolcos állományt használták, vagy a magukkal hozott könyvet, jegyzetet olvasták, amire szintén van lehetőség. Így a jelenlegi adatokat a régi olvasóforgalmi adatokkal nem lehet egybevetni.

A különgyűjtemények 6.129 olvasót fogadtak, a használt egységek száma 404.739. Míg a táruk látogatottsága általában a felköltözést megelőző szinten mozog, figyelemre méltó a Plakát- és Kisnyomtatványtár és a Térképtár örvendetesen megnövekedett kutatóforgalma. Előbbi csaknem megötszörözte, utóbbi közel megnégyszerezte látogatóforgalmát. Mindez nem véletlen: a Rákospalotára kitelepített két tár csaknem másfél évtizeden keresztül esett távol a város központjától, s emiatt számos olvasó mondott le anyaguk használatáról. A most kedvező kutatási körülményeket biztosító táruk értékes gyűjteményeikkel újra magukra vonzották a kutatás figyelmét. (A különgyűjteményekben használt állományi egységek magas számát a Plakát- és Kisnyomtatványtárban, valamint a Színháztörténeti tárban használt, egyleveles dokumentumok száma emeli meg.) Megnövekedett érdeklődést tapasztaltak a Zárolt Kiadványok tárában is.

A kölcsönzött dokumentumok száma 1985-ben 255 volt, a kölcsönzőké 34. (E számban csak a külső intézmények részére történő kölcsönzés van regisztrálva.)

A tájékoztató szolgálat 1985-ben 846 esetben adott írásbeli tájékoztatást (valamennyi, olvasóforgalommal rendelkező szervezeti egységet beszámítva).

A másolatszolgáltatás terén jelentős javulást hozott a Soros-alapítványtól kapott új Rank Xerox gyorsmásoló. Az olvasószolgálat keretében működő másolószolgálat így az év folyamán 81.977 másolatot készíthetett, az előző éveknél lényegesen jobb körülmények között.

Az olvasószolgálati adatok háromnegyed évre vonatkoznak (ápr. 9–dec. 31.). Nyáron a könyvtár szolgáltatásai további két héten át szüneteltek. A megnyitás után visszaállítottuk a korlátozások előtti nyitvatartási időt: a központi olvasói tér heti 68 órában, a különgyűjteményi olvasótermek heti 60, ill. 52 órában álltak az olvasók rendelkezésére.

A könyvtár állományába tartozó dokumentumok közül 1985-ben 2.749 darabraadtunk másolási és közlési engedélyt, 166.770,- Ft engedélyezési díj kiszabása mellett.

A tájékoztató munka segédletei tovább épültek: a recenzió-, a cikk-, a tény-, az életrajzi katalógus, a hungarika színházi eseménynaptár, a helytörténeti és genealógiai nyilvántartás.

A szakterület nemzetközi kapcsolatai

1984-ben Moszkvában került sor a 6. szovjet–magyar könyvtárügyi szemináriumra, amelyre dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató, Sente Ferenc, a KMK igazgatója, dr. Ferenczy Endréné és Sonnevend Péter főosztályvezetők utaztak ki. A konferencia témaköre volt: "Az olvasó kiszolgálásának rendszere a nemzeti könyvtárban, és más könyvtárakkal való koordináció kérdései". A konferencián magyar részről a következő előadások hangzottak el: dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató: "A nemzeti könyvtár szerepe az ország olvasószolgálati rendszerében" és dr. Ferenczy Endréné a Gyűjteményi Főosztály vezetője: "A magyar nemzeti könyvtár olvasószolgálati rendszere". Sonnevend Péter a Bibliográfiai és Könyvforgalmi Főosztály vezetője: "A könyvtárközi szolgáltatások mint az olvasóellátás rendszerének fontos tényezője (könyvtárunk tapasztalataiból)"; Sente Ferenc, az OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója: "Tájékoztató az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja szervezési, koordinációs, kutatási, képzési és propaganda feladatairól, valamint főbb szolgáltatásairól az 1982–83. esztendő alapján". Általában megállapítható volt, hogy a szemináriumon igen nagyfokú érdeklődés nyilvánult meg az új magyar nemzeti könyvtár nyújtotta lehetőségek, valamint a magyar könyvtárügy fejlődési tendenciái iránt.

Közönségkapcsolatok (látogatók, kiállítások, propaganda)

Az 1984-es évben az egyéni és csoportos látogatások csak erősen korlátozott körben folytak szeptember 1-ig. Kiállítási tevékenységünk is mindössze egy szerény méretű kiállításra korlátozódott (Magyarország német megszállásának 40. évfordulója.). Saját anyagunkból az alábbi kiállításokra kölcsönöztünk: Das Zeitalter Kaiser Franz Joseph (Göttweig), Friedrich Schiller (NDK Kulturális és Tájékoztatói Központ); Babits Mihály emlékkiállítás (Petőfi Irodalmi Múzeum); Szovjet műszaki könyvek magyar nyelven (Szovjet Kultúra); Veress Ferenc emlékkiállítás (Gödöllő); Magyarországi nemzetiségi sajtó (Állami Gorkij Könyvtár); Lesznai Anna munkássága (Kecskemét); A magyar földmérés és térképészet története (Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat); A lótenyésztés története Magyarországon (Mezőhegyes); Petru Groza kiállítás (Gyula); Dénes Zsófia kiállítás (Állami Gorkij Könyvtár).

Külön említést érdemel az a mexikói kiállítás, amely közvetve épült az OSZK-ban őrzött dokumentumokra. Rosty Pál (1830–1874) földrajzi utazó és író emigrációs éve

alatt Közép- és Dél-Amerikában készített fényképeket 1856–59 között, s ezeket albumba gyűjtve, a Széchenyi Könyvtárnak adományozta. Az amerikai tudósok figyelme csak most irányult ezekre a – számukra páratlan dokumentatív értéket képviselő – fényképekre. A Rosty-képek iránti érdeklődést egy venezuelai kiadvány és az említett mexikói kiállítás jelzi.

Eros ütemben folytak az év során a várban megnyíló kiállításokra való előkészületek, a könyvtár megnyitására készülő tájékoztató és propaganda anyagok írása és szerkesztése, a tömegkommunikációs szervek folyamatos tájékoztatása.

1984. június 26-án sajtótájékoztatót tartottunk, amelyen dr. Vizekety András tudományos főmunkatárs számolt be a *Königsbergi Töredék* megtalálásáról. Június 30-án a Magyar Rádió "A hét embere" c. adásában sugárzott interjút dr. Vizekety Andrással. (Részletesen ld. a hungarika-kutatásról szóló részben.)

1985 tavaszától a Budavári Palotában megnyílt új nemzeti könyvtár iránt a társadalom részéről óriási érdeklődés nyilvánult meg. Ez minden tekintetben érthető volt: nemzeti könyvtárunk 183 éves fennállása óta most jutott először önálló, reprezentatív épülethez, s most nyílt először módja arra, hogy értékeit – a nyilvánosság számára – méltó környezetben mutassa be. A közvélemény részéről tapasztalt érdeklődést a több mint két évtizedig tartó építkezés alatti – nemegyszer türelmetlen, és tegyük hozzá: joggal türelmetlen – várakozás is erősen felfokozta.

A megnövekedett olvasóforgalom mellett nagyarányú volt a látogatóforgalom: az új épületet 434 magyar és 47 külföldi csoport kereste fel (12.005 fő magyar és 829 külföldi). A látogató csoportok között egyaránt voltak szakmai, elsősorban könyvtáros csoportok, valamint a legkülönbözőbb iskolák, társadalmi szervek, továbbá az egyéni érdeklődőkből szervezett csoportok. (A belföldi csoportok megoszlása: 141 szakmai, 153 iskolai, 140 egyéb. A külföldi csoportok: 18 szakmai, 6 főiskolás, 23 egyéb. Létszám szerint a legtöbben Ausztriából, a Szovjetunióból, Csehszlovákiából, az NSZK-ból, Norvégiából és az NDK-ból érkeztek.) Számtatózó volt a turisztikai érdeklődés is, hiszen a vári létesítmények a turistaforgalom centrumában helyezkednek el. A könyvtár számára nem volt könnyű ezt a rohamot állni, valamennyi csoport, nemritkán még az egyéni – elsősorban külföldi – látogatók mellé is szakszerű vezetést biztosítani. A vezetésekben, kiállításbemutatókban a könyvtár valamennyi szervezeti egységéből a kijelölt munkatársak folyamatosan részt vettek. Emellett a közgyűjtemények részletes bemutatását ugyancsak az érintett osztályok dolgozói végezték. Különösen kivették részüket e munkából a Régi Nyomtatványok Tára és a Térképtár munkatársai: előbbi az Apponyi-terem bemutatásával, utóbbi pedig azért, mivel olvasóterme és belső katalógus-folyosója enteriőrjének kialakítása – régi térképek és glóbuszok kiállításával – különösen szépen sikerült.

Az év utolsó harmadában rendszeressé váltak a TIT Budapesti Szervezetének Művészeti Szakosztályával kötött szerződés értelmében az egyéni látogatók számára szervezett és a TIT-programokban meghirdetett körséták, ill. a szombat délelőtti, előadással egybekötött, könyvtári bemutatók.

A megnyitóra készült "Gyűjtők és mecénások" c. kiállításról, amely ápr. 2.–május és július–október között volt látható, már szóltunk a bevezető részben. Június 17–31. között került sor az olasz kulturális és gazdasági napok keretében "Az illusztrált olasz tudományos könyv a 15–19. században" c. kiállításra. Ezen a római Központi Nemzeti Könyvtár anyagából 124 ritka és gazdagon illusztrált könyvet mutattunk be a földrajztudomány, a csillagászat, a matematika, az építészet, a természetrajz és az orvostudomány múltjából. A Rómában, olasz nyelven készült katalóguson kívül kapható volt ennek magyar nyelvre fordított, egyszerűbb kivitelű változata is. Augusztusban a Magyar Könyvtárosok II. Tudományos Találkozója alkalmából kamarakiállítás ismertette az OSZK hungarika-tevékenységét. Ugyancsak kamarakiállítás illusztrálta az OSZK Kórusa fennállásának 15. évét.

November 12-én nyitotta meg Keresztury Dezső akadémikus, a könyvtár ny. fősztályvezetője a "Kódexek a középkori Magyarországon" c., nagyszabású kiállítást, amelyhez fogható utoljára 1882-ben rendeztek Magyarországon. A kiállításon, amelyet az Európai Kulturális Fórum alkalmával rendezett az OSZK Kézirattára dr. Vízkelety András irányításával, a magyar kódexirodalom emlékeit mutattuk be a kezdetektől Mohácsig, 1526-ig. Ez a kiállítás – amint azt megnyitó szavaiban Keresztury Dezső megállapította – több is, kevesebb is a száz évvel ezelőttinél. Több annnyival, amennyivel azóta a tudományos kutatás a századok viharában megcsönkített kulturális örökségünket újabb, felszínre hozott emlékekkel gazdagította, kevesebb annnyival, amennyi megmaradt ugyan, de most a jelen visszasságai miatt nem lehet itt, holott itt volna a helye, legalább a bemutatás idejére. Nem ez a helyzet, jóllehet ez a kiállítás az európai kulturális kapcsolatok jegyében, nemzetközi együttműködéssel jött létre. Számos hazai – állami és egyházi – gyűjteményen kívül 19 külföldi gyűjtemény bocsátotta rendelkezésre a kiállítás idejére magyar vonatkozású kódexeit. Legtöbbet a bécsi Österreichische Nationalbibliothek, s még további 12 ausztriai gyűjtemény küldött. Kaptunk kölcsön dokumentumokat az NSZK-ból (München, Wolfenbüttel), Lengyelországból (Krakkó, Torun) és Csehországból (Prága, Olomouc). Összesen 205 tárgy került bemutatásra, ebből 184 írásos dokumentum, a többi a korhoz kapcsolódó tárgyi emlék. A kiállítás folyamatában kívánta bemutatni a magyar írásos kultúra öt és fél százados fejlődését, érzékeltetve azt is, hogyan kapcsolódott a hazai írásbeliség, könyvkultúra fejlődése az európai művelődéshez, milyen kölcsönhatások érvényesültek benne és általa.

A kiállításról megjelent, reprezentatív kiállítású katalógus a részletes tárgyleírásokon és számos, részben színes illusztráción kívül négy értékes tanulmányt is tartalmaz a Magyarországi középkori kultúra tárgyköréből.

Könyvtárunknak ez a kiállítása a közönség körében nagy sikert aratott: bezárásáig, 1986. február 28-ig összesen 41.992 látogatója volt. Amint a katalógus bevezetőjében Székely György akadémikus írta, a kiállítás jelentőségét aláhúzta a "genius loci", a hely szelleme, hiszen "a kiállítás egy romjaiból újjáépített, középkori eredetű palotában került megrendezésre, ahol a kiállított kódexek és tárgyi emlékek nem egy darabja a maga korában szerepelt már." Jelentősnek tartjuk a kiállítást és a katalógus megjelenését szaktudományi szempontból is, mivel lehetőséget adott középkori írásbeliségünk, rajta keresztül egész középkori kultúránk újra való átgondolására és összegezésére.

A kiállítás alkalmával a kölcsönadó, külföldi intézmények tizennégy képviselőjét láthattuk vendégül: hatan jöttek Ausztriából, közöttük dr. Otto Mazal, az ÖNB Kézirattárának vezetője, aki valamennyi osztrák intézmény kölcsönzését szervezte és koordinálta; öten Lengyelországból, hárman az NSZK-ból és egy vendégünk volt Csehszlovákiából. A kiállítás megnyitását sajtófogadás előzte meg, majd azt követően fogadás a meghívottak részére. Ugyancsak fogadás volt november 13-án, amely alkalmából az Európai Kulturális Fórum 45 könyvtáros és muzeológus résztvevője tekintette meg a kiállítást és a könyvtárat, s találkozott magyar kollégáival.

1985-ben is részt vettünk anyagválogatással és átkölcsönzéssel más intézmények által rendezett kiállításokon. Kiemelkedik közülük az Európai Kulturális Fórum alkalmával a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése által a Munkásmozgalmi Múzeum helyiségeiben rendezett "Ablak a világra" c. könyvkiállítás, amelyhez 300 műfordítás válogatásával, elrendezésével járultunk hozzá. További kiállítások: Erdei Ferenc irodalmi munkássága (kecskeméti Erdei Ferenc Megyei Művelődési Központ); Tótfalusi Kis Miklós emlékkiállítás (Debrecen, KLTE Könyvtára); Bornemissza Péter emlékkiállítás (Evangélikus Országos Múzeum); a Mezőhegyesi Mezőgazdasági Kombinát agrártörténeti kiállítása.

A könyvtár új épületének kedvező adottságai (220 férőhelyes, nagy előadóterem, 100 férőhelyes, vetítésre is alkalmas klubterem, beépített hangfalakkal ellátott koncertterem, a könyvtár reprezentatív tanácsterme, a három kiállítóterem, további, jó kiállítási lehetőségeket nyújtó, széles folyosók és egy reprezentatív klub-övezet a VIII. szinten) széles körű közművelődési tevékenység kibontakozását teszik lehetővé. E lehetőséggel a Széchenyi Könyvtár élni is kíván, s a jövőben eddigi feladatai mellett erőteljesebben járul majd hozzá a hazai közművelődés előmozdításához, a történelmi-irodalmi ismeretek terjesztéséhez. A megnövekedett feladatok ellátására 1985. október 15-től a megfelelő szervezeti kereteket is megteremtették: létszámbővítéssel az eddigi Nemzetközi kapcsolatok csoportját Nemzetközi és Közművelődési osztállyá szervezték át. (Részletesen ld. a szervezeti változásoknál.)

A könyvtár kedvező adottságait már más intézmények is felismerték: július 1-én a Széchenyi Könyvtárban zajlott le az ELTE 8. művelődéstörténeti, nyitott egyetemének első ülése, az ősz folyamán a TIT választotta egyik előadássorozatának színhelyéül, s helyet adott a könyvtár a Magyar Könyvtárosok Egyesülete több rendezvényének. Ezen a téren is még számos lehetőség van: könyvtárunk a jövőben méltó keretévé válhat szakmai és tudományos előadásoknak, találkozóknak és konferenciáknak mind hazai, mind nemzetközi szinten.

Tekintettel arra, hogy 1985-ben a könyvtár az érdeklődés előterében állt, érthető módon szorosabbá és gyakoribbá váltak a kapcsolatok a rádióval, televízióval és a különböző sajtóorgánumokkal. Munkatársaink számos esetben végeztek a tömegkommunikációs szervek részére az OSZK épületének és gyűjteményének bemutatásához anyagválogatást, szakmai tanácsadást és helyszíni bemutatást. A sajtófigyelő által szolgáltatott anyagból továbbépültek és nyomon követhetők a könyvtárral kapcsolatos és a sajtóban megjelent közlemények, a rádióban elhangzott, vagy televízióban sugárzott műsorok szöveges része. A sok közül csak két nagyobb vállalkozást emelünk ki: közreműködésünkkel a MAFILM kb. egyórás filmet készített a könyvtárról, nyomon követte a várba költözés folyamatát is, a Magyar Televízió pedig 1985. október 28-án sugározta "A nemzet könyvtára" c., félórás adást.

Fotó és reprodukciós szolgáltatás. Reprográfia

A Sokszorosító Üzem 1984-ben még komoly nyersanyag gondokkal küzdött, ez a következő évben megszűnt, s a munka ütemesebbé, a termelés egyenletessé vált. Hozzájárult ehhez egy új Romayor 314 nyomógép beszerzése, a szerződéses munkákból képzett fejlesztési alap terhére. Az üzem jól szervezett munkájának eredményeképpen a saját kiadványok megjelenítésében fennakadás nem volt. Az üzemen belül a műszaki szerkesztőséget – az elvi döntés ellenére – még nem sikerült létrehozni, bár hiánya egyre erőteljesebben érződik.

A másolatszolgáltatásban jelentős javulást hozott a Soros-alapítványból kapott 3 db Rank Xerox 1025 és 1 darab Minolta EP 650 típusú másológép. Az új gépek üzembeállítása mind az olvasói, mind a belső könyvtári igények kielégítését meggyorsította. A tapasztalat azt mutatja, hogy a vári olvasószolgálat beindulása óta a másolatszolgáltatás iránti igény növekedett.

Jelentős tételt képviselnek a másolatszolgáltatásban a fotóreprodukciók és a fotónagyítások is. (Ezek együttes száma a két év alatt közel 40.000 volt.) Minőségi fejlődést jelentett 1984 májusától a fényképészeti tevékenységben a színes technika bevezetése. Kezdetben – kísérleti jelleggel – a belső igényeket elégítették ki: a könyvtár kiadványai és kiállításai számára készültek felvételek, továbbá dokumentációs célú felvételek a könyv-

tári élet eseményeiről (költözés, megnyitás, könyvtári látogatások, konferenciák, stb.) 1985 végére a színes fényképészeti és laborálási tevékenység teljeskörűvé vált, megindulhatott az üzemszerű termelés és külső rendelések fogadása. Mindez megfelelő munkaszervezéssel, anyagellátással és propagandával reményt nyújt arra, hogy idővel jelentős árbevételhez juthat rajtuk keresztül a könyvtár.

Műemlékkönyvtárak

A zirci Reguly Antal műemlékkönyvtár látogatóinak száma 1984-ben az eddigi csúcst érte el: 89.453 látogatót fogadtak, ebből 6.912 volt a külföldi. Az évről évre tartó növekedés 1985-ben megállt: ebben az évben 81.909-en látogattak el a könyvtárba, ebből 7.001 külföldi.

Az egyéni és csoportos vezetések a belső könyvtári munkára kevés időt engedtek. A napi teendők elvégzése mellett megkezdték az 1953 óta felgyűlt fölös anyag kivonását.

Az épület külső, homlokzati felújítása tovább folyt. 1985-ben a könyvtár helyiségeiben az olajfűtésről átálltak az elektromos fűtésre. A barokk terem kialakítása még nem fejeződött be.

1984-ben tárgyalások folytak a Gyöngyösi Műemlékkönyvtárnak a Vachot Sándor Városi Könyvtár (Gyöngyös) kezelésébe való átadásáról. A két intézmény felettes hatóságai által jóváhagyott szerződés értelmében az OSZK tulajdonában maradó műemlékkönyvtár kezelését 1985. január 1-től a Városi Könyvtár veszi át. Az év folyamán azonban a leltározás még nem vehette kezdetét, mivel a kezelési jog átadásának pénzügyi rendezése csak december végén történt meg.

A volt ferences kolostor felújítása – amelyben a műemlékkönyvtár is van – 1984-ben kezdődött. Az épület nagyobb részét a Városi Könyvtár kapta meg, ahová 1984. novemberében be is költözött.

A gyöngyösi műemlékkönyvtárnak 1984-ben 5.420 látogatója volt. Megbízott vezetője, dr. Misóczky Lajos könyvtárvezető lemondott tisztségéről, utóda, Sarkadi József június 1-től kapott megbízást a könyvtár vezetésére.

Bibliográfiai szolgáltatások

Kurrens nemzeti bibliográfiai munkálatok

A *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek Bibliográfiája* 39–40. évfolyamának számai havonta kétszer rendszeresen megjelentek. 1984-ben és 1985-ben 6.596, ill. 6.691 könyvről és 271, ill. 232 új indulású időszak kiadványról készült bibliográfiai leírás. Ennek eredményeképpen az *MNB* adatbázisa 6.844, ill. 6.202 bibliográfiai és 20.707, ill. 17.045 analízis rekorddal gyarapodott.

A feldolgozás alapját mintegy 39 ezer köteleespéldányból kiválogatott dokumentum, valamint az *Új Könyvek* szerkesztőségéből átvett imprimatúra, ill. műszaki példányok képezték. A fenti számot az *MNB*-ben regisztrált 13.790 dokumentummal összevetve, érzelhető a válogatás munkájának nem elhanyagolható nagyságrendje.

A bibliográfia éves mutatói közül megjelentek az 1983-as és az 1984-es.

Az *MNB* adatbázisára alapozott és a Könyvértékesítő Vállalat által fenntartott szolgáltatások üzemeltetése (előzetes leírások, módosított tartalmú tételkiíratások az *Új Könyvek*, illetve a közművelődési könyvtárak központi katalógus-cédula ellátása számára) folyamatos volt.

Az 1984-es év fontos eredménye, hogy az *MNB* füzetek a 39. évfolyam 17-es számától kezdve mágnesszalag bemenetű, fényeszedési technológiával készülnek.

Az 1985-ös évnek külön jelentőséget adott az, hogy tíz éve, vagyis az 1976. január 1-től megjelenő könyveket dolgozza fel a könyvtár számítógépes technikával. (A kezdeti lépéshátrányt – a megjelenő füzetek ugyanis csak az 1978-as év 8. számától kerültek számítógépre – egy tervezett *Supplementum* kötet hidalja majd át.)

A *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Könyvek Bibliográfiája* függelékeként 2, ill. 3 alkalommal jelent meg a *Térképek bibliográfiája*, a Térképtár feldolgozó munkájára alapozva (90, ill. 128 tétel).

A Zeneműtár és az *MNB* Szerkesztőség közös munkájaként jelent meg a *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Zeneművek Bibliográfiája* évi 4–4 füzetben és éves mutatóval. (A zeneművekről és hanglemezekről közölt leírások száma 1.493 volt.)

A kurrens nemzeti cikk-bibliográfia, a *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki Kiadványok Repertórium*a havi füzetei rendszeresen megjelentek. 1985 végén már 1.065 cím tartozott a forrásbázisba, ami csaknem kétszerese a néhány évvel ezelőttinek. 1984-ben az IKR számára 18.324, 1985-ben 16.524 leírás készült. A két év alatt a belföldi kooperációs partnereknek (AGROINFORM, OMIKK, OOIKK) az ún. szóródó irodalomról 1.063 leírást adtunk át, a másodfokú bibliográfia számára 597 leírás készült. Az éves indexek közül megjelent az 1982-es és az 1983-as.

A *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki Kiadványok Bibliográfiájának* 1982-es és 1983-as kötete jelent meg. Elkészült és 1984-ben kiadásra került az 1976–1980. évek összesített mutatója. (1. köt. *Címmutató*. 2. köt. *Testületi mutató*.)

A hungarika bibliográfiák közül a *Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok* negyedévi füzetei 2.936, ill. 2.853 tételt, a *Hungarika Irodalmi Szemle* 2.822, ill. 2.588 tételt tartalmazott. A Hungarika szerkesztőség bonyolította le a varsói bibliográfiai szerződés értelmében a patriotica anyagra vonatkozó kölcsönös információcserét. A két év alatt a küldött, ill. kapott cédulák száma 342, ill. 10.570 volt.

A "*Magyar bibliográfiák bibliográfiája*" c., másodfokú bibliográfiához az anyaggyűjtés folyamatos volt, az 1977–1980. évekre szóló kötet szerkesztése azonban feltételek hiánya miatt nem folytatódhatott.

A *Magyar Könyvészet. A Magyarországon megjelent könyvek bibliográfiája* éves köteteiből megjelent az 1982-es és az 1983-as.

Retrospektív nemzeti bibliográfiai munkálatok

A *Magyar Könyvészet 1961–1975* ciklusbibliográfia "*Nyelvészet. Irodalom*" c. kötetének kézírata nyomdakész.

A *Magyar Könyvészet 1921–1944* ciklusbibliográfiájának megjelent az 1. kötete (*Általános művek. Filozófia. Vallás.*) és a 2. kötete (*Társadalomtudományok 1. – Társadalom. Politika. Közgazdaságtan.*) Nyomdában van, és előreláthatólag 1986-ban megjelenik a 3. kötet (*Társadalomtudományok 2. – Jog. Közigazgatás. Népjólét. Pedagógia. Néprajz.*). Szerkesztés alatt vannak a 4–5. kötetek, valamint az összesített mutatókötet.

A *magyarországi hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1921–1944* anyaggyűjtő és feldolgozó munkája folytatódott. (A két év alatt mintegy 40 ezer adatot dolgoztak fel.) A munkát MTA-MM kutatási főirány keretében végzik.

A *Régi Magyarországi Nyomatványok* 3. kötete (1636–1650) teteleinek feldolgozása folytatódott. A 17. századi példánynyilvántartás kiépítése befejeződött.

Folytatódott a bibliográfiailag ismeretlen 18. századi nyomtatványokat feltáró kötet szerkesztése. A 18. századi művek példánynyilvántartása hazai és külföldi gyűjteményekből mintegy 9.000 újabb példánnyal bővült. Folytatták a 18. századi hazai nyomtatványok szakkatalógusának kiépítését is.

A magyarországi személyek és intézmények 1801 előtt megjelent, külföldi publikációinak bibliográfiájához a hungarus szerzők névjegyzékének kidolgozása az R betűig jutott. A munka MTA-MM kutatási főirány keretében folyik.

Szakkbibliográfiai munkálatok

A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiájának újabb kötete nem jelent meg, ill. 1985-ben nyomdába került az 1980. évi kötet. Az 1971–1975. tárgyevi retrospektív kötet anyaggyűjtése befejeződött, a szerkesztés folyamatos. (Utóbbi a Tudomány-szervezési és Informatikai Intézet pályázata keretében végzett munka.)

"A magyar szépirodalom idegen nyelven 1969–1980" c. bibliográfia kiegészítő anyaggyűjtése folytatódott, de a szerkesztési munka az egyéb – költözés, stb. – munkák miatt leállt.

Az INTERINFORMKULTÚRA nevű KGST információs rendszerben való részvételünk terméke a "Kulturális sajtó Magyarországon" c. bibliográfiai összeállítás.

A Nemzeti Színházra vonatkozó forrásanyag feltárási programja (1837–1887) kidolgozásra került. Megkezdődtek a tárgyalások a nemzetközi színházi bibliográfia számítógépes feldolgozásához való kapcsolódásra. (Az MTA-MM kutatási főirány keretében megkezdett munka.)

Egyéb bibliográfiai munkálatok

Az OSZK Mikrofilmek címjegyzéke. – Új sorozatban befejeződött az *Időszaki Kiadványok* V. kötetének és a *Grafikai Plakátok* 2. kötetének mikroforma kiadásának szerkesztése. Mindkettőnek megjelenése 1986-ban várható. Szerkesztés alatt van a *Zeneművek – Zene-kéziratok* 2. kötetének.

"A magyarországi egyházi gyűjtemények kéziratkatalógusai" c. sorozatban nyomdába került a sárospataki Református Nagykönyvtár kéziratának katalógusa, és nyomdakész állapotban van az egrői Főszékesegyházi Könyvtár kéziratkatalógusa.

A szakterület nemzetközi kapcsolatai

A szocialista országok nemzeti könyvtárainak együttműködése keretében a nemzeti bibliográfia szerkesztőinek 7. tanácskozására Varsóban került sor 1984. október 8–13. között. A tanácskozás témája az időszaki kiadványok és cikkeik nemzeti bibliográfiai számbavétele volt. A tárgyanál könyvtárunk képviselői – Sonnevend Péter főosztályvezető és dr. Nagy Zsoltné osztályvezető – referátumot tartottak. A résztvevők ajánlásokat fogadtak el a következő (várhatóan 1987-ben Budapesten megrendezendő) tanácskozás tematikájára vonatkozóan (CIP, retrospektív nemzeti bibliográfiák összeállításának helyzete, felkészülés az UNESCO által 1977-ben rendezett nemzeti bibliográfiai értekezlet megismétlésére a résztvevők jelentéseinek megvitatásával, egységes javaslatok kidolgozásával).

A nemzeti bibliográfiai rendszer tanulmányozására 1984-ben több munkatársunk utazhatott a szocialista országok partner intézményeihez: Lipcsébe, Szófiába és Varsóba, 1985-ben az említett három városon kívül még Prágába, Martinba és Pozsonyba. 1985-ben egy belgiumi tanulmányút témája az ISBD/S alkalmazása volt a nemzeti bibliográfiai gyakorlatban, egy finn tanulmányút a finn nemzeti bibliográfiai rendszer tanulmányozására adott lehetőséget.

KÖZPONTI SZOLGÁLTATÁSOK KÖNYVTÁRÜGYI FELADATOK

Kötelepéldány szolgálai

A hazai nyomdák és sokszorosítók által beszoigálatott kötelepéldányok öszmennyisége évi ingadozásokkal ugyan, de kismértékben növekvő tendenciát mutat (1983: 1.237, 1984: 1.257, 1985: 1.240 millió). A nyomdák helyszíni ellenőrzésére 362 esetben került sor. Az ellenőrzések, valamint a kiküldött reklamációk magas száma alapján (1985-ben 736!) megállapítható, hogy a beszoigálatási fegyelem tovább romlott. Ennek az ellenőrzések gyakoriságával igyekszünk gátat vetni. Aggasztóan hiányos a grafikai plakátok beérkezése. A kétpéldányos gyűjteménybe az anyag kb. fele már eleve egy példányban érkezik, sok plakátból egyet sem kapunk. A helyzet romlásához az is hozzájárult, hogy egyre több kiadvány készül két, vagy több közreműködő révén (nyomatás-kötés), s ebben az esetben a kötelepéldányokat a közreadónak kellene beszoigálatnia, azonban az esetek többségében ezt a kötelességet nem ismeri. Továbbra is gondot okoznak a vidéki sokszorosítóknál kis példányszámban előállított, helyi vonatkozású (főleg helytörténet jellegű) kiadványok. Ezek pótlólagos beszerzése csaknem lehetetlen. Sajnos – néhány kivételtől eltekintve – a gyakorlatban nem vált be az az elgondolás, hogy a megyei könyvtárak ellenőrizzék a nyomdákat és sokszorosítókat saját megyéjük területén. A várba költözés óta a beszoigálatási határidők betartásának fegyelme is érezhetően meglazult: különösen a budapesti sokszorosítók szállítanak egyre ritkábban, több hónapos, negyedéves időközökkel.

A kötelepéldány-beszoigálatásra vonatkozó, új jogszabály előkészítés alatt áll, de 1985 végéig még nem jelent meg.

A kiadványok nemzetközi azonosító számozása ISBN-ISSN

1984-ben 9.152, 1985-ben 10.609 ISBN-köteles kiadvány jelent meg (hivatásos, nem hivatásos és gyűjtőszámos kiadóknál együttesen). A növekvő tendencia itt is érzékelhető. Fegyelemre méltó az az arányeltolódás, ami a hivatásos és nem-hivatásos kiadók között 1985-re kialakult: 4.401, ill. 4.519 az utóbbiak javára. Ha ehhez még hozzávesszük az önálló kiadói azonosítóval nem rendelkező, gyűjtőszámon azonosított kiadványokat (1985: 1.689), az adatok még élesebben jelzik a hivatásos kiadók visszaszorulását.

Benyomatott ISBN-számmal jelentették meg a hivatásos kiadók 1984-ben kiadványaik 90, 1985-ben 91 százalékát, ami nemzetközi viszonylatban is elég jó aránynak tekinthető. Ugyanez az arány a nem-hivatásos kiadóknál csak 63, ill. 62, a gyűjtőszámos kiadóknál 25, ill. 27 százalék volt.

Az időszak kiadványok számára az ISSN Iroda 1984-ben 483, 1985-ben 400 új számot utalt ki. A már korábban kiutalt ISSN számok felhasználásának az ellenőrzése meglehetősen negatív képet mutat: becslés szerint az időszak kiadványok és sorozatok részegységeinek 30 százaléka ISSN nélkül, vagy hibás ISSN-nel jelenik meg. Az észlelt hiányosságokra az ISSN Iroda minden esetben felhívta a közreadók figyelmét.

1985. decemberében a Vezetői Tanács megtárgyalta az ISBN-ISSN Irodák 1983-as felülvizsgálata nyomán készült intézkedési terv végrehajtásáról készült beszámolót. Az iroda katalógusainak rekonstrukciója megindult. Az évente jelentősebb számú kiadványt megjelentető kiadók kiemelése a gyűjtőszámos csoportból és önálló azonosítóval való el-

látása folyamatosan megtörtént. (1984. jan. 1-től 22 kiadó kapott önálló azonosítót.) Igen eredményesnek bizonyult az ISBN-ISSN-team munkája, amely mint osztályközi bizottság, 1984-ben alakult meg. Célja a problematikus minősítések megvitatása, a könyvtáron belüli, egységes dokumentum-típológiai szemlélet és gyakorlat kialakítása. A résztvevő osztályok: Kötelespéldány szolgálat/ISBN-ISSN Iroda, MNB Szerkesztőség, Repertórium Szerkesztőség, KFKK/ISDS, Gyarapítási és Katalogizáló osztályok munkatársaiból alakult team dr. Nagy Zsoltné osztályvezető vezetése alatt kéthetente rendszeresen tartja üléseit, és az osztályok közötti kooperáció egyik fontos fórumává vált.

A szakterület nemzetközi kapcsolatai

A kötelespéldány-szolgáltatás terén tapasztalatcserére 1984-ben Újvidéken és Belgrádban került sor. 1984-ben vendégünk volt Dr. Karl-Wilhelm Neubauer, a nyugat-berlini székhellyel működő, Nemzetközi ISBN Központ vezetője, aki május 9-én az OSZK és a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése rendezésében előadást tartott a rendszer nemzetközi hasznosításáról.

Központi Katalógusok

1985-ben megjelent a művelődési miniszter 7/1985. (IV.26.) MM számú rendelete a könyvtári anyagok bejelentéséről. E jogszabályi rendezés jelentőségét aláhúzza az a tény, hogy bár Magyarországon 1923 óta – az OSZK keretében 1952-től – működik központi katalógus, miniszteri utasítás mindaddig csak a külföldi folyóiratok bejelentését szabályozta 1960-ban. A most napvilágot látott rendelet egyaránt vonatkozik könyvekre, időszaki kiadványokra és azok másolataira, meghatározza a bejelentésre kötelezett könyvtárak körét, és a bejelentést az állományból való kiiktatás esetére is előírja. Fontos intézkedése a rendeletnek, hogy a bejelentéseknek a könyvtári szabványok szerint kell készülniük. A bejelentési rend hatékonyságának növelése érdekében a nemzeti könyvtárat bizonyos ellenőrző, jelentéstevő és módszertani feladatokkal ruházták fel.

Ennek megfelelően az OSZK már 1985-ben kiadta az *"Útmutató a könyvtári anyagok bejelentéséről"* c., módszertani füzetet. Az érintett könyvtárak munkatársai részére tájékoztató előadásokat, konzultatív értekezleteket tartottunk, a szakajtóban publikációkat jelentettünk meg.

Remélhető, hogy a fenti intézkedések – a kiadványok egyetemes hozzáférhetősége nemzetközi programjának megfelelően – jelentősen javítani fogják a lelőhely-tájékoztatások hatékonyságát, s ezen keresztül a szakirodalmi igények jobb ellátását.

Könyvek központi katalógusa

A Könyvek központi katalógusába 1984-ben 210, 1985-ben 185 ezer bejelentés érkezett. A jelentő könyvtárak száma 178, ill. 198 volt. A 7/1985. sz. rendelet értelmében jelentésre kötelezett 402 könyvtár közül eddig mindössze 142 (35,3 százalék) küldött jelentést. A 198 könyvtár közül 57 könyvtár volt új jelentő, az elmúlt években jelentő könyvtárak közül pedig 1985-ben 40 könyvtár nem jelentkezett.

A szerkesztett katalógus 87, ill. 97 ezer cédulával gyarapodott, a rekonstrukció eredményeképpen pedig 132 ezer cédulával csökkent. A lelőhely-kódok gyarapodása 74 ezer.

A kliring-szolgáltatás 59, ill. 62 ezer, szakok szerint csoportosított cédulát szolgáltatott a kooperáló partnereknek szaktájékoztató céljára.

Az adott tájékoztatók száma 19,2, ill. 16,6 ezer volt. (A pozitív válaszok aránya 48, ill. 43,4 százalék.) A jelentős csökkenés részben a költözködés miatti kieső idővel, részben a kommunikációs elérhetőség feltételeinek jelentős romlásával magyarázható. (A könyvtárnak 1985 elejétől nem volt saját telex vonala, és a várba való költözés után valamennyi központi szolgáltatás számára egyetlen közvetlen telefonvonal állt rendelkezésre.) Ennek megfelelően 1985-ben csökkent a telefon- és telex-kérések, és jelentősen nőtt a levélbeli megkeresések száma. Erősen visszaesett – mintegy negyedére – a személyes tájékoztatók forgalma.

A "Külföldi Társadalomtudományi Kézikönyvek" c. lelőhelyjegyzéknek 1984. évi 1–2. számai jelentek meg, az 1985-ös számok megjelenése áthúzódik 1986-ra. Az 1980–1984. évekre összesített mutatókötetek láttak napvilágot.

A könyvtári kataszter alapján készül a magyar könyvtárak címjegyzéke. Eddig megtörtént a mintegy 4.000 könyvtár adatainak korszerűsítése és hitelesítése, elkészültek a tervezett kiadvány alapleírásai és mutatói.

Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa

Az 1983-ra és 1984-re vonatkozó kurrens bejelentéseket (41,8 és 54,1 ezer) folyamatosan feldolgozták. Az OSZK és az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK) közti megállapodás értelmében a műszaki koordinációs kör tagkönyvtárainak bejelentéseit – összegyűjtve és verifikálva – az OMIKK közvetíti. Sajnos, ez a bejelentések beérkezésében újabb késedelmet okozott: az 1982-re vonatkozó bejelentéseket csak 1984-ben, az 1983-ra és 84-re vonatkozókat 1985-ben kaptuk meg (19,2 és 40,8 ezer). Az adott tájékoztatók száma 15,1, ill. 14,9 ezer volt. A kód-katalógust folyamatosan gondozták.

Megjelent a *Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban* 4. kötete, amely ezúttal csak kiegészítéseket közölt az 1980/82-es évekről (az új indulású és megváltozott című kiadványok lelőhely-adatait).

A "Külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban a 17. századtól 1970-ig" c., retrospektív lelőhelyjegyzék szerkesztési munkálatai folytatódtak.

Az IKARR/ISDS munkákra vonatkozóan ld. a nemzetközi információs rendszerekről szóló részt, valamint a "Fejlesztés. Számítógépesítés" c. fejezetet!

A hagyományos cédula-katalógus és kiadványszerkesztési munkákkal párhuzamosan folytak a gépesített Nemzeti Periodika Adatbázis (NPA) előkészítő munkái. (Erre vonatkozóan is ld. a "Fejlesztés. Számítógépesítés" c. részt!)

Könyvtárközi kölcsönzés

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés jelentősége az ország szakirodalmi ellátásában folyamatosan növekszik. Ennek oka csak részben keresendő a szakirodalmi igények növekedésében, alapvető oka könyv- és folyóiratimportunk csökkenése az állandósult áremelkedések következtében.

Az OSZK-ba érkező kölcsönzési kérések száma is évről évre növekszik (1983: 26,3; 1984: 26,9; 1985: 27,5 ezer). Átlag 4,5–4,7 százalékuk érkezik külföldről, a többi a hazai könyvtárak igénylése. A kérések mintegy egyharmadát továbbítottuk – lelőhely-megállapí-

tás, bibliográfiai ellenőrzés után – hazai könyvtárakhoz kielégítésre, ezzel is szorgalmazva a közvetlen kapcsolatok létrejöttét. Külföldi könyvtárakhoz továbbítottunk 16,8, ill. 15,9 ezer kérést (ezek egy része előző évi igények megismétlése volt).

Külföldi partnereink 11,7, ill. 10,3 ezer kérésünket teljesítették, mintegy 57 százalékukat másolatban, a többit az eredeti átkölcsönzésével. Legtöbb kérésünket teljesítő országok sorrendben továbbra is az NSZK, Nagy-Britannia, Hollandia, Szovjetunió, Japán, Svájc, Franciaország és Svédország.

A tőkés országokkal való kapcsolatainkra általánosan jellemző, hogy nemcsak a nemzeti irodalmat, hanem más országok irodalmát is nagy mennyiségben kölcsönzik részünkre. E készség elsősorban az amerikai könyvek, folyóiratcikkek és a report-irodalom megszerzésében jelent nagy segítséget. Legjobb partnerünk az NSZK, pl. 1985-ben az összes beérkezett anyag 27 százalékát tőlük kaptuk, és a másolatok 62 százalékát díjtalanul küldték meg. A teljesítés mennyiségét tekintve, másodikként a British Library Lending Division-t kell említenünk (British Library Document Supply Centre) – a beérkezett anyag 19 százaléka származik tőlük. Sajnos, szolgáltatásaik ára állandóan emelkedik, s ezért egyre ritkábban fordulhatunk hozzájuk, rendszerint akkor, ha kérésünket más forrásból nem sikerült kielégíteni. (1985-ben egy kölcsönzés ára már 4,- angol font, azaz 290,- Ft volt, egy másolat rendelése 10 oldalig 250,- Ft.) Az ázsiai országok közül nagyon jó partnerünk a tokiói National Diet Library. Az amerikai kontinens könyvtárai közül rendszeres kapcsolatunk csak az ottawai National Research Councilal van, bár az 1985-ben erősen megemelt árak miatt a jövőben ide is kevesebbszer fordulhatunk.

A szocialista országokkal a kölcsönzési kapcsolatok a legutóbbi időkig a nemzeti anyagra korlátozódtak, 1984-től azonban egyes relációkban (szovjet, cseh és bolgár) megkezdődött a más, elsősorban tőkés országokban kiadott művek forgalma. E téren a kölcsönösség jegyében kedvező tapasztalatok vannak. Legfontosabb partnerünk a moszkvai Lenin Könyvtár: tőlük kaptuk az összes beérkezett anyag 11 százalékát. Az átfutási idő is mindössze 3–4 hét, míg más szocialista országok esetében (Lengyelország, NDK, Románia) ez általában jóval hosszabb. A szocialista országok vonatkozásában a másolatszolgáltatások kölcsönösen térítésmentesek.

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzésre 1984-ben 950, 1985-ben 905 ezer forintnak megfelelő devizát használhattunk fel. (Ehhez járul még a szolgáltatásainkért szerzett nemzetközi couponok forgalma.) Az állandóan emelkedő árak mellett a rendelkezésünkre álló deviza-keret egyre szűkülő lehetőségeket jelent. Tekintettel arra, hogy a könyvtárközi kölcsönzés nemzetközi forgalmának 93 százalékát az OSZK intézi, és csak 7 százalékát forgalmazza néhány nagykönyvtár, az OSZK-nak juttatott devizának országos jelentősége van.

A külföldi könyvtárak kéréseiből 1.174-et, ill. 1.237-et teljesítettünk, közel felét az OSZK állományából. A legtöbbet az NSZK-nak, Csehszlovákiának, a Szovjetunióknak, Ausztriának, Jugoszláviának, az NDK-nak és Angliának.

A kommunikációs nehézségek e szolgáltatást éppúgy nehezítették és lassították, amint azt a Központi katalógusokról szólva már említettük.

A könyvtárközi kölcsönzés időszerű kérdéseivel foglalkozó, konzultatív bizottság értekezletét 1985. június 11-én tartottuk meg 49 könyvtár nyolcvan munkatársának részvételével.

A könyvtárközi kölcsönzési ügyintézés három régió (Észak-Magyarország, Dél-Dunántúl és Dél-Alföld) nagyforgalmú és kötelempéldányt kapó könyvtáraiban ellenőriztük.

A szakterület nemzetközi kapcsolatai

A szocialista országok könyvtárainak 5. szakértői tanácskozására a központi katalógusok és a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés tárgyköréből 1985. szept. 23–27. között

Varsóban került sor. A tanácskozáson megállapodás született arról, hogy a szocialista országok közötti nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési tevékenységet egységes rendszernek kell tekinteni, amelyben a nemzeti rendszereket a nemzeti könyvtárak képviselik, a Szovjetunió nemzeti központja, az Állami Lenin Könyvtár pedig a Vezető Szerv funkcióját is ellátja. Tárgyaltak a szocialista országokat átfogó, automatizált központi katalógus létrehozásáról is. A magyar kiküldöttek: Sonnevend Péter fősztályvezető és Berke Barnabásné mb. fősztályvezető-helyettes ismertették a könyvtárközi kölcsönzés hazai helyzetét és az NPA létrehozásának eddigi munkálatait.

Munkatársaink 1984-ben a könyvtárközi kölcsönzés rendszerét Prágában és Rómában tanulmányozták, a központi katalógusok hagyományos és gépesített formáiról 1985-ben Bulgáriában, Olaszországban és az NSZK-ban szerezhettek tapasztalatokat.

Nemzetközi kiadványcsere szolgálat

Nemzetközi kiadványcsere tevékenységünk erősen csökkenő tendenciát mutat. Különösen a külföldi magyar és magyar érdekeltségű intézmények támogatására küldött könyvek száma csökkent számottevően, részben pénzügyi okok miatt. (1983: 22,2; 1984: 18,3; 1985: 14,3 ezer.) A csereforgalomban kiküldött dokumentumok száma 1985-től mutat erősebb visszaesést. Partnereinknél ugyanezt a tendenciát tapasztaljuk: számos nyugati cserepartner költségvetési helyzete romlik, minek következtében kevesebbet szánnak a kiadványcsere céljaira. A csökkenés ellensúlyozása érdekében a tőkés államokban igyekeztünk ajánlójegyzékek küldésével elősegíteni a tőlünk való könyvigénylést. Ennek ellenére csere-egyenlegünk általában romlott. Meg kell emlékeznünk a könyvtár megnyitásán részt vevő frankfurti Deutsche Bibliothek igazgatója, Dr. Günther Pflug nagylelkű gesztusáról, amellyel a Deutsche Bibliothek eltekint az OSZK kb. 10 ezer DM nagyságú tartozásának megtérítésétől.

A szocialista országokkal a kultúregyezményekben lefektetett elvek értelmében folyik az automatikus kiadványcsere. Változatlanul arra törekszünk – több-kevesebb sikerrel – hogy partnereink ne mennyiségi szemlélettel, mechanikusan töltsék ki a cserekereteket, hanem a gyűjtőkörünkbe tartozó hungarika anyagot küldjék meg számunkra, és esetleges deziderátáinkat elégítsék ki. Részünkről nagy gonddal történik partnereink számára a patriotica irodalom kiválogatása. (Kivételek a moszkvai Lenin Könyvtár, ahová kívánságra, válogatás nélkül a teljes magyar kötelempéldány-sort megküldjük.) Igyekezetünk ellenére sem sikerült azonban – a könyvtáraink között fennálló, közvetlen megállapodás ellenére sem – a hungarika anyagnak csere útján való beszerzése pl. Jugoszláviából, az Újvidéki Matica srpska könyvtárából. Nem elégítette ki deziderátáinkat a román partner sem.

A kiküldött könyvek számának alakulása: 1983-ban 37,9; 1984-ben 33,7; 1985-ben 25,8 ezer. A kiküldött folyóirat-évfolyamok számában nincs ingadozás (1983–1985: 4,3 ezer). A főléspéldányok nemzetközi hasznosítását is egyre csökkenő mértékben folytathattuk.

A külföldről kapott könyvek száma 1983-ban 9.014, 1984-ben 11.377, 1985-ben 9.470 volt. Ezeknek jelentős részét a gyűjtőkörileg illetékes könyvtáraknak osztottuk szét. (Az OSZK-nak a könyvek cseréjéből való részesedése 1983: 2.225, 1984: 2.203, 1985: 1.809.) A kapott folyóirat-évfolyamok itt sem mutatnak változást (2.188).

Cserepartneraink száma 705, ebből szocialista 282, egyéb 423.

1984-ben a cserekapcsolatok fejlesztése érdekében tárgyalásokat folytattunk Újvidéken. Dr. Vekerdi József, a Nemzetközi csereszolgálat vezetője 1985-ben a University of Virginia Library meghívására részt vett egy keleteurópai kutatószakkal foglalkozó, nemzetközi konferencián, ahol a kiadványcsere-kapcsolatokról is szó volt.

Fölőspéldány Központ és Tároló Könyvtár

A beszámolási időszak legfontosabb, könyvtárpolitikai jelentőségű eseménye, hogy új, most már végleges helyére költözött és ott 1984. május 2-án megkezdte működését a Tároló Könyvtár. Az új elhelyezés a törökbálinti Depo II. raktártelepen van, ahol egyelőre a raktárrész felét (652 m²) vehettük birtokunkba. A másik felét a M. Áll. Operaház használja 1986 végéig.) A könyvtári polcokkal felszerelt, 3 szintes raktári terekbe egyelőre a Tároló Könyvtár (TK) modern, 1851-től napjainkig terjedő anyagát szállítottuk ki, mintegy 120.000 kötetet, kb. 2.000 polcfolyóméteren elhelyezve. Átszállításra került még kb. 25 m² feldolgozatlan anyag. A költöztetést április folyamán az OSZK Könyvtárrendező VGMK-ja végezte gyorsan, szakszerűen. Az új létesítményben világos, jó munkakörülményeket biztosító munkahelyeket sikerült kialakítani. Egyetlen probléma az ott dolgozó 5 fős személyzet számára a lakóhelyüktől, a könyvtár központjától és az osztály másik részlegétől való jelentős távolságuk. (A Fölőspéldány Központ 1985 végéig régi helyén, a Kálmán u. 15. sz. alatt működött, innen a következő évben – az épület felújításának befejezése után – költözik ki Rákospalotára, a Térképtár és a Plakát- és Kisnyomtatványtár régi helyiségeibe.) A TK másik problémája a posta- és telex-összeköttetés hiányosságaiból adódik. (A TK nem rendelkezik saját telex-vonallal, de használhatja az OMIKK törökbálinti raktár részlegének telexét.) A TK felszereléséhez még egy gyorsmásoló és egy mikrofilm-leolvasó tartozik, ezek kihasználtsága egyelőre alacsony. A TK állományáról betűrendes katalógus (a folyóiratokról kardex) áll rendelkezésre. Szolgáltatásait – amelyeket az OSZK Könyvtárközi kölcsönzési osztályán keresztül lehet igénybe venni – 1984 folyamán megkezdte. Az üzembehelyezésről a Vezetői Tanács részére 1984. június 12-én írásos tájékoztató készült. Ennek alapján a Vezetői Tanács úgy értékelte, hogy a TK távlatilag nemcsak a könyvtárak tárolási gondjain enyhít és a könyvtárközi kölcsönzéshez nyújt segítséget, de hathatósan előmozdíthatja a könyvtárak közötti együttműködést is.

A folyamatos munkák keretében a Fölőspéldány Központ kétéves tevékenységével a hazai könyvtáraknak 59 ezer, bel- és külföldi értékesítésre 20,9 ezer kötetet adott át. A TK állományába 19,6 ezer kötetet helyeztek.

Mіндеzt az eredményt részben a könyvtáraktól fölőspéldányként átvett és feldolgozott, részben a Központ állományában lévő anyag folyamatos feldolgozásával és kijánlásával érték el. Ehhez járult még a könyvtárak fölőspéldány-jegyzékeinek országos köröztetésével hasznosított anyag.

A megyei könyvtárakkal az együttműködés sikeresen továbbfejlődött, 1985-ben ezt kiterjesztettük a FSZEK hálózatában fölőssé vált dokumentumok átvételére is.

Az 1983 októbere óta a KÖNYVÉRT-tel közösen működtetett antikváriumnak 1984-ben még 10.659 kötetet tudtunk átadni 332.517,- Ft értékben, 1985-ben azonban már csak 6.138 kötetet, 194.698,- Ft értékben. (E kötetszámok benne foglaltnak a bel- és külföldi értékesítésre átadott kötetszámban.) Mivel a fölőspéldányok között egyre csökkenő mennyiségben van a gyűjtők által keresett, régi anyag, az antikvárium folyamatos ellátását egyre kevésbé tudjuk biztosítani.

1985-ben az állományapasztás és a Tároló Könyvtár kérdéseivel az OKT elnökségi ülésen foglalkozott.

KUTATÁS ÉS FEJLESZTÉS

Szervezeti keretek

A Kutatásszervezési csoport – mely ilyen néven 1983 januárjától működik – a kutatásszervezés szintjén átfogja a nemzeti könyvtár sokrétű kutató-fejlesztő tevékenységének egészét. Szervező munkájához a kutatás és fejlesztés tervezése, a kutatási beszámoló intézményi szintű összefogása, a pénzügyi támogatás megszerzése, a pályázati rendszer adminisztrációja, a kutatások ösztönzése és menedzselése tartozik, de kiterjed felelőssége az intézet tudományos kapcsolatrendszerének kialakítására és fejlesztésre is, mind hazai, mind nemzetközi vonatkozásban. Feladatköréhez tartozik a könyvtár kiadványainak szerkesztése, kiadásra való előkészítése és terjesztése. 1983-tól körvonalazódott és a következő két évben kibontakozott a hungarika-kutatásban való aktív szerepe is.

E sokrétű feladatnak megfelelően a Kutatásszervezési csoport néhány fős létszáma 1985 végén már jelentős létszámú háttér-személlyel működött (elsősorban szerződéses és megbízásos formában alkalmazottakkal), ami kutatásszervező, ill. kutatást végző tevékenysége hatékonyságának, ugyanakkor adminisztrációjának is jelentős növekedésével járt együtt.

Kutatásszervezés

Az ide tartozó tevékenység mindenekelőtt az intézményi kutatások szervezésére, a nemzeti könyvtári kutatási program kialakítására és ennek a hazai kutatási koncepcióba való beillesztésére irányult.

A beszámolási időszak (1984/85) a VI. ötéves tervperiódus szerint az 1981/85-re szóló, középtávú kutatási terv utolsó két éve volt. Ebben az időszakban kellett kialakítani a könyvtár középtávú kutatási tervkoncepcióját az 1986–1990-es évekre, és elvégezni a most lezárult ötéves periódus értékelését.

Az *OSZK 1986–1990-re szóló középtávú kutatási tervkoncepciója* a vonatkozó rendelkezések értelmében már 1984-ben elkészült, és felterjesztést nyert. A koncepciót előzetesen a Vezetői Tanács és a Tudományos Bizottság együttes ülésen tárgyalta meg és hagyta jóvá. E koncepció a folyamatosság jegyében készült: az OSZK a következő tervperiódusban is tovább folytatja a gyűjteményére alapozott, ill. a nemzeti könyvtárnak az ország könyvtári rendszerében betöltött, központi szerepéből következő kutatásait. Ezekben a kutatásokban az OSZK egyfelől kultúránk írott és nyomtatott emlékeinek feltárásában, nyilvántartásában, kiadásában és az ezeket rendszerező művelődéstörténeti kutatásokban, írott és nyomtatott emlékeink megőrzésében, másfelől a könyvtárak műszaki fejlesztési és gépesítési lehetőségeinek feltárásában, a könyvtári és tájékoztatási rendszer komplex számítógépesítésének megalapozásában, az OSZK központi könyvtárügyi szolgáltatásai továbbfejlesztésében fejti ki tevékenységét. A kutatási tervkoncepció kialakításával párhuzamosan folyt le a "*Javaslat az egyetemi-főiskolai és közgyűjteményi kutatóbázis távlati fejlesztési koncepciójára*" c., a Tudományszervezési és Informatikai Intézet által összeállított dokumentum megvitatására. A javaslat, mely átfogó intézkedésekkel kívánja a kutatásokhoz szükséges feltételrendszerben igen lemaradt közgyűjteményeket a kutatási tevékenység élvonalához közelíteni, számunkra is reményt nyújt a következő időszak kutatási feltételeinek kedvezőbb alakulására. A tervkoncepció szellemében 1985-ben elkészült a VII. ötéves tervidőszakra szóló, az *Országos Középtávú Kutatási Fejlesztési Terv (OKKFT)* programjaihoz csatlakoztatni kívánt kutatási témák terve. A tartalmi előkészítés mellett folytak az egyeztetések a kutatási erőforrások koordináló szerveivel a kutatások finanszírozásához szükséges anyagi források biztosítására. 1986-tól a Tudományszervezési Intézet állami megbízásos pályázati rendszere

s a "Kulturális és történelmi emlékeink feltárása és kiadása" c. főirány forrásai mellett új program, a Magyarságtudományi főirány nyújt lehetőséget kutatási programjaink támogatására.

Az ötéves időszakról szóló beszámoló (*Középtávú kutatási beszámoló az Országos Széchényi Könyvtárnak – mint az MTA által támogatott kutatóhelynek – az 1981–1985. években végzett kutatómunkájáról*) imponálóan gazdag képet nyújt az egyes kutatási témákban elért teljesítményekről. A beszámoló 7 fő témakörben ismerteti az egyes témákban elért eredményeket: 1. Kultúránk írott és nyomtatott emlékeinek feltárása és rendszerezése; 2. Könyv- és könyvtártörténeti kutatások; 3. A nemzeti könyvtár gyűjteményére alapozott szaktudományi kutatások, forrásfeltárások; 4. Művelődéskutatás. A közművelődési intézményrendszerének fejlesztése (OSZK-KMK kutatások); 5. A nemzeti könyvtár szerepe a hazai könyvtárak funkciórendszerében; 6. Korszerű könyvtári és információs rendszerek kialakítása és a könyvtártechnológia fejlesztése; 7. Kultúránk írott és nyomtatott emlékeinek megőrzése (konzerválás, restaurálás). A beszámoló bevezetése hangsúlyozza, hogy az elért eredményekhez jelentősen hozzájárult a kutatási feltételekben a legutóbbi időkben bekövetkezett javulás (pl. a pályázati rendszer bevezetése), ugyanakkor a belső publikálási lehetőségek szűkössége számos elkészült munka megjelenését akadályozza. Mivel ezek többségükben a társadalomtudományi kutatások hasznos segédeszközei lehetnének (bibliográfiák, állományt feltáró katalógusok, adattárak), közzétételükhöz elsődrendű tudományos érdek fűződik. "A saját nyomdai apparátus – hangsúlyozza a jelentés – a nemzeti könyvtár működésének ma már egyik alapfeltétele."

A kutatásszervezés másik, nem kevésbé fontos területe az egyéni kutatásokkal való foglalkozás, az OSZK kutatási műhely kialakítására irányuló tevékenység. Az 1984/85-ös időszak ebből a szempontból nem volt túlzottan szerencsés: a költözési periódus erősen lefoglalta munkatársainkat, a nyugodt kutatómunkára kevés lehetőséget adott. Hozzájárult ehhez a könyvtári szolgáltatások időleges szünetelése, az állomány hozzáférhetetlensége. 1985 közepétől kezdve a legfontosabb feladat a kutatómunka újraindítása volt. Nehézségeket jelentett az is, hogy ekkorra az OSZK személyi állományában jelentős változások következtek be. Több, nagy tekintélyű és kiemelkedő kutatói tevékenységgel rendelkező munkatársunk nyugdíjba vonult, illetve megvált intézetünkötől, ugyanakkor a létszámfejlesztés következtében sok új, fiatal szakember került intézetünkbe. Sok közöttük a kutatómunka iránt érdeklődő és arra képességet mutató munkatárs. Az 1986. évi kutatómunka előkészítése érdekében a fiatal munkatársakkal való foglalkozás külön gondosságot igényelt mind az OSZK káderfejlesztési programja, mind pedig az OSZK kutatói műhely továbbfejlődésének biztosítása érdekében.

Az egyéni kutatások ösztönzésében már hosszú évek óta kiemelkedő jelentősége van a Keresztury-jutalomnak, Keresztury Dezső akadémikus, az OSZK ny. főosztályvezetője alapítványának. 1984-ben első ízben került sor a Keresztury-jutalomnak az alapító jelenlétében való, ünnepélyes átadására. Alkalmat erre Keresztury Dezső 80. születésnapja adott. Az OSZK több régi munkatársának, Keresztury Dezső volt kollégáinak jelenlétében került sor szeptember 28-án a bensőséges ünnepségre, amelynek keretében dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató köszöntötte az ünnepeltet, majd átadta az 1984. évi Keresztury-jutalmakat. Tudományos dolgozatuk elismeréseként a következők vehették át a jutalmat: az első díjat Fülep Katalin (*Feketealmi oklevél. Diplomatikai és forrástani vizsgálat*), a második díjat Szestei Nagy László (*Bél Mátyás kéziratos hagyatékának katalógusa*), Urbán László (*Ellenpéldák könyvtárakról*), Kamarás István (*Hitek, nézetek, tornyok Nagyhajtáson*), Zsigmondy Árpádné (*Ioannes Manlius és nyomdakészlete 1575–1605*), Vidra Szabó Ferenc (*Szakmái kap a gyerek*) c. munkáikért.

Az 1985. évi Keresztury-jutalmak odaítélésére – a kutatásoknak az előbb említett akadémizálás miatt – csak 1986-ban kerülhetett sor.

A kutatói teljesítmények szoros összefüggésben állnak a publikálási lehetőségekkel. A kutatói műhelymunka fejlesztése szempontjából legnagyobb jelentősége az OSZK évkönyvek nyújtotta lehetőségnek van. Fontos eredménye a kutatásszervezésnek, hogy hosszú szünet után sikerült újraindítani az OSZK kiadványai sorozatot, amely alkalmat ad több éve folyó kutatások eredményeinek összegezésére és nagyobb lélegzetű egyéni kutatások megkezdésére is. Mindennek ellenére a belső publikációs lehetőségek még mindig nem elégségesek, s tovább kell keresnünk a kiadói kapacitás növelésének útjait.

A kutatásszervezés fontos feladata az egyéni kutatásoknak a hazai tudományos életbe történő csatlakoztatása, és az elszigetelt kutatótevékenységek számára konzultációs lehetőség biztosítása. Ennek érdekében egyeztető munkát folytattunk az Eötvös Loránd Tudományegyetem néhány tanszékével (Régi magyar irodalmi tanszék, Magyar nyelvtörténeti és nyelvjáráskutató tanszék, Történeti segédtudományok tanszéke) és a Nemzetközi Magyar Filológiai Társasággal, valamint a Magyarságtudományi kutatócsoporttal. A kapcsolatfelvételi eredményeként sikerült segítséget szereznünk az OSZK forráskiadási programjának megvalósításához, s együttműködés keretében aktívan részt veszünk a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság által közreadott *Hungarológiai Értesítő* és a *Hungarian Studies* szerkesztésében.

Más esetben már régebben folyó, olyan egyéni kutatásokat sikerül támogatásban részesíteni, amelyek már közel állnak a befejezéshez, de feltételek hiányában nem valósulhattak meg, s féltő, hogy kellő támogatás hiányában a felhalmozott eredmények veszendőbe mennek. Így sikerült a 18. századi magyar anonim lexikon munkálataihoz belső erőből technikai segítséget biztosítani, s ezzel dr. Wix Györgyné egy életen át folytatott gyűjtőmunkáját kiadásra előkészíteni, ill. e munkát megkezdni.

A Kutatásszervezési csoport gondozásában folyt a Lenin Könyvtárral létrejött együttműködés keretében a hazai gyűjtemények régi cirill betűs anyagának feldolgozása és az 1490–1550. évekre eső 1. kötet anyagának összeállítása is.

Kiemelten foglalkozott a Kutatásszervezési csoport – a Vezetői Tanács állásfoglalása értelmében – az OSZK-történeti kutatások szervezésével. A kutatómunka felgyorsítása érdekében 1984-ben pályázatot írtak ki kutatónap elnyerésére, más jelentkezőket pedig elvégzett munkájukért díjazásban részesítettek. Könyvtárszakos hallgatók szakdolgozati témaválasztásában a munkaközösség témavezetőivel és az ELTE Könyvtártudományi Tanszékével együttműködve konzultációt biztosítottak, és elősegítették az OSZK-történeti munkálatokkal kapcsolatos tárgy kialakítását. Hasonló módon jártak el könyvtáros munkatársaink doktori disszertáció-témaválasztásánál is. Az OSZK-történet megírásával megbízott munkatársak irányításával működő OSZK-történeti munkaközösség tevékenységét két nagy OSZK-ismerettel rendelkező nyugdíjas munkatárs bevonásával erősítették meg. Mindezek eredményeként 1984-ben felgyorsult a korabeli sajtó feltárása és az állományi statisztikai elemzések elkészítése is. Az OSZK történetéből több részpublikáció is készült tanulmány formájában.

1985-ben tovább folyt az OSZK-történeti munkák kiemelt támogatása. A feldolgozó-munka elősegítése érdekében az egyes korszakok (1867–1918, 1919–1946) monografikus feldolgozásával megbízott kutatók részére adatfeldolgozó munkát végeztettek. Mindkét periódusban folyamatban van a könyvtár korabeli nyilvántartásai alapján az olvasói kör és igény elemzése, valamint az egykorú sajtóviszhang gyűjtése. Megszervezték a különgyűjtemények történetére vonatkozó, elemző tanulmányok, vagy adatfeltárás elvégzését is.

Az OSZK történetének első, 1802–1867 közé eső korszakának feldolgozása már 1981-ben megjelent Berlász Jenőnek, a könyvtár ny. tudományos főmunkatársának tollából. (*Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1867*. Bp. OSZK, 1981.) A könyvtár vezetősége már 1982-ben úgy határozott, hogy a Magyar Tudományos Akadémiától az intézmény nevében az elkészült mű tudományos fokozattal való elismerését kéri. 1984. okt. 3-án került

sor az MTA Tudományos Minősítő Bizottsága előtt a kandidátusi értekezésként benyújtott mű vitájára. Az értekezés opponensei, Keresztury Dezső akadémikus és Trócsányi Zsolt, a történettudományok doktora Berlász Jenőt – a teljes történetírói életmű alapján – a tudományok doktora fokozatra javasolta. A javaslatot az Akadémia elfogadta.

A történeti kutatások kiegészítéseképpen a költözés periódusában végezték a tárgyi emlékek összegyűjtését, és előkészítették az OSZK történeti múzeum létrehozását.

A kutatásszervezés operatív munkája keretében folyamatos volt az intézményi és egyéni kutatások nyilvántartása és számbavétele, a tudományos dolgozók és a kutatóidő-támogatásban részesülők évi jegyzékeinek összeállításása. Tudományos minősítése volt 1984-ben 75 munkatársnak (tudományos tanácsadó: 5, tudományos főmunkatárs: 13, tudományos munkatárs: 40, tudományos segédmunkatárs: 11, tudományos gyakornok: 6), 1985-ben 87 munkatársnak (tud. tanácsadó: 5, tud. főmunkatárs: 12, tud. munkatárs: 46, tud. segédmunkatárs: 11, tud. gyakornok: 13). Kutatóidő-támogatásban részesült 1984-ben 55 fő, 1985-ben 69 fő. 1984-ben 46 munkatársunk vett részt, ill. viselt funkciót különböző tudományos egységekben és bizottságokban.

Hungarika-kutatások

A Vezetői Tanács 1982-es állásfoglalása következtében a kutatásszervezés kiemelt feladatává vált a hungarika-kutatások számára szükséges, a könyvtár alapfeladatainak keretében folyó hungarikafeltáró munkák kiegészítéseként új szolgáltatások megszervezése, a hungarika munkákhoz szükséges segédletek létrehozása, valamint a határon túli magyarságra vonatkozó könyvtári kutatási témák gondozása. A Vezetői Tanács elé 1985 végén dr. Kovács Ilona osztályvezető által *Hungarika regisztráció – hungarika információ* címen készített előterjesztés már konkrét eredményekről számolt be. Az OSZK által javasolt témáknak mind a "Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása" c. kutatási főirány felelősei, mind a Tudományszervezési és Informatikai Intézet vezetői kiemelt fontosságot tulajdonítottak. 1984-ben a Hungarika regisztrációt a főirány, a Hungarika információt a Tudományszervezési és Informatikai Intézet programjába iktatták. Ennek megfelelően a Hungarika regisztrációt a főirány pénzügyi forrásaiból finanszírozhattuk; a Hungarika információ feldolgozó munkájának fedezetét a Tudományszervezési és Informatikai Intézet erőforrásaiból, állami megbízásos pályázat formájában sikerült biztosítani.

A Hungarika regisztráció keretében három témát gondoztunk: 1. "A külföldi hungarika vonatkozású kéziratokról és az 1850 előtti nyomtatványokról készült mikrofilmek nyilvántartása" c. témában a nyilvántartás megalapozásához megkezdődött az MTA, az EK hálózat és az OSZK mikrofilmjeinek számbavétele. (Eddig kb. 3000 mikrofilm címléírása készült el.) 2. A hungarika névkataszter munkálatainál tisztázódtak az alapvető módszertani kérdések. Első ütemben a kutatás tárgyát a 20. századi külföldi (határon túli) magyarság névanyagának feltárása képezi. Eddig 12 ezer nevet gyűjtöttek össze, és megkezdődött a forrásanyag archiválása. 3. "A külföldi magyar gyűjtemények adattára, a hungarika gyűjtemények kalauza" c. téma keretében kialakultak a külföldre kiküldendő kérdőívek tartalmi és formai szempontjai, és folyt a magyar, vagy feltételezhetően magyar anyagot tartalmazó, külföldi gyűjtemények címanyagának összeállításása. (Az ausztriai címek jegyzéke elkészült.)

A Hungarika információ kettős feladatot kíván megoldani: egyfelől tájékoztatást kíván nyújtani a külföldön élő magyarság alkotó kulturális tevékenységéről, másfelől tájékoztat a hazai tudományos, művészeti, kulturális élet külföldi visszhangjáról, beleértve hazánk politikai, társadalmi és gazdasági megítélését is. Célját a Hungarika információ egy viszonylag széles körű folyóiratbázis analitikus feldolgozásával éri el. 1984-ben megtörtént a forrásjegyzék összeállításása, a feldolgozási módszerek szabályozása és a gépi adatrögzítés próbája. 1985-ben már kiküldtük mintegy 300 érdekelt intézménynek az első információs csomagot:

1.500 bibliográfiai tételt és a hozzá tartozó indexet (gépi úton készült tárgyszójegyzéket). E minta alapján kértük, ill. várjuk az 1986-ra szóló előfizetéseket. A feldolgozásra eddig 500 folyóiratot jelöltünk ki, ez azonban a későbbiekben jelentősen emelkedni fog. Az indexek a jövőben kumuláltan jelennek majd meg. Terveinkben szerepel a bibliográfiai leírások mikrolapra való tétele, s egy mikrolapos adattár kiépítése.

A hungarika-kutatásokon belül kiemelt fontosságú a külföldön található hungarika kéziratok anyag számbavétele és központi nyilvántartásának megteremtése. Ennek érdekében egyeztető tárgyalást folytattunk az MTA Könyvtára kéziratárával és a Petőfi Irodalmi Múzeummal.

A Magyarok Világszövetségének felkérésére, ill. a Magyar Filológiai Társasággal egyetértésben két bibliográfiai adatgyűjtés megalapozását végeztük 1985-ben: A Magyar emigráció bibliográfiája 1945 – ; A Relations Hungarici – magyar és külföldi kapcsolatok irodalmának bibliográfiája 1945-től. A feltáró munka eddigi eredménye kb. 2000 cédula.

1984-től a Kutatásszervezési csoport az OSZK-n kívül gyűjti a többi hazai könyvtár munkatársainak hungarika jellegű, külföldi újtairól szóló útijelentéseket is. Itt adunk számot arról, hogy az OSZK munkatársai 1984-ben 17, 1985-ben 20 alkalommal utaztak külföldre hungarika-anyag bibliográfiai adatgyűjtése, ill. helyszíni mikrofilmzése céljából, legtöbb esetben Csehszlovákiába és Jugoszláviába, 2-2 alkalommal Lengyelországba, NDK-ba és Ausztriába, 1-1 alkalommal Franciaországba, Olaszországba, Svájcba és Törökországba. Különösen eredményes volt 1984-ben egy lengyel és egy török út, mindkét alkalommal dr. Vizkelety András tud. főmunkatárs volt a kiutazó. Lengyelországban, a Torun-i Egyetemi Könyvtárban sikerült rábukkannia a második világháború óta elveszettnek hitt *Königsbergi-töredékre*, amely – a legújabb tudományos kutatások szerint – sorrendben a második legrégibb, szöveges magyar nyelvemlék. Isztambulban, a Topkapi Szeráj könyvtárában magyar provenienciájú, még nem ismert kéziratok felkutatása volt a cél. Vizkelety András megállapította, hogy további, hitelesnek tekinthető Corvina már nincs a szultánok egykori könyvtárában, ellenben több magyar eredetű kódexet sikerült felfedeznie, pl. egy gazdagon illuminált Anjou-kori antiphonalet és egy Ulászló címerével ellátott kéziratot, mely minden bizonnyal az egykori budai királyi könyvtárból származott.

Nemzetközi kapcsolatok

A Kutatásszervezési csoport jelentős szervező tevékenységet végez a hungarológiai kutatások konferenciáinak szervezése terén. Így 1984-ben részt vett – a Magyarok Világszövetségével, az MTA Történettudományi Intézetével együtt – a szórványmagyság helyzetét tárgyaló, nemzetközi tudományos konferencia rendezésében. (1984. aug. 6–9.)

1985. aug. 26–27-én a Széchényi Könyvtár új vári épülete adott otthont a Magyar Könyvtárosok II. tudományos találkozójának. A konferencia rendezésében az OSZK-n kívül részt vettek a Magyarok Világszövetsége és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete. A két-napos rendezvény folytatása volt az öt évvel ezelőtti, 1980-ban megtartott első tanácskozásnak. Kiemelkedő jelentősége volt a Magyar Fórum keretében tartott értelmiségi találkozók sorában, mivel a könyvtárosoké volt az első, amely másodikban ült össze, s ez a második találkozó még gazdagabb programra adott lehetőséget, mint az öt év előtti, első konferencia.

A konferencia 51 regisztrált résztvevője közül 40 érkezett külföldről (Ausztria 2, Dánia 1, Franciaország 2, Írország 1, Kanada 5, NSZK 5, Svájc 4, Svédország 2, USA 18), és 11 volt magyarországi szakember. 85 magyarországi meghívott vendég egészítette ki a hallgatóság körét. Elhangzott 30 előadás, valamennyi magyar nyelven, 11 magyar résztvevőtől és 19 külföldi kolléga előadásában.

A konferencia központi témája a hungarikagyűjtés és -feltárás volt. Súlyt fektetett a külföldi magyarság könyvtári ellátásának vizsgálatára és a magyarságtudatást elősegítő, külföldi hungarika gyűjtemények számbavételére és feltárására. A kérdést ezúttal a hungarikagyűjtés és -kutatás hazai és nemzetközi összefüggéseibe helyezve vizsgálták. A konferencia programja három szekció keretében zajlott, a három szekció munkáját a plenáris ülés előadásai alapozták meg. A három szekció tematikája a következő volt: a) a külföldi hungarika gyűjtemények számbavétele, a hungarikumok gyűjtése és feltárása; b) a könyvtárak fejlesztésének hazai és külföldi irányai (számítástechnika, gépi adatfeldolgozás, stb.); c) az anyanyelvi kultúra ápolása és a külföldi magyarság olvasási igényeinek könyvtári ellátása.

A konferencia tanácskozásai ismételten felhívták a figyelmet arra, hogy programszerűen és szisztematikusan el kell végezni a külföldi magyar gyűjtemények számbavételét és feltárását, továbbá, hogy a külföldi magyarság olvasáskultúrája és olvasmányellátása terén nyílnak új feladatok. A technikai eredmények kétoldalú ismertetése mind a szakmai tájékoztatás, mind a további tapasztalatsere, ill. együttműködés szempontjából hasznosnak bizonyult.

Kiadványi ügyek

A könyvtár kiadványaival kapcsolatos teendőket folyamatosan végezte a Kutatásszervezési csoport. Kiemelt feladata volt 1984/85-ben a vári megnyitásra tervezett kiadványok megjelentetése (reprezentatív kivitelben, öt nyelven az OSZK tájékoztató bővített, új kiadása, ugyanaz házi kivitelben, a különgyűjteményeket bemutató, képes leporcellók, könyvtárismertető szórólapok, a Mikrofilmtárral együttműködve képeslap- és dia-sorozat). Végezték a Tájak, Korok, Múzeumok sorozatban megjelent OSZK ismertető szövegének gondozását. Az *OSZK évkönyv 1981.* évi kötete megjelent, az 1982/83. évi nyomdába került. Újraindították az OSZK kiadványai sorozatot (az 1. kötet megjelent, a 2. kötet sajtó alá rendezése folyik). Számos további kiadvány van szerkesztés alatt (*OSZK évkönyv 1984/85*, az OSZK katalógusairól szóló tájékoztató, a Magyar Könyvtárosok II. Tudományos Találkozója és az 1983-as amerikai-magyar konferencia anyaga). A 18. századi magyarországi értelmiség névanyagát rekonstruáló kötet mikrolapos kiadványi formában való előkészítése befejeződött.

A kiadványterjesztés formái az új épület és az új működési rend adottságaihoz, ill. követelményeihez alkalmazkodva alakultak ki, a végleges megoldás azonban (a raktár elhelyezésével és az árusítás technikai feltételeivel összhangoltan) még további szervezést igényel.

A Kiadványtár kezelése folyamatos volt, állományának leltározása lezajlott.

Fejlesztés a számítógépesítés és a szabványosítás területén

Szervezeti keretek

Az 1983-tól kibővített feladatkörrel működő Fejlesztési csoport (részvétel a hazai könyvtárak számítástechnikai munkájának tervezésében, fejlesztésében, ill. átfogó osztályozási rendszer és saurusz lépcsőzetes kialakítása) a beszámolási időszakban már négyfős létszámmal rendelkezett. A csoport szorosan együttműködött az egyes feladatokhoz kapcsolódó, könyvtáron belüli részlegekkel, valamint külső intézmények szakembereivel. Az OSZK-n belüli együttműködő osztályok elsősorban a Magyar Nemzeti Bibliográfia szerkesztősége és a Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusa voltak, de esetenként részt vettek a munkában más osztályok szakemberei is.

A hazai könyvek regisztrálásának számítógépes rendszere, az MNB-rendszer továbbfejlesztésére csak korlátozottan került sor. A TS-51/S intelligens terminálra kialakított adatrögzítő rendszer befejezésre és alkalmazásra került. A másik, nagyobb volumenű fejlesztés külső intézmény gépcseréjéhez kapcsolódott. A Nyomdaipari Fényszedő Üzem gépparkjának modernizálása tette lehetővé mágnesszalag bemenetű üzemmód kialakítását. Az MNB-füzetek a 39. évfolyam (1984) 17-es füzetétől mágnesszalagos fényszedéssel készülnek, jelentősen javítva ezzel a kiadvány minőségét, külső megjelenését.

Az MNB-rendszerre alapozott, központi szolgáltatások továbbfejlesztésére, a rendszer további hasznosítására azonban a két év során, sajnos nem kerülhetett sor. A korábban tervezett UNIMARC alapú mágnesszalag szolgáltatásról, s vele párhuzamosan a külföldi nemzeti bibliográfiai csereszalagok beszerzéséről – az MM Könyvtári osztálya egyetértésével – le kellett mondanunk. Oka ennek egyrészt az, hogy a hazai könyvtárak és információs intézmények fogadókészsége a nemzeti bibliográfiai szalagok teljes körű alkalmazására még nem teremtődött meg (hardver és szoftver feltételek, további könyvtári hasznosítások), másrészt pedig a nemzetközi adatszerébe való, ilyen bekapcsolódás mind a lehetséges felhasználók szűk köre, mind a bibliográfiai adatszere folyamatában az utóbbi években bekövetkezett változások miatt kérdéssé vált. Az elmúlt időszakban ugyanis a mikro- és miniszámítógépek könyvtári elterjedése, a bibliográfiai adatbázisok hálózati úton való elérhetősége a fejlődésnek más utat szabott. Mindez az OSZK adatbázisaitól is korszerűbb szolgáltatásokat követelt volna meg. (Pl. hajlékony mágneslemezen való adatszolgáltatás, hálózaton keresztül adatbázis-lekérdezés, stb.)

A megvalósult fejlesztések korlátozott és szűk köre azonban még más okokra is visszavezethető. Elsősorban arra, hogy a pénzügyi és eszközellátottság elégtelensége erősen behatárolta szándékainkat. Az OSZK számítógépes költségvetési kerete ma már az MNB adatbázis fenntartási és kiadványelőállítási üzemének ellátására is csak beosztással elegendő. Másik alrendszer kifejlesztésére, üzemeltetésére – és ennek függvényében az előre tervezhető fejlesztési és fenntartási munkákra – költségvetési keret a két év során nem állt rendelkezésre. A pályázatok, ill. az MM külön kereteiből juttatott eseti összegek elősegítették a munkákat, de nem tették lehetővé a feladatok megfelelő szintű befejezését, ill. a nagyobb volumenű fejlesztések (pl. MNB szolgáltatások kiterjesztése) tervezését, megkezdését. Számítógépes beruházás az 1984/85-ös években nem történt. Az égetően, a kurrens feladatok ellátásához szükséges, 1984 óta igényelt, nagyobb teljesítményű adatrögzítő berendezés beszerzésére is csak távlati ígéret érkezett. Az üzemhez kötött feladatok teljesítését pedig különösen nehezé tette a vári beköltözést követő szervezettségi visszalépés: az MNB és az SZKI között az adatviteli vonal áthelyezése, bekapcsolása nem történt meg, és a Magyar Posta Krisztina központjának elhúzódo átadása miatt még 1986-ban sem várható. A heti input futtatások lebonyolítására – jelentős többletköltséggel – az SZKI-ben (Számítástechnikai Koordinációs Intézet) vagyunk kénytelenek háttérgépet igénybe venni.

A tervezett előkatalogizálás (CIP = Cataloging in Publication) a könyvbe nyomott leírás tekintetében létszámhiány és szervezési kérdések megoldatlansága miatt nem valósulhatott meg. Részskiernek könyvelhető el azonban a CIP-leírások elkészülte a KÖNYVÉRT-en keresztül a könyvkiadóktól kapott imprimatúrák feldolgozásával. Az előzetes leírást követő, módosított tartalmú tételkiírások közlésre kerülnek az *Új Könyvekben*, és alapul szolgálnak a közművelődési könyvtárak központi katalógus-cédula ellátásához. E szolgáltatással a felhasználó könyvtárak körében megvalósult az egyszerű feldolgozás – többszöri felhasználás elve: az országban több száz könyvtárban azonos, egységes elvek alapján, az új könyvtári szabványok szerint készült katalógusok épülnek.

A Nemzeti Periodika Adatbázis (NPA)

Az OSZK központi szolgáltatásaira irányuló számítógépes fejlesztési feladatok tekintetében a leglátványosabb eredmények a Nemzeti Periodika Adatbázis (NPA) munkáinál születtek. Az NPA-rendszernek a külföldi időszaki kiadványokat nyilvántartó része három alrendszerre épült ki: 1. könyvtári alrendszer, mely a magyarországi lelőhelykönyvtárak azonosító és szolgáltatási adatait tartalmazza; 2. állományi alrendszer, mely a hazai lelőhelyű időszaki kiadványoknak az illető könyvtárban nyilvántartott állományi adatait tartalmazza; 3. bibliográfiai alrendszer, mely a kiadvány egészére, ill. a kiadvány "életének" egy időszakára vonatkozó bibliográfiai adatokat tartalmazza. (A számítógépes rendszer belső kezelése lehetővé teszi az időszaki kiadvány "élete" során változó bibliográfiai adatok regisztrálását, tárolását, szelektív megjelenítését is.) Az egyes bibliográfiai tételek (gépi rekordok) tartalmazhatnak még egyéb információs adatokat is (pl. a kiadvány állapota), és a tartalmi feltárára jellemző adatokat (osztaurusz, ld. később). Az állományi és bibliográfiai adatok összekapcsolását a gépi rendszerben mint rekordazonosító, az ISSN-szám biztosítja. 1984/85-ben elkészültek az adatbázist felépítő/karbantartó programok, megindult a kísérleti üzemelés (az adatbázis feltöltése) és a kísérleti outputok előállítás. 1985 végére a KFKK-ban nyilvántartott kurrens (1981-től való) bejelentések adatainak kb. egyharmada került gépi feldolgozásra. Jelentős eredménye a fejlesztésnek, hogy az ISDS Nemzetközi Központtal (Párizs) való együttműködés értelmében rendelkezésünkre állnak az ISDS-szalagok, melyek a Központ által nyilvántartott időszaki kiadványok bibliográfiai adatait tartalmazzák. Ezek beépítése az NPA-adatbázisba azt eredményezte, hogy az NPA-rekordjaihoz kb. 60–65 százalékban felhasználhatók az ISDS Központtól érkezett gépi feldolgozások. Az ily módon megtakarított idő- és költség-tényező mindennél kézenfekvőbben bizonyítja a nagy nemzetközi rendszerekhez való kapcsolódás előnyeit. Az adatoknak ez az automatikus átvétele, az adatkiegészítések visszajelző rendszere olyan eljárásokat és tapasztalatokat eredményezett, amelyek már nemzetközi érdeklődést is kiváltottak.

A kísérleti üzem már egyfajta szolgáltatást is végez: az általa gépi adathordozóra rögzített, az egyes könyvtárakra vonatkozó adatokat (könyvtári alrendszer), a bejelentett állományi adatokkal (állományi alrendszer) a pontosított bibliográfiai adatokkal (bibliográfiai alrendszer) kiíratott listának verifikálásra visszaküldi a könyvtáraknak. Az egyes könyvtárak ezekre építhetik további belső nyilvántartásukat, és ezeken kell jelenteniük következő évi gyarapodásukat is, közölve az esetleges bibliográfiai adatváltozásokat. Ily módon elérhető az adatbázis naprakész karbantartása, s a könyvtárakkal való kapcsolattartás is szorosabbá válik.

Az NPA-rendszernek a hazai időszaki kiadványokat nyilvántartó része, a Hazai ISDS Bejelentő Rendszer (HIBR) 1984-től megkezdte üzemszerű működését. Ez gyakorlatilag az ISDS Központhoz való rendszeres és folyamatos mágnesszalagos bejelentés megvalósulása. Eredménye egyrészt az ISSN azonosító számmal rendelkező magyarországi kiadványok bejelentéseiben az adatok pontossága (teljes jelkészletű adatrögzítés és hazai ellenőrzés), a bejelentések gyorsítása, valamint az ISDS nemzetközi adatbázisához kapcsolódó felhasználók (főként nemzeti könyvtárak) pontosabb, gyorsabb tájékoztatása. Az eredményekre alapozva tervezhető már a következő években a *Magyarországi kulcselm-ISSN jegyzék* automatikus megjelenítése is, amely egyben az ISSN nyilvántartáshoz kapcsolódva, az OSZK központi szolgáltatása is.

A fenti eredmények megvalósulását széles körű hazai és nemzetközi kooperáció tette lehetővé: az OSZK és a KSH, ill. az OSZK és az ISDS Nemzetközi Központ 1984-es, írásban is lefektetett munkaszerződése, valamint a KSH Számítóközpont INFOLOGIC vállalati gazdasági munkaközösségének megbízás keretében végzett munkája. A műszaki feltételeket illetően, az NPA számítógépes hátterét a KSH Számítóközpontja biztosítja, az

adatrögzítéshez és kiíratáshoz az OSZK-ban lévő perifériák szolgálnak. Az NPA adatbázisának teljes feltöltéséhez és üzemszerű működéséhez igen nagy adatrögzítési kapacitás szükséges: az e célra jelenleg szolgáló TS-51/S intelligens terminál – amelyet elsősorban az MNB-rendszer terhel le – már teljesítőképessége határán van, s hosszabb távra semmiképpen sem elegendő

Az NPA jelenleg kiadványelőállító rendszer, azaz szolgáltatásait különféle gépi listák (az ISDS Nemzetközi Központ számára mágnesszalagok) formájában nyújtja. Benne van azonban a rendszerben az online üzemmód kialakításának lehetősége is – amennyiben a magyar könyvtári rendszerben az online felhasználás feltételei megteremtődnek, az adatbázis közvetlen elérése is megoldható. A rendszer gyakorlatilag máris működőképes: az ISDS-szalagokról a szelektív információszolgáltatás a hazai könyvtárak és információszolgáltatások számára folyamatosan működik.

A Nemzeti Periodika Adatbázis létrehozásáról és továbbfejlesztésének problémáiról a Vezetői Tanács részére 1984-ben előterjesztés készült. (Tárgyalás: 1984. okt. 2.)

Az NPA-ban nyilvántartott időszaki kiadványok osztályozására, a tartalom szerinti visszakereshető tárolásra kialakított, saját fejlesztésű osztályozási rendszer az Osztaurusz (osztályozás és tezaurusz szavakból). A természetes nyelvű osztályozási rendszer (információkereső nyelv) kialakításának elméleti munkái a Fejlesztési csoportban már 1983-ban megindultak. A gépi feltáráshoz szükséges osztályozási rendszer és a hozzátartozó tezaurusz egyesítéséből származó osztauruszba minden felmerült tárgykör természetes nyelvű megnevezése bekerült a hozzátartozó jelzetekkel együtt, így a gyakorlatlan külső felhasználó is könnyen tájékozódhat. A rendszert mellérendelő-koordinált módon használják a periodikumok tartalmának feltárára. Így biztosítható, hogy a viszonylag kevés osztályt tartalmazó rendszer jól áttekinthető, ugyanakkor nagyon speciális tárgykörök is kifejezhetők több osztály egyidejű használatával. A tezaurusz rész mintegy az osztályozási rendszer mutatójának a szerepét tölti be; a deskriptorok mellett az információkereső tezauruszokban szokásos kapcsolatokat – a főlérendelt, alárendelt és egyéb szemantikai összefüggéseket – is feltünteti, ami további támogatást nyújt a legáltalóbb kifejezés, illetve jelzetek megtalálásához. Az Osztaurusz első kiadása 1985 elején készült el, kb. 2000 lexikai egységet és 200 osztályt tartalmaz. A Nemzeti Periodika Adatbázis feltöltése után javított, második kiadására 1986 végén kerülhet sor. Az Osztaurusz alkalmazásával készült el 1985 végére az első *"Periodikák tárgykörök szerint az NPA-ban"* c., automatikusan előállított jegyzék, amelynek 1986-os kiadása Magyarországon először közli majd témakör szerinti csoportosításban a külföldi folyóiratok címjegyzékét (kb. 12.000 folyóiratról). Az Osztauruszt fogadta el osztályozási rendszerként a fejlesztésben szintén részt vevő OMIKK is a Műszaki Koordinációs Kör Folyóiratnyilvántartási Rendszerében. – E kutatások tapasztalatait felhasználva folynak az MNB természetes nyelvű osztályozási rendszerének kidolgozásához szükséges előmunkálatok is (szógyűjtés forrásainak számbavétele, stb.).

A hazai könyvtári rendszer számítástechnikai fejlesztése

A hazai könyvtárak számítástechnikai fejlesztését előmozdító tevékenységünk két irányban folyt. A nagyszámítógépes rendszerek vonatkozásában az Országos Könyvtárügyi Tanács 1984-ben két elemzést is készíttetett a hazai könyvtári automatizálás távlati koncepcióját kidolgozó munkacsoportokban. (Számítógépes hálózatszervezés lehetőségei a hazai könyvtári rendszerben; A könyvtár- és tájékoztatásügy VII. ötéves tervidőszakra vonatkozó számítástechnikai programjához.) Az OSZK munkatársai mindkét tanulmány elkészítésében részt vettek, kidolgozva az OSZK központi szolgáltatásaira vonatkozó elmé-

leti modellt. Az itt megfogalmazott dokumentumok, az egységes koncepcióban jelentkező igények segítettek hozzá ahhoz, hogy az OSZK számítástechnikai koncepciójának 1985-ös elvei az országos könyvtárügyi terv keretei közé helyeződhettek.

A kasszámítógépek könyvtári alkalmazásának hazai terjedését felismerve, a Fejlesztési csoport munkatársai – az OSZK vezetőség felkérése alapján – döntéselőlkészítő javaslatot készítettek *A könyvtári mikroszámítógépek szoftver-ellátása címmel* (1985. febr.), amely hangsúlyozta a könyvtári feladatok megoldására alkalmas szoftverek egységes elveken alapuló elkészíttetésének és beszerezhetőségének, központi szolgáltatásként való terjesztésének szükségességét. A tanulmány elkészítése során végzett felmérések bizonyították, hogy a hazai könyvtárak nagy számban szerezték be az utóbbi két évben a kedvező feltételekkel árult Commodore 64 személyi számítógépeket. A könyvtári alkalmazások megkönnyítését tűzte ki célul a Fejlesztési csoport, amikor erre a számítógépre a TUDOR (Tematikus Univerzális Dokumentumkereső Rendszer) típus-szoftver kidolgozását határozta el, benyújtva egyidejűleg pályázatát az OMFB-KSH által meghirdetett *"Tömeges igényeket kielégítő mikroszámítógépes programok kidolgozása"* c. pályázatra. A célfeladatot az OMFB 500.000 Ft, három év alatt visszatérítendő, kamatmentes hitellel támogatta. Így a pályázat elnyerésének eredményeként kerülhetett sor a beszámolási időszak idejére eső, egyetlen számítástechnikai eszköz beszerzésére, egy Commodore 64 alapgépre. A pályázat során elkészült TUDOR-C programrendszer kis könyvtári állományok információfeldolgozását, -keresését és -terjesztését (beépített SDI szolgáltatással) teszi lehetővé. Alkalmazásával a könyvtárosok megtanulhatják azokat az alapvető számítástechnikai, kezelési ismereteket, amelyeket – a remélhető fejlődés során – majd nagyobb gépeken alkalmazniuk kell. Ebből a szempontból tehát a TUDOR programrendszer oktatási feladatok elvégzésére is alkalmas. (Forgalmazására hajlékony mágneslemezen kerül sor 1986-tól, a hozzátartozó *Felhasználói kézikönyvvel* és betanítással.)

A Fejlesztési csoport munkatársai a fenti típus-szoftver kidolgozásán kívül aktív felvilágosító, tanácsadó és szervező munkával járultak hozzá országosan is a mikroszámítógépek könyvtári alkalmazásának elterjesztéséhez.

1984-ben megindult egy olyan programrendszer kifejlesztésének munkálata, amely lehetővé teszi az OSZK számítógépes eszközökkel előállított kiadványainak, ill. nyilvántartásainak COM-formátumban való megjelentetését. (COM = Computer output microform)

Szabványosítás

A szabványosítás területén jelentősebb eredmény az OSZK és a Lenin Könyvtár együttműködésével elkészített *"Személynevek és testületi nevek közlése a bibliográfiai tételben és utalóban"* c. dokumentum, amely NTMIR Normatív Műszaki Előírásként került elfogadásra. Ezenkívül folyamatosan részt vettünk a hazai és nemzetközi könyvtári szabványok megvitatásában, véleményezésében.

Távlati tervezés

A számítógépes munkák megkezdésekor, az 1970-es években természetszerű volt, hogy mind a fejlesztési, mind az üzemeltetési feladatok elvégzését külső számítóközpontoknál bérelt eszközökkel hajtsuk végre. A feladatok bővülésével, a feldolgozandó tételek mennyiségének növekedésével azonban természetesen emelkedett a bérleti díjként kifizetett összeg is. Világossá vált, hogy az OSZK-nak – elsősorban országos könyvtárügyi szolgáltatásai megfelelő szintű és ugyanakkor gazdaságos ellátásához – saját számítógép birtoklására kell törekednie. A számítógépes feldolgozások további hasznosításának, a szol-

gálatások bővítésének a jelenlegi szervezettség már határt szab. A szolgáltatásokat ugyanis a bérelt számítóközpontok belső feltételei, és nem a fejlesztési igények határozzák meg. Belátható időn belül nem lesz elegendő a tárolókapacitás, saját adatbázishoz a jelenleg működő számítógépes rendszerek esetében sem biztosított a közvetlen hozzáférés. Így reálisan egyelőre nem is tervezhető az egyes felhasználók által már igényként fellépő, közvetlen hozzáférés széles körű szolgáltatása sem. A külső számítógépekhez csatlakozó fejlesztési feladatok elhúzódóak; az egyes alrendszerek eredményeinek integrálása – a különböző típusú kialakítások, az eltérő eszközök miatt – nem lehetséges. Az 1985-ös tervek tehát a számítógépes munkák *saját kézbe vételét* irányozzák elő. Ez irányú reményeket keltettek az OSZK-ban a könyvtárügy fejlesztésére készült központi koncepciók, minisztériumi állásfoglalások, amelyek a hetedik ötéves terv elektronikai programjában jelentős szerepet szántak az OSZK-nak, s ennek megfelelően jelentős beruházásokat és fejlesztéseket igényeltek, ígértek a nemzeti könyvtárnak. E remények jegyében készült el az "OSZK számítógépes programjai és eszközei" c. feladatterv, majd a Budavári Palotában kialakítandó számítógépterem és számítóközpont beruházási és fejlesztési terve.

1985-ben együttműködtünk az MM megbízásából vizsgálatot folytató Videoton cég Létesítmény Irodájának munkatársaival *Az OSZK számítógépes információs rendszerének megvalósítására vonatkozó koncepciójának kidolgozásában és véleményezésében.*

KAPCSOLAT A NEMZETKÖZI INFORMÁCIÓS RENDSZEREKKEL

International Serials Data System (ISDS)

1984. június 15-én – a Művelődési Minisztérium és a Külügyminisztérium jóváhagyása után – életbe lépett az OSZK és az ISDS Nemzetközi Központ (Párizs) munkaszerződése. Ennek értelmében a Magyar Nemzeti ISDS Központ (OSZK) vállalta az ország területén megjelent időszaki kiadványok nyilvántartásának kiépítését és naprakész állapotban való tartását. Vállalta továbbá a nemzeti adatbázisba bevezetett hazai időszaki kiadványok adatainak mágnesszalagon való folyamatos jelentését a Nemzetközi Központba. Ennek fejében az OSZK megkapja az ISDS nemzetközi adatbázisának teljes anyagát, ugyancsak mágnesszalagon, s rendszeres időközökben az új bejelentéseket és módosításokat. Térítésmentes információcsere, módszertani segítség (elsősorban a számítógépes programok tekintetében) egészítik még ki az együttműködési megállapodást.

1984/85-ben már üzemszerű működéssel küldtük a mágnesszalagokat a Nemzetközi Központnak (összesen 3.696 új feldolgozású, ill. javított tételt). Az NPA Hazai ISDS Bejelentő Rendszere (HIBR) a párizsi központtól érkezett információk és dokumentumok alapján folyamatosan végezte munkáját.

Az ISDS mágnesszalagokból felépített adatbázis alapján szelektált mágnesszalagos szolgáltatást és kiírásokat készítettünk az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár megrendelésére.

Az ISDS szakmai tanácskozásain (Nemzeti és Regionális Központok vezetőinek 11. szakmai tanácskozása), valamint több Igazgató-tanácsi és elnökségi ülésen Szilvássy Zoltánné, a KFKK osztályvezetője rendszeresen részt vett.

*NTMIR (Nemzetközi Tudományos-Műszaki Információs Rendszer)
IKARR (Időszaki Kiadványok Automatizált Regisztrációs Rendszere)*

A moszkvai IKARR központnak rendszeresen megküldtük a manuálisan, gépi adatlapon elkészített bejelentéseket (összesen 783 tételt).

Az IKARR Rendszertanács évi ülésén az OSZK képviselői – Sonnevend Péter főosztályvezető és Szilvassy Zoltánné – részt vettek.

Interinformkultura

A szocialista országok kulturális-művészeti információs együttműködése (Interinformkultura) keretében véleményeztük a nemzetközi rubrikátor újonnan kidolgozott "Műemlékek és történelmi emlékek védelme" c. fejezetének tervezetét és az Interinformkultura Automatizált Információs Rendszer koncepcióját. Megküldtük a tárgyévra tervezett kulturális és művészeti tájékoztató kiadványok jegyzékét; a "Kulturális sajtó Magyarországon" c. kiadványunkat (valamennyi együttműködő partner intézménynek); valamint havonta a magyar kulturális életről, nemzetközi kulturális kapcsolatainkról, a szovjet kultúra magyarországi visszhangjáról tájékoztató újságcikk-kivágatokat. Külön igénylésre három bibliográfiát állítottunk össze.

Elkészült a szakterületi osztályozási rendszer (rubrikátor) magyar fordítása, kísérleti hasznosítása megkezdődött.

A Lenin Könyvtárral kötött kétoldalú együttműködési megállapodásnak megfelelően rendszeresen küldtük a magyar kulturális és művészeti szakirodalom jelentősebb cikkeinek leírását, a nemzetközi rubrikátorral szakozva, orosz nyelvű annotációkkal.

Részt vettünk – előadással és kiállítási anyaggal – a szocialista országok kulturális és művészeti információs szervei vezetőinek prágai értekezletén (Mohor Jenő osztályvezető) és a kultúra anyagi-műszaki alapjai elnevezésű téma tudományos-műszaki információellátásának tárgyában Moszkvában rendezett tanácskozáson (Sonnevend Péter főosztályvezető).

Egyéb nemzetközi információs rendszerek

A Library of Congress NPAC programjában való részvétel keretében 5.885, ill. 4.472 magyarországi megjelenésű monográfiáról készült bibliográfiai leírás, és ebből 585, ill. 480 műre vonatkozó beszerzési javaslat került a megadott gyűjtőköri szempontok szerint a Kultúrához.

A *Nemzetközi Zenei Forrásrepertórium (Répertoire Internationale des Sources Musicales = RISM)* munkálatainak keretében a pécsi székesegyházi kottatár anyagának feldolgozása befejeződött. A kasseli RISM központnak az adatszolgáltatás a magyarországi zenei kéziratok forrásokról folyamatos volt. Munkatársaink 1984-ben részt vettek a bécsi hármás (magyar-cseh-osztrák) RISM-értekezleten.

Az *Annual Bibliography of the History of Printed Books and Libraries* részére összeállításra került az 1983/1984. évi magyarországi megjelenésű könyv- és könyvtártörténeti publikációk bibliográfiája.

A Nemzetközi Színháztörténeti Szövetség számítógépen készülő, kurrens nemzetközi színházi bibliográfiájához való magyar csatlakozás előkészítését megkezdtük. A TANDEM elnevezésű rendszer átvételére – a beérkezett tesztanyag kipróbálásával – meg-

indultak a kísérletek. A tervek szerint a számítógépes feldolgozáshoz az OSZK Színház-történeti Tára szolgáltatja majd a magyar anyagot, elsőnek a Nemzeti Színházra vonatkozó dokumentumok feldolgozásával.

IGAZGATÁS, VEZETÉS, KÖZPONTI FELADATOK

Személyi és szervezeti változások

1984-ben változás állt be a könyvtár vezetésében: dr. Molnár Ferenc főigazgató 1984. december 15-vel nyugalomba vonult, de a könyvtár vezetésében gyakorlatilag már február 23-tól nem vett részt. E naptól kezdve a Széchényi Könyvtárat dr. Havasi Zoltán főigazgató-helyettes vezette, június 16-tól már mint megbízott főigazgató. Dr. Molnár Ferenc főigazgató működésének rövid ideje alatt is sokat tett a vári építkezések meggyorsítása, a könyvtár mielőbbi felköltözése érdekében. A nemzeti tudományosság és közművelődés iránti lelkes ügyszeretete, mely egész pályáját végigkísérte, megmutatkozott a nemzeti könyvtár iránti elkötelezettségében is.

Zircz Péter főigazgató-helyettes 1984. július 1-én vonult nyugalomba, miután a könyvtár munkájából gyakorlatilag már 1983. szeptemberében kivált. Személyében a magyar könyvtárügynek egyik legkiválóbb ismerője és szervezője vált ki időnek előtte az aktív munkából. A Széchényi Könyvtárban különösen a központi szolgáltatások és a számítástechnikai munkálatok fejlesztése, operatív irányítása terén tett sokat.

Változás állt be a III. sz. Állományvédelmi Főosztály vezetésében is. Az év végén nyugállományba vonuló Óvári Sándor igazgató-főosztályvezető helyett 1984. szeptember 1-jén Poprády Géza, az addigi főosztályvezető-helyettes vette át a főosztály vezetését. Óvári Sándor személyében tevékeny és ügyszerető vezető távozott, aki 22 éves Széchényi könyvtári működése alatt előbb a raktározás, majd az állományvédelem szervezése és irányítása, később a vári feladatok ellátása terén szerzett érdemeket.

Fájdalmas vesztesége az 1984-es évnek Vajda Gábor főosztályvezető-helyettes elhunyt. A II. sz. Bibliográfiai és könyvforgalmi főosztály tevékenységének minden lényeges vonulata – legyen szó a szolid szakmai színvonal továbbviteléről, a számítástechnikával összefüggő korszerűsítésről, vagy akár a szegényes feltételrendszer következtében szinte egyedül befolyásolható erőforrás, a munkatársi gárda formálásáról – az Ó munkásságához kapcsolódott. Személyében a könyvtár jövőjének legnagyobb reményekre jogosító munkatársa távozott fiatalon, 32 éves korában.

1984-ben nyugalomba vonultak Bor Kálmán, a Gyarapítási osztály h. osztályvezetője, dr. Kelecsényi Gábor főmunkatárs, az Olvasó- és tájékoztató szolgálat mb. osztályvezető-helyettese, dr. Spira Györgyné főmunkatárs, és 37 évi OSZK szolgálat után dr. Fallenbüchl Zoltán, a Kézirattár főmunkatársa.

1985-ben nyugalomba vonultak: dr. Komjáthy Miklósné, a Retrospektív bibliográfiai szerkesztőség és V. Windisch Éva dr., a Kézirattár osztályvezetői; Kiszely Olivérné, a Nemzetközi Csereszolgálat osztályvezető-helyettese.

1985-ben a könyvtár két nyugdíjban lévő munkatársától vettünk végső búcsút: dr. Markovits Györgyi, az irodalomtudományok kandidátusa, ny. osztályvezető, az OSZK-nak 34 éven át volt munkatársa, 1985. március 7-én, 65 éves korában hunyt el; Ónódy Miklós, a könyvtár ny. főosztályvezető-helyettese 1985. május 13-án, 65 éves korában hunyt el.

E helyen emlékezünk meg dr. Varjas Béla, az irodalomtudományok doktora, az MTA Irodalomtudományi Intézete ny. osztályvezetője, az OSZK 1946–1957 közötti főigazgatója elhunytáról. Varjas Béla 1985. április 5-én, 75 éves korában hunyt el. – Nem

sokkal a könyvtár Budavári Palotában való megnyitása után, 1985. július 23-án hunyt el, 62 éves korában Havassy Pál, az Országos Műemléki Felügyelőség ny. igazgatóhelyettese, a Széchényi Könyvtár vári épületének tervező mérnöke.

Szervezeti változások 1984-ben: jan. 1-től a sajtóbibliográfiai csoport az I. főosztályról a II. főosztályra, a Repertórium szerkesztőségbe került át; ugyancsak ide csatolták a megszűnt Információs osztály hungarika csoportját; febr. 1-jétől a Könyvtárak központi nyilvántartása önálló munkaállomást a Könyvek központi katalógusa osztályához csatolták; szept. 1-jétől megszűnt a Várberuházási csoport (eddig a III. főosztályhoz kapcsoltnak működött), személyi állománya a Gazdasági igazgatósághoz került; dec. 12-től a Hírlap-állományvédelmi osztály hírlapköztészeti része egyesült a Sokszorosító üzem és könyvkötéssel, ennek megfelelően utóbbi neve Sokszorosító üzem és kötészetre változott.

Szervezeti változások 1985-ben: január 1-jétől a Postázó csoport kivált a II. Főosztály keretéből, és az Igazgatási osztály része lett.

1985. március 1-jei hatállyal megalakult a Biztonsági osztály. Ezt megelőzően a Művelődési miniszter 101/1985 MM sz. utasítása értelmében az Országos Széchényi Könyvtár őrzésére kirendelt, polgári fegyveres őrség január 1-jétől a könyvtár személyi állományába és az intézmény vezetőjének irányítása alá került. A hivatkozott utasítás értelmében kezdte meg működését a Biztonsági osztály, amely közvetlenül a főigazgató alá tartozik, hatásköre a következő részlegekre, ill. munkakörökre terjed ki: 1. rendészet, 2. polgári fegyveres őrség, 3. tűzvédelem, 4. munkavédelem, 5. polgári védelem, 6. portaszolgálat, 7. teremőrök. Az új osztály vezetője Kis Dala József.

A Biztonsági osztály megalakulásával egyidejűleg a polgári védelemmel kapcsolatos feladatok – melyeket eddig átruházott hatáskörben a gazdasági igazgató szervezett, irányított és ellenőrzött – a Biztonsági osztály vezetőjének hatáskörébe kerültek.

Augusztus 1-jén belső ellenőr kezdte meg működését a könyvtárban, közvetlenül a főigazgató irányítása alatt.

Október 1-jétől a művelődési miniszter intézkedésére új szervezeti egység, a Magyar-ságkutató csoport kezdte meg működését az OSZK keretében. A csoportot a külföldön élő magyarság komplex vizsgálata és a hazai kutatások összehangolása, valamint a kutatói utánpótlás segítése érdekében hívták életre. A csoport részben önálló költségvetési szervként, a művelődési miniszter közvetlen irányítása alatt áll. A Magyar-ságkutató csoport igazgatójává dr. Juhász Gyula akadémikus, egyetemi tanárt nevezték ki. A kutatócsoport tevékenységének megkezdése egyben új országos kutatási főirány megindulását is jelenti.

Október 15-i hatállyal a főigazgató Nemzetközi és közművelődési osztály létesítését rendelte el, mivel a könyvtár megnövekedett közművelődési és nemzetközi tevékenysége szükségessé tette a feladatok ellátására önálló szervezeti egység létrehozását. Az új osztály feladatkörébe tartozik: 1. Nemzetközi kapcsolatokkal összefüggő elvi, döntéselőkészítő feladatok ellátása, a nemzetközi kapcsolatok operatív intézésével együttjáró teendők elvégzése. E feladatok nemcsak az OSZK, hanem az OSZK-KMK, valamint más, a Művelődési Minisztérium Könyvtári osztálya fennhatósága alá tartozó könyvtárak nemzetközi kapcsolatainak intézésére is kiterjednek. 2. A könyvtár közművelődési feladatainak ellátása, ennek keretében könyvtári bemutatók, előadások, kiállítások, stb. szervezése és rendezése. 3. Kapcsolattartás a tömegkommunikációs szervekkel. Ennek keretében a könyvtári tevékenység propagandája, különös tekintettel a közművelődési tevékenységre. A könyvtárral kapcsolatos sajtó-, rádió- és TV-dokumentumok figyelése és gyűjtése. (Az archiválás továbbra is az Igazgatási osztály Központi irattárának feladata.)

Az új osztály közvetlenül a főigazgató alá tartozik.

A Nemzetközi és közművelődési osztály vezetésére Polyánszkyné Szentmihály Andreea kapott kinevezést.

A szervezeti és személyi változásokkal kapcsolatos további vezetői kinevezések, ill. megbízások: 1984. febr. 15-én Murányi Róbert főmunkatárs saját kérésére felmentést kapott a Zeneműtár vezetésére szóló megbízása alól. Helyette Vavrincez Veronika főmunkatárs kapott megbízást az osztály vezetésére. Lovászné Vona Katalin 1984. szept. 1-jétől a Gyarapítási osztály megbízott, majd 1985. ápr. 1-jétől kinevezett osztályvezető-helyettese. A Retrospektív bibliográfiai szerkesztőség osztályvezetője 1985. máj. 15-től Kertész Gyula, a Gazdasági igazgatóságon a Műszaki osztály vezetője május 1-jétől Héjjas Attila. További osztályvezető-helyettesi kinevezések 1985-ben: Burány Tamás (Sokszorosító üzem és kötetzet, júl. 1.) Gubicza József (Raktári osztály, jún. 10.), Maczika Béla (Raktári osztály, jún. 1.), Tolnay Lászlóné (Katalogizáló osztály, ápr. 1.). Juhász Lászlóné személyzeti osztályvezető nov. 15-én megbízást kapott az Igazgatási osztály vezetésére is.

Vezetés, ellenőrzés, tervezés, igazgatás

A Vezetői Tanács írásos előterjesztés megvitatására 1984-ben 8, 1985-ben 6 alkalommal ült össze és 14, ill. 6 előterjesztést tárgyal meg. (Ezekről a témának megfelelő részben számolunk be.) Ezenkívül – különösen a vári költözést megelőző időszakban – rendszeresen tartotta heti üléseit a folyó ügyek intézésére.

1985. november 13-án Köpeczi Béla művelődési miniszter Vezetői Tanácsülés keretében találkozott a könyvtár vezető munkatársaival.

1984 elején zajlott le az MM Könyvtári osztálya megbízásából, külső szakértők által lefolytatott vizsgálat az OSZK Olvasó- és tájékoztató szolgálatában, valamint Raktári osztályán. Vizsgálta a bizottság e részlegek vári felkészítését is. (Részletesen ld. az olvasószolgálatról szóló részben!)

A belső ellenőrzés keretében elvégeztük a közérdekű kötelezettségvállalás, a kötelespéldány szolgálat és a könyvtár SZTK kifizető helyének vizsgálatát.

A tervezési munkák keretében rendszeresen elkészültek a könyvtár éves munkaterve. (1985-re – a költözés miatt – csak féléves munkaterv készült.) 1984. márc. 22-én tárgyalta meg a Vezetői Tanács a könyvtár 1986–1990-re szóló, középtávú kutatási tervkonceptióját. (Részletesen ld. a tudományos munkáról szóló részben!)

1984. nov. 20-án a Vezetői Tanács "Az OSZK tervezési és beszámolási rendszerének korszerűsítése" c. előterjesztést vitatta meg. A VT úgy ítélte meg a helyzetet, hogy az OSZK-ban a tervezési-beszámolattási rendszer jelenlegi formái gyökeres reformra nem szorulnak, néhány kérdésben viszont előbbre kell lépni. A VT állásfoglalása szerint: 1. A központi ellenőrzést a kölcsönös tájékoztatás-tájékozódás jegyében meg kell erősíteni. Ennek érdekében megvalósítandók: a) a féléves ellenőrzés felújítása a főbb feladatok számbavételével a VT keretében; b) a belső felülvizsgálatok rendszeressé tétele 1986-tól; c) a VT keretében egy-egy osztály problémáinak részletesebb megtárgyalása, az osztályvezető beszámolattása. 2. A tervezés-beszámolás rendszerében meg kell erősíteni az osztályértékezők szerepét, súlyt helyezve azok munkamegbeszélés jellegére. 3. A tervezés tekintetében a távlati tervek (konceptiók, stratégiák) kidolgozására 1986-tól újra nagyobb gondot kell fordítani.

1985-ben az új épületben való működési rend kialakítása számos belső szabályzat kidolgozását és életbe léptetését tette szükségessé. (Pl. a belső állományforgalmazás, a feladatok nyilvántartások rendje, az olvasói nyilvántartási rendszer, stb.) Kiadásra kerültek az épület ellenőrzési rendszerének szabályzatai (a nyitással és a zárással kapcsolatos szabályzatok, főigazgatói utasítás az épület bejáratainak használatáról, az épületen belüli közlekedésről, a könyvbehozatal, ill. -kivétel ellenőrzésének rendjéről, a dolgozók fényképes igazolványának kötelező használatáról, a közösségi termek – tanácsterem, nagy elő-

adóterem, klubterem – igénybevételének rendjéről). Újra szabályozták az ügyviteli rendelet elkészült a Postázó csoport ügyrendje, főigazgatói utasítás szabályozta a hivatali bélyegzők használatát, és augusztus 5-én életbe lépett az MM Levéltári osztálya által felülvizsgált és jóváhagyott Iratkezelési szabályzat, az eddig érvényben lévő 1972-es iratkezelési szabályzat új és bővített kiadása. Körlevelek tájékoztattak a belső gyorsmásolás használatáról és az OSZK kiadványok beszerezhetőségéről. Időszerűvé váltak a tűz- és vagyonvédelem, az áramtalanítás és a munkavédelem új, a vári épülethez adaptált szabályzatainak kidolgozása is, ezek azonban már áthúzódtak az 1986-os évre.

Könyvtári bizottságok

A Tudományos bizottság dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató vezetésével rendszeresen megtárgyalta a könyvtár éves és középtávú tudományos terveit, a kutatóidő-kéréseket, a dolgozók tudományos besorolásának évi jegyzékeit, és foglalkozott a Keresztury-jutalomra beérkezett pályaművek elbírálásával. (Részletesen ld. a tudományos ügyekkel foglalkozó részben!)

A Nyelvpótlék bizottság Juhász Lászlóné személyzeti osztályvezető elnökletével működött. A Vezetői Tanács 1984. április 26-i ülésére a bizottság *Az idegennyelv-tudás anyagi elismeréséről* szóló előterjesztést készítette, megfelelően annak a felsőbb szintű rendelkezésnek, amely a dolgozók nyelvpótlékának felülvizsgálatát írta elő 1984. április 30-i hatállyal. A rendelet értelmében a nyelvpótlékok minősítése könyvtárunkban néhány esetben korrekcióra szorult. A VT ezen túlmenően fontos elvi határozatokat hozott: a nyelvpótlékok megállapításánál az orosz nyelv prioritása, valamint a szomszéd népi nyelvek maximális anyagi elismerése mellett foglalt állást.

Az Ifjúsági Bizottság több-kevesebb rendszerességgel tartotta üléseit. Előkészítette és 1984. november 28-án megrendezte az OSZK ötödik Ifjúsági Parlamentjét. Az itt elfogadott ifjúságpolitikai intézkedési terv foglalkozott többek között a pályakezdő fiatalok támogatásával, továbbképzésével, a kutatási-fejlesztési tevékenységbe való bekapcsolásával, az intézményhez való kötődés előmozdításával, valamint a fiatalok bérezésével, élet- és munkakörülményeivel.

Személyzeti munka, munkaügyi helyzet

A beszámolási időszakban a Személyzeti osztály legfontosabb feladata a vári létszámfejlesztéshez kapott 100 státus betöltésével kapcsolatos, személyes tárgyalások és adminisztratív teendők voltak. A munka 1984-ben indult, de már kezdeti szakaszában nagy nehézségekbe ütközött. A könyvtárosi állások esetében kiderült, hogy a kvalifikált, hosszabb gyakorlattal rendelkező szakembereket az OSZK csak nagy belső bérfezültségek árán tudná alkalmazni, erre azonban a könyvtár – érthető okokból – nem vállalkozhatott. E tényt támasztotta alá az OSZK-KMK országos felmérése is, amely szerint – 1983-as adatok alapján – az OSZK-ban az átlagfizetés 4.920 forint volt, míg más budapesti nagykönyvtárakban ennél számottevően magasabb (MTA: 5.573, FSZEK: 5.850, OPK: 5.214). A helyzetet még erőteljesebben illusztrálja a vezető beosztásúak nélkül számított átlagfizetés: ez 4.344 forint volt, mindössze 44 forinttal magasabb az országos könyvtáros átlagnál, és 397 forinttal alacsonyabb az iparban foglalkoztatottak 1983-as átlagkereseténél. Ez a kedvezőtlen bérszínvonal az állásbetöltéseknél elkerülhetetlenül kompromisszumokhoz vezetett. A kapott létszámkeretből kevesebb volt a betölthető könyvtárosi állás (48 fő az Olvasó- és tájékoztató szolgálatnál) a nagyobb részt, 52 főt az épület nagyságrendjéből

következő ellátó, karbantartó, őrző és takarító személyzet tette ki. Ez utóbbi állásoknál igen sok szerződéses (nyugdíjas) alkalmazására került sor. A munka természetéből és időbeosztásából következően ez a jövőben is így lesz.

1985-ben betöltésre kerültek a még rendelkezésre álló vári státusok, sőt, sikerült belső erőből néhány fontos területen (vári mikrofilm-olvasószolgálat, NPA, közművelődési feladatok) szerény mértékű létszámfejlesztést is elérni. (A könyvtár eredeti vári létszámigénye 150 fő volt.)

Nem hallgatható el ugyanakkor az sem, hogy a két év alatt sokan távoztak a könyvtárból, közöttük igen régi dolgozóink is. A megnövekedett fluktuációban nem elhanyagolható szerepet játszott a könyvtárnak a város centrumából való kikerülése, a kedvezőtlenebb közlekedési megközelítés és a több műszakos álláshelyek részarányának nagyfokú növekedése.

Minden jelenségek ellensúlyozására a könyvtárnak sikerült hathatós intézkedéseket is hoznia. A költségvetésben biztosított évi bérfejlesztésen kívül 1984-ben és 1985-ben is – önerőből – rendkívüli bérrendezést hajtottunk végre, amelyeket alapos és elemző bérvizsgálatok előztek meg. Mindkét évben kiemelten részesültek a béremelésből a raktári dolgozók, 1985-ben a főmunkatárs, a szakalkalmazott IV., a műhelyvezető és a szakmunkás besorolású dolgozók. 1985. áprilisától bevezettük a műszakpótlékot. Ez a szokásostól eltérő időbeosztásban, valamint a szombat–vasárnap is foglalkoztatott dolgozók részére személyi alapbérük 20–40 százalékát kitevő pótlékot biztosít. A műszakpótlék bevezetése különösen sokat jelentett a raktárakban és az olvasószolgálaton foglalkoztatott dolgozóknak.

A költözés és az új épületben a könyvtár működésének beindítása rendkívüli erőfeszítéseket, áldozatos helytállást kívánt a könyvtár valamennyi munkatársától. Az intézet vezetősége ezt megfelelő módon honorálta: a jutalmazások összege 1984-ben 3,6 millió, 1985-ben 5,3 millió forint volt. Külön, személy szerint kerültek elbírálásra az ún. költözési jutalmak, messzemenően figyelembe véve a végzett fizikai munka mennyiségét. A szokásosnál több esetben került sor kitüntetésekre is.

A felsorolt intézkedések eredményeképpen a könyvtár személyi állománya 1985 végére nagyjából stabilizálódott. Ma már elmondható, hogy amennyire a kezdeti időszakban érezhető volt az új helyzetből adódó elvándorlás, ha csekély mértékben is, de érzékelhető az a vonzerő, amit a könyvtár új épülete, megváltozott külső és belső körülményei a kívülállókra gyakorolnak. A hirtelen megnövekedett létszám és a felgyorsult cserélődés következtében viszont még nem alakulhatott ki egy olyan munkahelyi légkör, amelyben az intézményhez való tartozás, annak céljaival való azonosulás tudatossá és általánossá vált volna. (A két év alatt 210 új dolgozó lépett be!)

Az 1984-es munkaerőmozgás (státusban lévők): eltávozott a könyvtárból 52 fő (nyugdíjazás: 15, áthelyezés: 14, munkaviszonya megszűnt: 22, elhunyt: 1). Belépő új dolgozó: 85 (ebből 35 fő a vári létszámhelyek betöltésére). A szerződéses alkalmazások száma tovább növekedett (1982: 108, 1983: 142, 1984: 185). A belső mozgás valamivel kisebb volt, mint az előző évben: 7 fő szolgálati helye változott meg a könyvtáron belül. Némileg csökkent a rendkívüli szabadságnapok száma, míg a fizetés nélküli szabadságnapok számát sikerült radikálisan visszaszorítani (1982: 709, 1983: 1.515, 1984: 465).

Az 1985-ös munkaerőmozgás (státusban lévők): eltávozott a könyvtárból 63 fő (nyugdíjazás: 7, áthelyezés: 24, munkaviszonya megszűnt: 31, elhunyt: 1). Belépő új dolgozó: 125, nagyobb részük a vári létszámhelyek betöltésére.

1984-ben sor került a közművelődési intézmények dolgozóira vonatkozó új besorolási rendelet intézkedéseinek végrehajtására. Átsorolások, és ennek megfelelő bérintézkedések elsősorban a főmunkatársi kategóriában történtek.

A képzési és továbbképzési munka keretében folyamatosan küldtük dolgozóinkat különböző továbbképző tanfolyamokra. 1985-ben megélné vált az érdeklődés a könyvtár ál-

tal támogatott egyéni nyelvtanulás iránt. A könyvtár számos osztályán folytak belső továbbképző előadások, munka-megbeszélések. A hangsúly azonban 1984/85-ben az új dolgozók betanításán volt. Ez a munka elsősorban a régi munkatársaknak jelentett nagyobb megterhelést, és a napi munkától is sok erőt vont el.

1984 végén kiértékeljük az 1981–85. évekre szóló káderutánpótlási, -képzési és továbbképzési terv időarányos végrehajtását. Az 1984. december 1-i helyzetkép szerint a főfoglalkozású dolgozók száma 475 volt. (Az ideiglenesen alkalmazott dolgozók száma ugyanekkor 185 fő.) A főfoglalkozású dolgozók közül 196 volt a 35 éven aluli (41,2 százalék). A férfi–nő százalékos megoszlás 27, ill. 73 százalék. A felsőfokú végzettségűek száma 277 (57,8%). Az arány az előző évekhez viszonyítva változatlan, de a végzett szakok és a kor szerinti megoszlás kedvezőbb. Tudományos munkaköri minősítése 68 dolgozónak volt (13,2%), középfokú nyelvtudással 47, felsőfokú nyelvtudással 118 fő (9,8, ill. 24,8, összesen 34,6%) rendelkezett. Ez is kedvezőbb az előző évek adatainál, érezhető a nyelvpótlékok ösztönző hatása.

Nemzetközi kapcsolatok

A könyvtár egyes osztályai – szakmai tevékenységük során – közvetlen kapcsolatban állnak számos külföldi intézménnyel és nemzetközi szervezettel. Szakirányú munkájuk ismertetésére a megfelelő helyen került sor, – az alábbiakban a nemzetközi kapcsolatokról általános összképet adunk.

A szocialista országokkal való kapcsolatainkat az 1981–85. évekre, Jugoszlávia esetében az 1983–85-ös időszakra szóló kulturális együttműködési munkatervek szabályozták. Ennek megfelelően a partnerintézményekkel a kölcsönösség jegyében személy-, dokumentum- és információcserét bonyolítottunk le. A nemzeti könyvtárak többségével intézményközi megállapodásunk is van.

1985-ben a Művelődési Minisztériumnak megküldtük javaslatainkat az 1986-tal kezdődő tervidőszakra szóló kulturális munkatervekre. Levelezést folytattunk a moszkvai Lenin Könyvtárral együttműködési megállapodásunk megújításáról az 1986/90-es évekre.

Az újvidéki Matica Srpskához fűződő, hagyományosan jó kapcsolatokban 1984/85-ben zavarok támadtak. 1984. májusában Sárdy Péter, az MM Könyvtári Osztályának vezetője és dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató, egyszerre mind a Magyar–Jugoszláv Kulturális Vegyesbizottság könyvtári képviselője személyes tárgyalásokra Újvidékre utaztak. 1985. májusában az OSZK látta vendégül Vera Milosavljevicet, a Matica Srpska Könyvtárának igazgatóját és két munkatársát. A tárgyalásokon a kulturális vegyesbizottság könyvtári terveinek egyeztetéséről, az OSZK–Matica Srpska kapcsolatairól, – különös tekintettel a nemzetközi kiadványcserére – és a nemzetiségek anyanyelvi irodalommal való kölcsönös ellátásáról volt szó. Megvitatásra került az 1986–88. évekre szóló intézményközi megállapodás tervezete is.

A tőkés országokkal az 1985–87. évekre kötött új kulturális munkatervek olasz és spanyol viszonylatban tartalmaztak közvetlen kapcsolatokat az OSZK és az említett országok társintézményei között.

A kiutazások száma 1984-ben 80, 1985-ben 85 volt. Ehhez járult még 1984-ben az OSZK Kamarakórusának finnországi, 1985-ben pedig az Észti Szocialista Köztársaságba tett útja.

A szocialista országokba 1984-ben 55, 1985-ben 65 fő utazott. Az egyéb országokba tett kiutazások száma 25, ill. 20 volt.

A kiutazások célja szerinti megoszlás 1984-ben (zárójelben az 1985-ös): tapasztalatsere: 26 (32), hungarika-kutatás: 17 (19), konferencián való részvétel: 31 (22), kiállítással kapcsolatos utazások: 1 (6), kapcsolatfejlesztés: 3 (0), Unesco-megbízás: 1 (1), egyéb: 1 (5).

A szocialista országok partner intézményeivel fennálló személycsere-kereteket mindkét évben csaknem száz százalékban felhasználtuk. Még a költözés és megnyitás évében, 1985-ben is a rendelkezésre álló 301 nappól mindössze 5 nap maradékunk volt, míg partnereinknek 34. (A 301 nap csak a szocialista országok társintézményeivel való személycsere-keretekre vonatkozik – munkatársaink által az 1985-ben hivatalosan külföldön töltött napok száma meghaladja a 900-at!)

1984-ben mintegy 80 fő külföldi könyvtárost fogadtunk, továbbá 4 könyvtáros csoportot. (Egyet a Litván Szocialista Köztársaságból, kettőt Svédországból és egyet az NSZK-ból.) Vendégeink közül kiemelkednek N. Sz. Kartasov, a Lenin Könyvtár igazgatójának (jan. 10–16.), Prof. Dr. Friedhilde Krause, a berlini Deutsche Staatsbibliothek főigazgatójának (szept. 17–21.), Norbert Stroscher, az NDK KM Könyvtárügyi osztálya vezetőjének (okt. 15–19.), Wanda Piusinska és Stanislaw Dobrzanski, a varsói Biblioteka Narodova főigazgató-helyetteseinek (máj. 6–11.) és Dr. Karl-Wilhelm Neubauer, a nyugatberlini ISBN-Központ vezetőjének (máj. 9–10.) látogatásai.

1985-ben, az új könyvtárépület megnyitásának évében külföldi vendégforgalmunk erősen megnövekedett. A könyvtár megnyitására érkezett (az előző részben név szerint felsorolt) vendégeken kívül tizenöt vezető könyvtári szakembert fogadtunk a "Kódexek a középkori Magyarországon" c. kiállítás alkalmából. 1985. november 13-án vendégeink voltak az Európai Kulturális Fórumon részt vevő könyvtáros és muzeológus szakemberek. Az áprilistól decemberig terjedő időszakban a különböző országokból 47 szakmai csoportot fogadtunk. Az egyénileg fogadott látogatók közül kiemeljük Szerov szovjet kulturális miniszterhelyettes és Elza Granheim, az IFLA elnökének látogatását.

A szocialista országok nemzeti könyvtárai és a kulturális minisztériumok könyvtárügyi vezetőinek 13. konferenciáján Prágában (1985. febr. 18–23.) Juhász Jenő, az MM Könyvtári osztályának vezetője, az OSZK részéről dr. Havasi Zoltán mb. főigazgató és Gerő Péter vettek részt. A szakértői tanácskozások közül 1984-ben a nemzeti bibliográfia, 1985-ben az állománygyarapítás, valamint a központi katalógusok és a könyvtárközi kölcsönzés szakemberei találkoztak Varsóban, ill. Kubában és Varsóban. A 6. magyar-szovjet könyvtárügyi szemináriumot 1984-ben Moszkvában rendezték meg az olvasószolgálat témaköréből.

A KGST-országok közös tudományos-műszaki információs rendszere keretében (NTMIR) 1984/85-ben három, szabványosítással foglalkozó értekezleten és az IKARR (Időszaki Kiadványok Automatizált Nyilvántartási Rendszere) 9. Rendszertanácsi ülésén vettünk részt. Az NTMIR-tagországok Meghatalmazott Képviselők Bizottsága ülésén (Moszkva, 1985. máj. 16–17.) képviseltettük magunkat. Folytattuk a szocialista országok kulturális és művészeti információs rendszerében (INTERINFORMKULTURA) való közreműködésünket, képviseltettük magunkat a szervezet prágai ülésén 1984-ben. Részt vettünk a KGST együttműködés 1. sz. munkacsoportja (A kultúra anyagi-műszaki bázisa, tudományos információellátása) és 8. sz. munkacsoportja (A könyvtárügy technikája és technológiája) 1985-ös értekezletein.

Az ISDS (International Serials Data System) kapcsolatok terén kiemelkedő jelentősége volt az ISDS Nemzetközi Központja (Párizs) és az OSZK között 1984-ben létrejött munkaszerződésnek. (Ld. a "Kapcsolat a nemzetközi információs rendszerekkel" c. részben!) A szervezet ülésein rendszeresen részt vettünk.

Az IFLA-közgyűléseken, ill. konferenciákon könyvtárunk képviselői hivatalosan utoljára Lipcsében, 1981-ben vehettek részt. Kapcsolataink ennek következtében a szervezetrel megglazultak, ill. a gyümölcsöző személyi kapcsolatok helyett az esetek többségében az írásbeliség szintjére szorultak.

Az IFLA Nemzeti könyvtári szekciójának kérdőívet válaszoltunk meg a könyvtári anyagokról kért, üzleti felhasználású másolatok (reprodukciók) engedélyezése tárgyában. Anyagot szolgáltatunk a nemzeti könyvtárakra vonatkozó magyarországi jogszabályokról a moszkvai Lenin Könyvtárnak, amely a téma felelőse. Az időszaki kiadványok szekciója (Section on Serial Publications) szerkesztésében megjelenő folyóirat-szakértők jegyzékéhez bejelentettük az OSZK megfelelő szakértőit. A vakok könyvtárainak szekciója (Section of Libraries for the Blind) részére kérdőívet válaszoltunk meg. Az IFLA könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó irodájának (Office for International Lending) a könyvtárközi kölcsönzés szokásos évi kimutatásait elküldtük.

A nagy IFLA-programok (UBC, UAP, Inter Marc) megvalósításához való konkrét hozzájárulásunk volt 1984-ben egy IFLA-kiadvány 500 példányban való sokszorosítása (*Guidelines for authority and reference entries*).

Az IFLA könyvtáráépítési és -berendezési szekciója (Section on Library Building and Equipment) 1985. jún. 3–7. között Magyarországon tartotta szemináriumát, amelynek témája a műemléképületek könyvtári célra való átalakítása volt. A szekcióülés első napja az OSZK-ban zajlott le. A szeminárium rendezésében a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az OSZK és az OSZK-KMK vettek részt.

Az AIBM (Association Internationale des Bibliothèques Musicales) a Zenei Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége 1985. évi kongresszusát szeptember 8–14. között az NDK-ban, Berlinben tartotta. RISM-konferenciára – magyar-osztrák–cseh részvétellel – 1984. december 12–14. között Bécsben került sor. Az OSZK képviselői mindkét tanácskozáson részt vettek.

Könyvtárunk adott otthont a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID) alapításának 90. évfordulója alkalmából rendezett ünnepi ülésnek 1985. szept. 19-én, majd az ezt követő FID Programbizottság tanácskozásának. A FID Magyar Nemzeti Bizottsága által szervezett és az OSZK közreműködésével lebonyolított ülészakon részt vettek – többek között – M. W. Hill, a FID elnöke, a Brit Nemzeti Könyvtár keretében működő országos műszaki könyvtár igazgatója és S. Keenan, a FID főtájkára.

1984. augusztusában a Magyarok Világszövetsége, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete és az OSZK rendezésében négynapos nemzetközi konferencia zajlott le Budapesten a nyugati magyarság, az ún. szórvány-magyarság múltjáról és mai problematikájáról.

1985. aug. 26–27-én került megrendezésre könyvtárunkban – a Magyarok Világszövetségével és a Magyar Könyvtárosok Egyesületével közös szervezésben – a Magyar Könyvtárosok II. tudományos találkozója. A találkozón 40 külföldi és 11 magyar hivatalos résztvevő, valamint 85 magyarországi meghívott jelent meg. A plenáris ülésen, valamint a 3 szekcióban folyó tanácskozáson összesen 30 előadás hangzott el.

Az MM Könyvtári osztálya felügyelete alá tartozó más könyvtárak és szervezetek nemzetközi kapcsolatainak intézése során 1984-ben 30 kiutazás (OSZK-KMK: 24, Állami Gorkij Könyvtár: 1, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár: 1, Veszprémi Megyei Könyvtár: 2, MKE: 2) és 66 fogadás szervezését végeztük el. A teljesítés 1985-ben is hasonlóképpen alakult.

A fejlődő országokkal való kapcsolatainkat erősítette – a nemzetközi kiadványeserén túlmenőleg – Szilvássy Zoltánnának a laoszi Tudományos-Technikai Információs és Dokumentációs Központ létrehozásában Unesco-szakértőként való közreműködése.

A megnövekedett nemzetközi forgalomra való tekintettel, az eddigi Nemzetközi Kapcsolatok csoportját – létszámát megemelve és tevékenységi körét bővítve – 1985. október 15-től Nemzetközi és Közművelődési osztállyá szervezték át.

1984-ben hivatalosan voltak külföldön: a) szocialista országokkal kötött kulturális egyezmény, ill. intézményközi megállapodások személycseréje keretében Bulgáriában Lehoczky Viktória; Csehszlovákiában Bakó Dorottya, Bán Katalin, Malek Magdolna, Maurer Zsuzsa, Nagy László, Papp Andrásné, Plihál Katalin, Soltész Zoltánné, Zsigmondy Árpádné (két alkalommal); Jugoszláviában Belitska-Scholtz Hedvig, Elekes Irén, Havasi Zoltán, Kiszely Olivérné, Kocsy Lászlóné, Lovászné Vona Katalin, Maczika Béla (két ízben), Nagy Zoltán, Pusztai Istvánné, Révay Rita, Szabó József, Szűcs Jenőné, Zséli Lászlóné; Lengyelországban Gerő Péter, Patay Lászlóné, Vizkelety András; NDK-ban Butor Veronika, Kókay Péterné, Mohor Jenő, Patay Pálné (Berlin, Deutsche Staatsbibliothek Térképtárának 125 éves fennállása alkalmából rendezett ünnepi ülésen előadást tartott), Patay Pálné, Soltész Zoltánné (Lipce, Deutsche Bücherei írás- és könyvtörténeti múzeuma jubileuma alkalmából rendezett ünnepi ülésen előadást tartott), Szóts Endréné, Takács Jánosné, Zöldi Péter; Szovjetunióban Farkas Judit, Sonnevend Péter. b) Ösztöndíjas tanulmányúton voltak nem szocialista országokban: Fallenbüchl Zoltán (Ausztria), Z. Héjjas Eszter (Franciaország), Heltai János (NSZK, részvétel és előadás tartása a wolfenbütteli Herzog August Könyvtár nyári tanfolyamán), Bácskai Istvánné (Olaszország), Kastaly Beatrix (Portugália), Vizkelety András (Törökország). c) Konferencián vettek részt: Szilvássy Zoltánné és Lehoczky Viktória (Csehszlovákia, Pozsony, NTMIR-İKARR Rendszer tanács 8. ülése), Fried István (Csehszlovákia, Prága, cseh-magyar-szlovák színháztörténeti szimpozionon előadás tartása), Fried István (Jugoszlávia, Újvidék, kapcsolat történeti konferencián előadás tartása), Nagy Zsoltné, Sonnevend Péter (Lengyelország, Varsó, szocialista országok nemzeti könyvtárai bibliográfiai szakértőinek 7. tanácskozása, mindketten előadást is tartottak), Mohor Jenő (Csehszlovákia, Prága, INTERINFORM-KULTURA 5. vezetői értekezlete), Ferenczy Endréné, Havasi Zoltán, Sonnevend Péter (Szovjetunió, Moszkva, 6. szovjet-magyar könyvtárügyi szeminárium, mindhárman előadást is tartottak), Fügedi Péterné, Gerő Péter (Szovjetunió, Moszkva, NTMIR szabványosítási értekezlet), Nógrádi Péter (Szovjetunió, Riga, fiatal zeneszerzők konferenciája), Murányi Róbert, Vavrinecz Veronika (Ausztria, Bécs, RISM) Vizkelety András (Ausztria, Bécs, Lenau-Társaság ülése), Vizkelety András (Ausztria, Bécs, Osztrák-Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Vegyesbizottság), Ungváry Rudolf (Ausztria, Kirchberg, Österreichische Ludwig Wittgenstein Gesellschaft 9. nemzetközi konferenciáján előadást tartott), B. Kozcsa Ildikó (Dánia, Koppenhága, ICOM), Szilvássy Zoltánné (Franciaország, Párizs, ISDS 5. Közgyűlése és 14. Igazgatótanácsi ülése, majd az ISDS Nemzeti és Regionális Központok vezetőinek 10. tanácskozása és az Igazgató Tanács 11. elnökségi ülése), Nagy Zoltán (Franciaország, Párizs, CGT ülésén részt vevő magyar küldöttség tagjaként), Borsa Gedeon (NSZK, Bielefeld, Német Könyvtárosok Egyesülete konferenciáján előadást tartott), Borsa Gedeon (NSZK, Mainz "Könyvillusztráció a 16. században" c. szimpozionon előadást tartott), Borsa Gedeon (NSZK, Wolfenbüttel, Könyvtártörténeti konferencián előadást tartott), Vizkelety András (NSZK, Wolfenbüttel, Kódex- és kéziratkatalogizáló kollokvium), Fried István (NSZK, Lüneburg, "Közép- és keleteurópai művelődési kapcsolatok 1750–1890 között" c. konferencián előadást tartott), Ungváry Rudolf (NSZK, Frankfurt, Gesellschaft für Klassifikation 8. konferenciáján előadást tartott), Belitska-Scholtz Hedvig (Olaszország, Bellagio, Villa Serbelloni, Színháztudományi konferencia), Borsa Gedeon (Olaszország, Brescia, a Nyomdászattörténeti konferencián előadás tartása). d) Egyéb kiutazások: Ferenczy Endréné, Mázsár István, Gyulai Gergely (Csehszlovákia, Prága, tájékozódás a Telegift könyv-szállító berendezés üzemeléséről), Borsa Gedeon (Ausztria, Bécs, szaktanácsadás az

Osztrák Nemzeti Könyvtár meghívására), Nagy Zsoltné (Franciaország, Párizs, a Magyar Intézet könyvtárának ellenőrzése), Szilvássy Zoltánné (Laosz, Vientiane, Unesco szakértőként részvétel a Tudományos-Technikai Információs és Dokumentációs Központ létrehozásában), OSZK-Kamarakórus (Finnország).

1985-ben hivatalosan voltak külföldön: a) Szocialista országokkal kötött kulturális egyezmény, ill. intézményközi megállapodások személycseréje keretében Bulgáriában Takács Béláné; Csehszlovákiában Gál Julianna, Gerő Péter (2 ízben), Jenei Ildikó, Kálmán Péterné, Nagy László, Malek Magdolna, Patay Pálné, Pavercsik Ilona, Sándor Ernő, Sonnevend Péterné, Szabó József, Szelesi Rózsa, Szűcs Jenőné, Tóth Sándorné, Vavrincez Veronika; Jugoszláviában Bor Kálmán, Fülep Katalin, Kozocsa Ildikó, Kőkössa Gabriella, Nagy László, Nagy Zoltán, Pálmai József, Papp Andrásné, Poprády Géza, Réti Lászlóné, Stróh Tamásné, Szabó József, Zséli Lászlóné; Lengyelországban H. Payer Berta, Nagy Zsoltné, Papp Imréné, Plihal Katalin; NDK-ban Csúcs Dalma, Fülep Katalin, Illyés Katalin, Nagy Zoltán, Poprády Géza; Szovjetunióban Czigler Mária, F. Erdi Mariann, Juhász Lászlóné, Révay Rita, Vekerdi József. b) Ösztöndíjas tanulmányúton, ill. kiküldetésben voltak nem szocialista országban Ferenczy Endréné, Karakas Péterné, Lányi Józsefné (Ausztria), Nagy Zsoltné (Belgium), Gál Julianna (Finnország), Tremkó Györgyné (NSZK), Berke Barnabásné, Fülep Katalin (Olaszország), c) Konferencián vettek részt: Gerő Péter, Poprády Géza (Csehszlovákia, Moraviana nad Vagom, KGST-országok "Könyvtárügy technikája és technológiája 8. sz. munkacsoport"), Gerő Péter, Havasi Zoltán (Csehszlovákia, Prága, A szocialista országok nemzeti könyvtárai igazgatóinak és a kulturális minisztériumok könyvtárügyi vezetőinek 13. tanácskozása), Horváth Pál, Kastaly Beatrix (Csehszlovákia, Prága, Cseh Művészi Könyvkötők 5. Triennáléja), Ferenczy Endréné, Havasi Zoltán (Kuba, Havanna, A szocialista országok nemzeti könyvtárai szakértőinek IV. állománygyarapítási értekezlete, mindketten előadást is tartottak), Berke Barnabásné, Sonnevend Péter (Lengyelország, Varsó, A szocialista országok nemzeti könyvtárainak központi katalógusokkal és könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó szakértőinek 5. tanácskozása), Murányi Róbert, Vavrincez Veronika (NDK, Berlin, AIBM), Gerő Péter (Szovjetunió, Moszkva, NTMIR szabványosítási értekezlet), Fügedi Péterné, Gerő Péter (Szovjetunió, Moszkva, NTMIR szabványosítási értekezlet), Sonnevend Péter (Szovjetunió, Moszkva, KGST együttműködés 1. sz. munkacsoportjának ülése, a kultúra anyagi-technikai bázisa, tudományos információellátása), Szilvássy Zoltánné (Szovjetunió, Moszkva, NTMIR-tagországok meghatalmazott képviselők bizottsága 30. ülése), Sonnevend Péter, Szilvássy Zoltánné (Szovjetunió, Vilnius, IKARR 9. Rendszertanácsi ülés), Ungváry Rudolf (Ausztria, Kirchberg, Österreichische Ludwig Wittgenstein Gesellschaft 10. nemzetközi konferenciáján tartott előadást), Szilvássy Zoltánné (Franciaország, Párizs, két alkalommal: ISDS 15. elnökségi ülése; ISDS Nemzeti és Regionális Központok vezetőinek 11. tanácskozása és az ISDS Igazgató Tanácsának 13. elnökségi ülése), Ungváry Rudolf (NSZK, Karlsruhe, Gesellschaft für Klassifikation 9. konferenciáján előadást tartott), Vekerdi József (USA, Virginia, a Szovjet és kelet európai kutatások III. világkongresszusán előadást tartott). d) Egyéb kiutazások: Tóth Sándorné, Weeber Tibor (Csehszlovákia, Olomouc, kölcsön kapott kódex szállítása), Borsa Gedeon (Ausztria, Bécs, meghívás alapján szaktanácsadás az Osztrák Nemzeti Könyvtárban), Poprády Géza (Ausztria, Bécs, Osztrák Könyvtáros Egyesület és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete közötti megállapodás alapján), Borsa Gedeon (NSZK, Wolfenbüttel, Könyvtörténeti konferencia), Nagy László, Vizkelety András (NSZK, München, kölcsön kapott kódexek szállítása), Melczer Tibor (Svájc, Bern, M. Bieler svájci költő és műfordító magyar vonatkozású irodalmi hagyatékának rendezése), Szilvássy Zoltánné (Laosz, Vientiane,

Unesco szakértőként Tudományos-Technikai Információs és Dokumentációs Központ létrehozásában közreműködés), OSZK-Kamarakórus (Szovjetunió, Észt Szovjet Szocialista Köztársaság, Tartu).

Gazdasági munka

Az 1984/85-ös év gazdasági feladatait alapvetően meghatározták a vári épület műszaki átvételével, a költözés lebonyolításával és az új otthon "belakásával" kapcsolatos tennivalók. Az épület nagyságrendjéből, műszaki berendezéseinek bonyolultságából, s nem utolsósorban a kivitelezés hibáiból adódóan számos esetben kellett azonnal beavatkozni, ill. a beruházó és kivitelező vállalatokkal folyamatosan kapcsolatot tartva együttműködni. Különösen sok problémát okoztak az épület fűtő- és szellőzőberendezései, a felvonók állapota, a tetők és a nyílászáró szerkezetek nem megfelelő szigetelése, a fotólaboratórium helyiségeinek kialakítása, ill. üzembehelyezése. A beruházási hitelkeret kimerülése folytán számos szükséges berendezési tárgyat, ill. szakipari munkát utólag, saját költségvetésből kellett beszerezni, ill. elvégeztetni.

Megoldásra váró feladatok voltak az elhagyott épületek átadása, a berendezésnél fel nem használt mobilák felszámolása, ill. hasznosítása. (A régi katalógusszekrények a hazai könyvtári hálózatban kerültek szétszétásra.) Felújítási munka folyt a rákospalotai épületben a Főlépítvány Központ leendő székhelyén és a Rosenberg hp. utcai filmarchívumban.

Társadalmi szervek, közösségi élet

Az előző időszakok beszámolójától eltérően, ha érintőlegesen is, de meg kell emlékeznünk a könyvtár társadalmi szerveinek munkájáról, pontosabban e munkának a szakmai feladatokat közvetlenül támogató és a munkahelyi körülményeket javítani szándékozó részéről. A pártszervezet akcióját az építkezés befejező szakaszában már az első fejezetben ismertettük. Ki kell emelnünk a szakszervezet szerepét az új épülettel kapcsolatos munkavédelmi problémák megoldásában. Sokat tett a szakszervezet a munkahelyi körülmények kedvezőbb kialakítása érdekében is: a vári közlekedés, a közétkeztetés, a dolgozóknak fizetett általános ebédhozzájárulás, a büfé ügye mind a szakszervezeti funkcionáriusok aktív közreműködésével nyertek kedvező, vagy a viszonyokhoz mérten kedvező elintéztést. A beszámolási időszakban aktuális témákról kétszer is megrendezett fórum – az állami vezetés és a szakszervezeti bizalmiak találkozója – a munkahelyi demokrácia gyakorlati megvalósulásának adott szervezeti keretet.

A dolgozók egészségügyi ellátása terén fontos eredmény, hogy üzemorvosi ellátás létesítésével – először az OSZK történetében – megindulhatott a rendszeres orvosi rendelés.

A könyvtár KISZ-szervezete tagjainak aktivizálásával járult hozzá ahhoz, hogy a költözés időszakában a fiatalok legjobbjai derekasan vették ki részüket a munkából. Ugyancsak a KISZ-szervezet az OSZK-bálok megrendezésével szép hagyományt újított fel – a régi épülettől búcsúzó és az új épületet avató OSZK-bál fiataloknak is, idősebbeknek is emlékezetes közösségi élményévé vált.

A volt munkatársakkal való kapcsolatok fenntartását nemcsak a szakszervezet által évente megrendezett nyugdíjas-találkozók szolgálták, hanem egy-egy kiemelkedő születésnap-i évforduló is. Keresztury Dezső 80. születésnapjának megünnepléséről már beszámoltunk. 1984 őszén köszöntöttük a 80 éves Kozocsa Sándort is, akinek első és egyetlen

munkahelye 38 éven át a Széchenyi Könyvtár volt. Az OSZK, a Könyvértékesítő Vállalat és az MKE Könyv- és Könyvtártörténeti Bizottsága által 1984. október 30-án rendezett ünnepség Kozocsa Sándor köszöntése mellett egyben ünnepi megemlékezés volt a magyar bibliográfia másik mesteréről, az ugyancsak OSZK-ban működött Gulyás Pálról, akinek alapvető műve, *A bibliográfia kézikönyve* ekkor jelent meg reprint kiadásban. Honti János 75. születésnapjának évfordulója alkalmából a Magyar Néprajzi Társaság rendezett emlékülést. Honti János (1910–1945) 1935 végétől volt a Széchenyi Könyvtár munkatársa.

Könyvtárunk közösségi életének büszkesége az OSZK Kamarakórusa, amely P. Eckhardt Mária karnagy vezetése alatt 1985-ben ünnepelte fennállásának 15. évfordulóját. Az 1984-ben hangverseny-kórusná minősített énekkar sikeres hazai és külföldi fellépései mellett elmaradhatatlan szereplője a Széchenyi Könyvtár ünnepi rendezvényeinek. Emlékezetes volt a vári megnyitó ünnepségen való felléptük is.

Kitüntetések

A könyvtár munkatársai közül többen részesültek magasabb állami, ill. társadalmi kitüntetésben. 1984-ben a Munka Érdemrend Arany fokozatát kapták: Óvári Sándor és Zircz Péter. Szocialista Kultúráért kitüntetést kaptak: Belitska-Scholtz Hedvig, Sipos Márta, Spira Györgyné. Kiváló Munkáért kitüntetésben részesültek: Csúcs Dalma, Haydené Kis Zsuzsanna, Jávor Péterné, Jónás Lászlóné, Kurecz Antalné és Mihály Józsefné. Miniszteri dicséretben részesültek: Béres Deák Lászlóné, Debreceni Károlyné, Papp Andrásné, Sövény Zoltán. Kiváló Ifjúsági Vezető lett Inotai István. Zsámboki János Emlékéremben részesült dr. Batári Gyula, az NDK Népek Barátsága Ligája dr. Fried Istvánt a Népek Barátsága arany jelvényével tüntette ki.

1985-ben a Munka Érdemrend Arany fokozatát kapta dr. Farkas László és dr. Ferenczy Endréné. Szabó Ervin Emlékérmeket kapott dr. Havasi Zoltán. A Munka Érdemrend Bronz fokozatát kapta Tatai András. A Szocialista Kultúráért kitüntetést kapták: Inotai István, Juhász Lászlóné, Karakas Péterné, Kiszely Olivérné, Radics Lajos, Szilágyi József és dr. Wojtilla Gyuláné. A Kiváló Munkáért kitüntetést kapták: Haász Erzsébet, Horváth Gyuláné, Jenei Ildikó, Kaibinger Károlyné, Kassai Lajos, Kovács Imréné, Mencsik Pál, Mürschberger Ferencné, Németh Istvánné, Patay Lászlóné, Rákóczy Csabáné, Sajtós Endre, Sonnevend Péterné, Szita Gábor. Miniszteri Dicséretben részesültek: Borsányi Zsuzsanna, Csillag Ildikó, Kereszturyné Jónás Mária, Molnár Béla, Pulay Éva és Szelesi Rózsa.

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 50 éves évfordulója alkalmából a Könyvtáros Egyesületért Emlékérmeket kapták: dr. Havasi Zoltán és dr. Somkuti Gabriella.

A Közbiztonsági Érem Arany fokozatát kapta Dur Mihály. Kiváló Polgári Fegyveres Őr jelvényt kaptak: Jankovics Lajos és Nagy Mihály. Kiváló Polgári Fegyveres Őr oklevelet kaptak: Molnár Ferenc és Vona István.

Összeállította: Somkuti Gabriella

A KÖNYVTÁR ÁLLOMÁNYA

	Állomány 1983. dec. 31.	1984/85. évi gyarapodás ²	1984/85. évi fogyatéék	Állomány 1985. dec. 31.
Könyv ¹	2,016.521	50.675	522	2,066.674
Időszaki kiadvány	239.795	12.489	414	251.870
Kézirat	621.320	35.763	26	657.057
Zenemű	143.688	7.759	–	151.447
Térkép	182.081	4.215	–	186.296
Kisnyomtatvány	2,337.845	70.225 ³	–	2,408.070
Szabvány ⁴	47.476	–	–	47.476
Szabadalom ⁴	1.521	–	–	1.521
Kép, metszet	269.651	4.861	–	274.512
Mikrofilm, negatív (címl. egység)	95.195	5.072 ⁵	–	100.267
Mikrofilm, pozitív (címl. egység)	83.957	7.811 ⁶	–	91.768
Dok. neg. és diafilm (címl. egység) ⁴	11.953	–	–	11.953
Hanglezet, hangszalag	10.338	918	–	11.256
Egyéb dokumentum	22.827	2.099	–	24.926
Összesen	6,084.168	201.887	962	6,285.093

Megjegyzések:

- ¹ Könyvtárunk "nagyállományaként" ismert könyvraktárában, így az állományi adatokban is a könyvek, bro-súrák, jegyzetek, különlenyomatok egy egységben vannak, és "könyvek" címen szerepelnek.
- ² A gyarapodás adataiban sem a műemlékkönyvtárak, sem a Könyvtártudományi és Módszertani Központ adatai nem szerepelnek.
- ³ E gyarapodáson belül 21.716 csoportos feldolgozású hivatali és használati nyomtatvány.
- ⁴ Szabványt, szabadalmat és diafilmet a könyvtár az új *Gyűjtőkori Utasítás* értelmében nem gyűjt.
- ⁵ A táblázatban címléirási egységben megadott negatív mikrofilm 1.279.761 filmkocka.
- ⁶ A táblázatban címléirási egységben megadott pozitív mikrofilm 1.495.984 filmkocka.

AZ 1984–1985. ÉVI GYARAPODÁS A BESZERZÉS MÓDJA SZERINT

Dokumentum	Vétel	Csere	Ajándék*	Kötelespéldány	Saját	Könyvtári egység összesen
Könyv**	10.281	4.012	6.206	30.048	128	50.675
Időszaki kiadvány	1.951	1.428	1.429	7.681	–	12.489
Különgyűjteményi dokumentumok	35.653	2.404	14.320	73.452	12.894	138.723
Összesen:	47.885	7.844	21.955	111.181	13.022	201.887

Megjegyzések:

- * Az ajándék rovatban szerepelnek az állami juttatás, ill. raktárrendezés útján állományba került kiadványok is.
- **A táblázat adatai nem tartalmazzák a KMK szakkönyvtár és a műemlékkönyvtárak gyarapodását.

A GYŰJTEMÉNYEK HASZNÁLATA 1984–1985-BEN

	1984		1985	
	1984	1985	1984	1985
Beiratkozott olvasók száma	1.931		13.867	
Olvasótermek forgalma				
	Olvasók		Használt egységek	
	1984	1985	1984	1985
Központi olvasói tér ¹	16.104	25.924		
könyv	–	–	36.902	43.998
időszaki kiadvány	–	–	26.629	29.555
mikrofilm	–	–	8.228	5.624 ¹
Különgyűjtemények				
Kézirattár	1.558	1.130	72.087	72.056
Régi Nyomtatványok Tára	1.151	823	3.835	4.312
Plakát- és Kisnyomtatványtár	143	693	36.000	220.000
Színház történeti Tár	1.050	1.100	92.000	94.500
Térképtár	141	551	5.472	5.581
Zeneműtár	640	953	2.810	3.508
Zárolt Kiadványok Tára	891	879	6.764	4.782
Összesen:	21.678	32.053	290.727	483.916
			Kölcsönzött egységek	
			47	34
			203	255
Mindösszesen:	21.725	32.087	290.930	484.171

Megjegyzések:

¹ 1984-ben a nagyolvasó és a folyóirat- és hírlapolvasó forgalma; 1985-ben a vári épület VII. szintjének nagy olvasói tere, beleértve a Mikrofilmolvasó-terem forgalmát is.

² Csak külső intézmények részére történő kölcsönzés.

A KÖNYVTÁR KIADVÁNYAI

1984

Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve / fel. szerk. Németh Mária. – 1981. – Bp. : OSZK, 1983. ny. 1984. – 547 p. ; 24 cm

Címe a kötet gerincén: Az OSZK évkönyve.

ISSN 0524-8868

Magyar nemzeti bibliográfia. Könyvek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sipos Márta. – 39. évf. 1–24. füz. (1984. jan. 1–dec. 15.). – Bp. : OSZK, 1984. – XL, 1268 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-6843

Magyar nemzeti bibliográfia. Könyvek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sipos Márta. – 1983. éves index. – Bp. : OSZK, 1984. – 283 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-6843

Magyar nemzeti bibliográfia. Zeneművek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Vavrincz Veronika. – 15. évf. 1–4. füz. (1984. jan. 15–szept. 15.) – Bp. : OSZK, 1984. – 110, XXVII p. ; 29 cm.

Éves mutató a 4. füzethez fűzve.

ISSN 0133-5782

Magyar nemzeti bibliográfia, Időszaki kiadványok repertórium : társadalomtudományok, természettudományok / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sándor Ernő. – 39. évf. 1–12. füz. (1984. jan.–dec.). – Bp. : OSZK, 1984. – 882 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-6894

Magyar nemzeti bibliográfia. Időszaki kiadványok repertórium : társadalomtudományok, természettudományok / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sándor Ernő. 1982. index. – Bp. : OSZK, 1984. – IX, 197 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-6894

Magyar nemzeti bibliográfia. Időszaki kiadványok repertórium : társadalomtudományok, természettudományok / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sándor Ernő. 1983. index. – Bp. : OSZK, 1984. – IX, 204 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-6894

Külföldi magyar nyelvű kiadványok : külföldön magyar nyelven megjelent könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Orvos Mária. – 13. évf. 1–4. füz. (1984. jan./márc. – okt./dec.) – Bp. : OSZK, 1984. – 276 p., LIII p. ; 29 cm.

Éves mutató külön füzetben.

ISSN 0133-333X

Hungariká irodalmi szemle : külföldön, idegen nyelven megjelent, magyar vonatkozású könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Szerb Judit. – 14. évf. 1–4. füz. (1984. jan./márc. – okt./dec.) – Bp. : OSZK, 1984. – 309 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-7505

Kurrens időszaki kiadványok : a Magyarországon megjelenő időszaki kiadványok bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Nagy Zsoltné. – 1976–1980. index. – Bp. : OSZK, 1984. – 2 köt. – 265, 257 p. ; 29 cm.

Utóbb: Magyar nemzeti bibliográfia. Időszaki kiadványok bibliográfiája.

ISSN 0134-0247

Magyar nemzeti bibliográfia. Időszaki kiadványok bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Nagy Zsoltné. – 1982. – Bp. : OSZK, 1984. – XIII, 289 p. ; 29 cm.

Előbb: Kurrens időszaki kiadványok : a Magyarországon megjelenő időszaki kiadványok bibliográfiája.

ISSN 0231-4592

Magyar könyvészet : a Magyarországon megjelent könyvek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sipos Márta. – 1981. – Bp. : OSZK, 1984. 2 köt. (LXV, 987 p.) ; 29 cm.

ISSN 0133-3496

Magyar könyvészet : a Magyarországon megjelent könyvek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sipos Márta. – 1982. – Bp. : OSZK, 1984. 2 köt. (LXV, 927 p.) ; 29 cm.

ISSN 0133-3496

Magyar könyvészet : 1921–1944 : a Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke / Országos Széchényi Könyvtár ; [szerk. Komjáthy Miklósné]. 1. köt., Általános művek – Filozófia – Vallás. – Bp. : OSZK, 1983, ny. 1984. – 841 p. ; 29 cm.

ISBN 963 200 200 8 (összkiadás)

ISBN 963 200 213 X

Külföldi társadalomtudományi kézikönyvek : országos gyarapodási jegyzék / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Kondor Imréné. – 1983. 2. – Bp. : OSZK, 1984. – XIII, 3143–3373 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-5839

Külföldi társadalomtudományi kézikönyvek : országos gyarapodási jegyzék / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Kondor Imréné. – 1984. 1–2. – Bp. : OSZK, 1984. – 3377–3769 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-5839

Kurrens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban : új indulású és megváltozott című kiadványok lélőhelyadatai / Országos Széchényi Könyvtár. – 4. (1980/[19]82). – Bp. : OSZK, 1984. – 509, 52 p. ; 22 cm.

ISSN 0324-6175

OSZK híradó : az Országos Széchényi Könyvtár MSZMP alapszervezetének, Szakszervezeti Bizottságának és KISZ alapszervezetének lapja / fel. szerk. Mohor Jenő. – 27. évf. 1/2–11/12. sz. (1984). – Bp. : OSZK, 1984. – 258 p. ; 29 cm.

ISSN 0324-2064

KOZMA Borbála, L. – LADÁNYI Sándor

A Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteményének, Budapest, kéziratkatalógusa : 1850 előtti kéziratok / L. Kozma Borbála, Ladányi Sándor ; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár]. – Bp. : OSZK, 1982 [!1984]. – 340 p. ; 25 cm. – (Magyarországi egyházi könyvtárak kéziratkatalógusai = Catalogi manuseriptorum, quae in bibliothecis ecclesiasticis Hungariae asservantur, ISSN 0138-9955 ; 3.).

ISBN 963 200 102 8

MOHOR Jenő – NAGY Zsoltné

Kulturális sajtó Magyarországon : A kurrens magyarországi kulturális és művészeti időszaki kiadványok jegyzéke / [szerk. Mohor Jenő és Nagy Zsoltné] ; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár]. – Bp. : OSZK, 1984. – 53 p. ; 29 cm.

ISBN 963 200 026 9

ZÁHONY Éva

Romániai magyar szépirodalom a két világháború között, 1919–1944 : Bibliográfia / Záhony Éva ; [kiad. az Országos Széchényi Könyvtár]. – Bp. : OSZK, 1984. – 2 db ; 23 cm. – (Országos Széchényi Könyvtár kiadványai, Új sorozat, ISSN 0237-0042 ; 1.)

ISBN 963 200 027 7

1. [köt.] Önálló művek, írások és kritikák. – 370 p.

2. [köt.] Írások és kritikák. – 373–752. p.

1985

Magyar nemzeti bibliográfia. Könyvek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sipos Márta. – 40. évf. 1–24. füz. (1985. jan. 1–dec. 15.). – Bp. : OSZK, 1985. – XL, 1165 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-6843

Magyar nemzeti bibliográfia. Könyvek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sipos Márta. – 1984. éves index. – Bp. : OSZK, [1985]. – 268 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-6843

Magyar nemzeti bibliográfia. Zeneművek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Vavrincez Veronika. – 16. évf. 1–4. füz. (1985. jan. 15–sept. 15.). – Bp. : OSZK, 1985. – 91, XXII p. ; 29 cm.

Éves mutató a 4. füzethez fűzve.

ISSN 0133-5782

Magyar nemzeti bibliográfia. Időszaki kiadványok repertóriumai : társadalomtudományok, természettudományok / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sándor Ernő. – 40. évf. 1–12. füz. (1985. jan.–dec.). – Bp. : OSZK, 1985. – 812 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-6894

Külföldi magyar nyelvű kiadványok : külföldön magyar nyelven megjelent könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Orvos Mária. – 14. évf. 1–4. füz. (1985. jan./márc. – okt./dec.). – Bp. : OSZK, 1985. – 266, LIII p. ; 29 cm.

Éves mutató külön füzetben.

ISSN 0133-333X

Hungarika irodalmi szemle : külföldön, idegen nyelven megjelent, magyar vonatkozású könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Szerb Judit. – 15. évf. 1–4. füz. (1985. jan./márc. – okt./dec.). – Bp. : OSZK, 1985. – 293, XLIII p. ; 29 cm.

Éves mutató külön füzetben.

ISSN 0133-7505

Magyar nemzeti bibliográfia. Időszaki kiadványok bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Nagy Zsoltné. – 1983. – Bp. : OSZK, 1985. – XIII, 276 p. ; 29 cm.

ISSN 0231-4592

Magyar könyvészet : a Magyarországon megjelent könyvek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sipos Márta. – 1983. – Bp. : OSZK, 1985. – 2 köt. (LXV, 1082 p.) ; 29 cm.

ISSN 0133-3496

Magyar könyvészet : a Magyarországon megjelent könyvek bibliográfiája / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Sipos Márta. – 1984. – Bp. : OSZK, 1985. – 2 köt. (LXV, 1005 p.) ; 29 cm.

ISSN 0133-3496

Magyar könyvészet : 1921–1944 : a Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke / Országos Széchényi Könyvtár ; [szerk. Komjáthy Miklósné.] 2. [köt.], Társadalomtudományok 2., Társadalom – Politika – Közgazdaságtan. – Bp. : OSZK, 1984, ny. 1985. – 608 p. ; 29 cm.

ISBN 963 200 200 8 (összkiadás)

ISBN 963 200 214 8

Magyar könyvészet : 1921–1944 : a Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke / Országos Széchényi Könyvtár ; [szerk. Komjáthy Miklósné, Kertész Gyula.] 3. [köt.], Társadalomtudományok 2., Jog – Közigazgatás – Népjólét – Pedagógia – Néprajz. – Bp. : OSZK, 1985. – 715 p. ; 29 cm.

ISBN 963 200 200 8 (összkiadás)

ISBN 963 200 221 0

Hungarika információ / Országos Széchényi Könyvtár ; összeáll. Rácz Aranka, Kovács Ilona. – 1984/[19]85. 1. félév index. – Bp. : OSZK, 1985. – 96 p. 22x29 cm.

Katalóguscédula melléklettel.

ISSN 0237-3297

Külföldi társadalomtudományi kézikönyvek : országos gyarapodási jegyzék / Országos Széchényi Könyvtár ; fel. szerk. Kondor Imréné. – 1980–1984. összesített mutatók. – Bp. : OSZK, 1985. – 2 köt. (492, 243 p.) ; 29 cm.

ISSN 0133-5839

OSZK híradó : az Országos Széchényi Könyvtár MSZMP alapszervezetének, Szakszervezeti Bizottságának és KISZ alapszervezetének lapja / fel. szerk. Batári Gyula. – 28. évf. 1/2–11/12. sz. (1985). – Bp. : OSZK, 1985. – 222 p. ; 29 cm.

ISSN 0133-2064

- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)
 Az Országos Széchényi Könyvtár, a magyar nemzeti könyvtár / [szerk. Németh Mária]. – 3. átd. kiad. / [... szerk. Kovács Ilona]. – Bp. : OSZK, 1985. – 142 p. : ill., 24 cm.
 ISBN 963 200 020 X
- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)
 The National Széchényi Library / [ed. Mária Németh]. – 3. rev. ed. / [ed. ... Ilona Kovács]. – Bp. : National Széchényi Library, 1985. – 143 p. : ill., ; 24 cm.
 ISBN 963 200 021 8
- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)
 La Bibliothèque Széchényi / [réd. par Mária Németh]. – 3. éd. rev. et corr. / [réd.: ... Ilona Kovács]. – Bp. : Bibliothèque nationale Széchényi, 1985. – 142 p. : ill., ; 24 cm.
 ISBN 963 200 024 2
- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)
 Die Széchényi-Nationalbibliothek / [Red. Mária Németh]. – 3. bearb. Aufl. / [Red.: ... Ilona Kovács]. – Bp. : Széchényi-Nationalbibliothek, 1985. – 143 p. : ill., ; 24 cm.
 ISBN 963 200 023 4
- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)
 Nacional'naâ biblioteka im. Seceni / [red. Mariâ Nemet]. – 3. pererab. izd. / [red. ... Ilona Kovac]. – Bp. : Nacional'naâ biblioteka im. Seceni, 1985. – 143 p. : ill., ; 24 cm.
 ISBN 963 200 022 6
- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)
 Az Országos Széchényi Könyvtár, a magyar nemzeti könyvtár. – Bp. : OSZK, 1985. – 60 p. ; 23 cm.
 A kiadvány "Az Országos Széchényi Könyvtár, a magyar nemzeti könyvtár" c. könyv 3. kiadásának kiadváltozata, illusztrációk nélkül.
 ISBN 963 200 031 5
- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest)
 Országos Széchényi Könyvtár. – [Bp.] : OSZK, [1985]. – 1 leprellő (8 p.) ; 24 cm.
- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest). Kézirattár.
 Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár. – Bp. : OSZK, 1985. – 1 leprellő (7 p.) : ill., ; 24 cm.
- Angol és német nyelvű kivonattal.
 Országos Széchényi Könyvtár (Budapest). Plakát- és kisnyomtatványtár.
 Országos Széchényi Könyvtár, Plakát- és kisnyomtatványtár. – Bp. : OSZK, 1985. – 1 leprellő (7 p.) ill., ; 24 cm.
- Angol és német nyelvű kivonattal.
 Országos Széchényi Könyvtár (Budapest). Régi nyomtatványok tára.
 Országos Széchényi Könyvtár, Régi nyomtatványok tára. – Bp. : OSZK, 1985. – 1 leprellő (7 p.) : ill., ; 24 cm.
- Angol és német nyelvű kivonattal.
 Országos Széchényi Könyvtár (Budapest). Színháztörténeti tár.
 Országos Széchényi Könyvtár, Színháztörténeti tár. – Bp. : OSZK, 1985 – 1 leprellő (7 p.) : ill., ; 24 cm.
- Angol és német nyelvű kivonattal.
 Országos Széchényi Könyvtár (Budapest). Térképtár.
 Országos Széchényi Könyvtár, Térképtár. – Bp. : OSZK, 1985. – 1 leprellő (7 p.) : ill., ; 24 cm.
- Angol és német nyelvű kivonattal.

- Országos Széchényi Könyvtár (Budapest). Zeneműtár.
 Országos Széchényi Könyvtár, Zeneműtár. – Bp. : OSZK, 1985. – 1 leporelló (7 p.) :
 ill., ; 24 cm.
 Angol és német nyelvű kivonattal.
 Könyvtártudományi és Módszertani Központ (Budapest).
 Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. – Bp. :
 OSZK, 1985. – 1 leporelló (7 p.) ; 24 cm.
 Angol és német nyelvű kivonattal.
 BERKE Barnabásné – KONDOR Imréné – SZILVÁSSY Zoltánné
 Útmutató a könyvtári anyagok bejelentéséről / [írta Berke Barnabásné, Kondor Im-
 réné, Szilvássy Zoltánné] ; [közread az] Országos Széchényi Könyvtár. – Bp. : OSZK,
 1985. – 73 p. ; 29 cm.
 ISBN 963 200 217 2
 Gyűjtők és mecénások : Az Országos Széchényi Könyvtár kiállítása. – Bp. : OSZK,
 1985. – 21 p. ; 23 cm.
 Kiállítási katalógus.
 Az illusztrált olasz tudományos könyv a 15–19. században : Kiállítási katalógus :
 1985. június 17–30., Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Budavári Palota "F" épület.
 – [Bp.] : OSZK, 1985. – 23 p. ; 25 cm.
 Kódexek a középkori Magyarországon : Kiállítás az Országos Széchényi Könyv-
 tárban, Budapest, Budavári Palota, 1985. november 12. – 1986. február 28. / [a kiállítást
 ... az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára rendezte Vizkelety András irányításával] ;
 [a kiadványt Belák Béla tervezte]. – Bp. : Interpress, 1985. – 295 p. : ill., ; 29 cm.
 Angol, német és orosz nyelvű kivonattal.
 ISBN 963 200 222 9

THE ACTIVITY OF THE NATIONAL SZÉCHÉNYI LIBRARY IN THE YEARS 1984–1985

Moving to the new premises of the Library

The reconstruction of the southern wing of the former Royal Palace of the Buda Castle for the purposes of the National Library was completed in 1984. The destroyed medieval castle was replaced by the renaissance palace of king Matthias Corvinus in the 15th century, also destroyed in the following centuries. On its place a Baroque palace was erected in the 18th century which became considerably enlarged in the next century in neobaroque style. This latter one was nearly totally destroyed during World War II. After the war the royal palace has been rebuilt as a cultural centre, no more as a governmental residence. The Hungarian National Gallery, the Budapest History Museum and the Museum of Labour Movement had already been transferred here earlier. The southern wing was the last to be reconstructed and it became the home of the National Széchényi Library.

The moving to the new building ment the beginning of a new era in the life of the Library. The holdings of the special collections that had been kept in different places because of lack of storage could at last be united. The small reading rooms were replaced by a large reading area with a reference library of ca. 70,000 volumes with free access, with specialized reading rooms and nearly 600 seats for the readers. (In the old library, there were 180 readers' seats.) Precious materials – marble and bronze – had amply been applied in the interior architecture supplying a representative frame to the treasures of the National Library. The building is suitable for the organization of exhibitions, lectures, cultural programs. A new era began in the life of the Library, among others, owing to the fact that up till now the Library had to share its headquarters with the National Museum in the house built in 1846, although this house proved small for the two institutions as early as at the turn of the century.

In 1984–85 the Library's activity was fundamentally determined by the preparations of the moving into the new premises. The staff of the Library was increased by more than 100 new employees of the readers' service and, first of all, of the technical, cleaning and security staff. Some 6 million library units had to be transported together with the furniture, machines and other equipments. The transportation began on October 3, 1984 and was accomplished by March 20, 1985.

The formal opening of the Library took place on April 2, 1985. The opening festivities were attended by the directors of 11 European national libraries and 2 university libraries. On this occasion the bronze bust of count Ferenc Széchényi (1754–1820), founder of the Library, was unveiled. Vice Prime Minister Judit Cschák pointed out in her opening speech that the National Library opens its new doors in the same palace of Buda Castle where the famous library of king Matthias Corvinus, the Bibliotheca Corviniana, had been kept in the late fifteenth century.

Some remarkable data of the building: Its gross capacity is 249 thousand m³. The total basic area is 44,300 m², of which 6,350 m² are technical areas, 4,900 m² are running areas (staircases, corridors), 33,050 m² are functional areas. 43,9% of this latter are stacks, 26,9% is public service, 18,6% offices, 7,3% workshops, 3,3% conveniences etc. The furniture (including bookshelves) was made in Swedish-Hungarian co-operation on the Swedish Almedia licence. The books are transported by the West German Telelift equipment comprising 100 rolling carriages that can be programmed to the required place in the whole building.

A guide of the Library was published in five languages together with other brochures, colour slides and post cards. The opening exhibition "Collectors and patrons" has commemorated those prominent persons who made considerable contributions to the holdings of the National Library.

The Library opened its doors for the reading public on April 9, 1985.

Changes in staff and organization

Director General Dr. Ferenc Molnár has retired on December 15, 1984. Practically, he did not take part in the management of the Library since February 23. From this time on, Deputy Director-General Dr. Zoltán Havasi has been put in charge of the direction.

The relations of the Library with the public increased, so a new department had to be set up, the Department of International Relations and Public Culture. Besides the international personal relations (travels, etc.), this Department is charged with maintaining public relations, i.e. organization of exhibitions, programs, reception of visiting groups, generally speaking, propaganda of the cultural values of the Library for the widest possible publicity. A Security Department, too, was established.

Acquisition

In 1984-85, the holdings of the Library were increased by 50,675 volumes of books, 12,489 volumes of periodical publications, 35,763 manuscripts, 102,960 other documents (scores, discs, maps, microfilms, posters, prints), totally, by 201,887 library units. On December 31, 1985 the holdings of the Library consisted of 6,285,093 library units.

The Hungarian publications were acquired from legal deposit copies. Foreign acquisition by purchase and exchange is traditionally oriented on Hungarica publications and, in the second place, on history, literary history and reference books.

In 1984 new possibilities of purchase by hard currency presented themselves. György Soros, a businessman of Hungarian origin in New York made a foundation in support of Hungarian science, culture and art. His remarkable foundation enabled Hungarian libraries to purchase Western publications for Hungarian currency. In this way, the Széchényi Library has purchased books in a sum of \$ 4,000 in 1985.

The greatest sensation was the acquisition of a fragment of a German codex of three leaves found in a codex bought from a private collector. Songs of Minnesänger poets are written on the parchment leaves, among others, poems of the famous medieval poet Der von Kurenberg. Till now, the text of these poems was known only from one manuscript and our fragments present new variants of these verses. In addition, our manuscript is some hundred years older than the earliest one known up till now. The lectures and publications of András Vizkelety, discoverer of this find, attracted great attention in German-speaking countries.

Processing. Catalogues

On the whole, processing kept pace with acquisition. Difficulty arose first of all in multiplying of catalogue cards. Our old *adrema* machines can no more meet the needs. In 1985, a xerox multiplier of *Sharp* type was bought and we hope to overtake arrears of work by this new equipment.

New tasks of cataloguing appeared with the Library's moving into the new premises. Many catalogues had to be duplicated and alphabetical, decimal and signature catalogues of the reference library of 70,000 volumes had to be set up. The reconstruction of the catalogue of serial publications and the recataloguing of periodicals were continued. The planned closing of the alphabetical catalogue of books, demanded by the introduction of new cataloguing standards, could not be accomplished.

In the special collections, besides current processing, retrospective disclosing of the holdings went on, as a rule aiming at publication (in the Manuscript Department, Department of Early Printings, Theater History Collection, Map Collection, Music Department).

Bibliography

Books, musicals, maps, periodicals published in Hungary were currently disclosed in the Hungarian National Bibliography system together with articles on social sciences issued in periodicals. 13 thousand bibliographic and 37 thousand analytical records were entered in the data base of the Hungarian National Bibliography in 1984-85. It was an important achievement in 1984 that the *Magyar nemzeti bibliográfia. Könyvek bibliográfiája* (Hungarian National Bibliography, Bibliography of Books) was printed with light setting with magnetic tape input from vol. 39, No. 17. The source base of the *Magyar nemzeti bibliográfia. Időszaki kiadványok repertórium* (Hungarian National Bibliography, Repertory of Periodicals) was considerably enlarged. 1,065 journals were processed which is nearly twice more than it was a few years ago.

The years 1982 and 1983 and the cumulative volume of 1976-1980 of the annual Hungarian press bibliography *Magyar Nemzeti Bibliográfia. Időszaki kiadványok bibliográfiája* (Hungarian National Bibliography, Bibliography of Periodical Publications) were published. (Index volumes of titles and publishing bodies.)

Hungarica publications abroad were disclosed in two quarterly: *Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok* (Books Published Abroad in Hungarian) and *Hungarika Irodalmi Szemle* (Hungarica Literary Review).

The annual cumulations for 1982 and 1983 of *Magyar Könyvészet* (Hungarian Bibliography) were published.

Volumes 1 and 2 of the retrospective national bibliography *Magyar Könyvészet 1921-1944* (Hungarian Bibliography 1921-1944) appeared and vol. 3 is in press. Data collection for the bibliographies of eighteenth century printings and for press bibliography 1921-1944 was continued. Volume 1980 of *A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája* (Bibliography of Hungarian Literature and Literary History) is in press.

We have supplied data from Hungary for many international bibliographic enterprises (RISM, IBIB). Negotiations began concerning our joining the computer program of the international theatre bibliography. We intend to process the source material concerning the Hungarian National Theatre first.

Readers' and reference service

The restriction of readers' service introduced in 1981 was valid till December 22, 1984. During this time, the Library was open only to research workers. Thus, the number of readers decreased considerably. In 1984 there were only 1,931 registered readers and 660 persons with a daily ticket. The number of readers' visits was 21,600 and 290 thousand library units were used.

The new National Library opened to the readers on April 9, 1985. On the seventh storey of the building there is a large reading space with a general and a special (history, literature) reading room and separate reference, periodical and microfilm reading rooms. Each special collection has its separate reading room on the sixth and fifth stories. The reference library with free access comprises about 70 thousand volumes. There are no restrictions in registration any more: all Hungarian citizens over 18 years of age are entitled to use the Library and foreign citizens can register with their passports. Restrictions of using the holdings refer only to original copies of newspapers and unique copies of documents of musical value.

13,800 readers registered in 1985, the number of uses was 32 thousand. Nearly half million library units were used but this number does not include the use of the volumes of the reference library. Responses to inquiries were written on 525 occasions in 1984 and 846 in 1985.

Exhibitions. Public relations. Historical libraries

Public relations that had been stagnant for many years rapidly developed in the new premises of the National Library. An enormous interest in the new home of the Library became manifest. In the period from April to December, 434 Hungarian and 47 foreign groups of visitors came to see the Library. Similarly, tourists, too, are interested in coming sightseeing for in the neighbourhood of the Library there are a number of museums. By the end of the year library shows with lectures became regular.

The above mentioned opening exhibition "Collectors and patrons" was followed by the exhibition "Illustrated Italian scientific books in the 15th-19th centuries" on the occasion of Italian cultural days in June 1985. The exhibition "Codices in medieval Hungary" presented the records of early Hungarian written literature. It was opened on November 12 in honour of the European Cultural Forum held in Budapest. It was in 1882 when a similar representative presentation of our medieval cultural heritage took place for the last time. In 1985 beside several Hungarian secular and church collections 19 foreign libraries lent us their medieval documents of Hungarian origin. The greatest number was lent by the Österreichische Nationalbibliothek in Vienna and twelve other Austrian institutions. We received materials also from the Federative German Republic (München, Wolfenbüttel), Poland (Cracow, Torun), Czechoslovakia (Prague, Olomouc). The National Széchényi Library would like to express its sincere gratitude to the lending libraries. Regrettably Slovakia, Rumania and Yugoslavia refused to fulfil our requests for lending their Hungarian materials. A catalogue of the exhibition contains the description of each exhibited item accompanied by four studies on the given topics. Fourteen representatives of the lending foreign libraries were present.

Since the Library was in the focus of public interest in 1985, our contacts with the Radio, TV and different press organs became more close. We consider the up-to-date orientation of the mass media an important part of our activity.

The Széchényi Library is in charge of two provincial historical libraries. The library of the former Cistercian Abbey in Zirc has more than 80 thousand visitors each year. In Gyöngyös, the medieval library of the Franciscan order receive 5-6 thousand visitors yearly. The reconstruction of the former Franciscan monastery was accomplished in 1984. It gives home also to the municipal library. At present, the transfer of the management of the Historical Library to the Municipal Library is in progress. However, the ownership of the Historical Library will be retained by the Széchényi Library.

Conservation. Reprography

In the Library's book binding workshop and in external binderies 21 thousand items were bound in 1984-85. 1,500 items of the special collections were restored by individual restoration. The so-called Corvina program aiming at the restoration of some damaged Corvina codices was continued. This work, in its present stage, consists of experimenting, preparations and summing up the experiences gained by visits abroad.

The problems of conservation came into prominence also on a national level, partly owing to the activity of the experts of the Széchényi Library. This is reflected by the establishment of a Conservation Committee in the frame of the National Library Council. The Committee started its activity with the preparation of a national survey of the conservation library holdings. It is the experts of the Széchényi Library who are entrusted with the direction of this Committee. The Library takes an active part in the training of book binders and restorers. Advices of conservation are being given regularly to other libraries, too. The principles of conservation planning of the Széchényi Library on a long run were elaborated in 1985. These principles stress for the first time the importance of prevention besides restauration.

About 1,5 million pages of newspapers were microfilmed in 1984–85 in the program of protective microfilming of Hungarian newspapers that has been going on for 15 years. 980 microfilm slides were made from journals of special importance. 73 thousand microfilm squares were made from the documents of the special collections.

Our microfilm supplying service concentrated on filling the gaps in Hungarian libraries. About 1,3 million positive reading film squares were made. Besides, requests of interlibrary loan and international exchange were fulfilled.

A considerable improvement of the reprographical services was brought about by buying three RANK xerox 1025 and one Minolta EP 650 copying machines and one Canon NP 580 readerprinter. All this could be purchased through the Soros-foundation. Claims of the readers for copying have rapidly increased. Beside xerox copies, photo-reproductions and photo-enlargements were also ordered (nearly 40 thousand in two years). In 1984 a laboratory for colour copying was set up.

The Reprographical Workshop has acquired a Romayor 314 printing press. The machine park of the workshop is in need of general improvement for its capacity became insufficient for the production of the Library's publications. Its enlarging to a printing office is planned.

Central Library Services

Our Legal Deposit Copy Service receives about 1,2 million units of printed material yearly. The Service is in charge of distributing the copies left after meeting the claims of the National Library (2 copies). Five complete sets are sent to the central regional libraries while special libraries receive their share of deposit copies according to their profiles.

In 1984, 9,152 and in 1985, 10,609 publications underlying ISBN numeration were issued, so approximately this amount of ISBN numbers was assigned to recent publications. This number includes the publications of both professional and non-professional publishers and of publishers with so-called collective number, i.e. occasional issuers of publications. There is a trend increase of the activity of non-professional publishers. In 1985, 91% of the professional publishers' publications appeared with an ISBN number. In 1984–85, 833 new ISSN numbers were assigned to new periodical publications.

In 1985 a departmental order was issued on the obligatory reporting of the Hungarian libraries' holdings to the Union Catalogues of the Széchényi Library. It refers to all foreign publications and to Hungarian ones printed before 1952, both to books and periodicals, including copies. Though most Hungarian libraries have regularly reported their foreign accessions, it is hoped that the departmental order will add to the regularity.

The Union Catalogue of Foreign Books received 395 thousand records in 1984–85. 19,200 and 16,600 inquiries were answered, respectively. The semiannual publication *Külföldi társadalomtudományi kézikönyvek* (Foreign Reference Books on Social Sciences) registers the accessions in Hungarian libraries.

The Union Catalogue of Foreign Periodicals registered nearly 96 thousand new entries in 1984–85. Information was given on 30 thousand instances. Volume 4 of the inventory *Kürens külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban* (Current Foreign Periodicals in Hungarian Libraries) was published. It contains supplements for the years 1980–82. The edition of *Külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban a XVII. századtól 1970-ig, – Union catalogue of foreign serials in Hungarian libraries from the 17th century to 1970* was in progress.

Beside the traditional catalogue card processing and the editorial work, preparations of the automated National Periodicals Data Base went on (see under *Research and Development*).

There is an increasing demand on interlibrary lending owing to the fact that the growing prices of foreign books and periodicals reduce the book import. In 1984, 26,900 and in 1985, 27,500 loan requests were received. Only 4,5% of these came from abroad, the rest was requested by Hungarian libraries. Our requests sent abroad were fulfilled (in this order) by the Federative German Republic, Great Britain, The Netherlands, The Soviet Union, Japon, Switzerland, France, Sweden. Unfortunately the prices of the great Western supply centres (e.g., British Library Document Supply Centre) keep rising.

The international exchange of publications tends to decrease everywhere because of the general financial difficulties. This refers to our Library as well. In 1984, we have sent abroad 33,700 volumes of books, in 1985, 25,000 volumes. We have received 20,800 volumes in exchange in these two years. The

number of periodicals sent and received did not change essentially (4,300 and 2,100 items, respectively). We make maximal efforts in selecting and supplying all patriotic publications from Hungary to our exchange partners interested in obtaining them. Unfortunately we do not always see the same carefulness on the side of our partners. Especially the neighbouring socialist countries are inclined to a quantitative adjusting of our exchange balance instead of supplying the Hungarian publications collected by the Széchenyi Library. – We have 705 exchange partners, 282 in socialist countries, 423 in other countries.

In 1984, a Depository Library of the National Széchenyi Library was established near Budapest. It stores reserve copies of duplicates discarded by Hungarian libraries. The starting holdings of the Depository Library were 120,000 volumes. This number was increased by 19,600 volumes. It supplies copies for interlibrary loan.

The Centre for Duplicates and Surplus Copies collects and redistributes the duplicates of other libraries and partly disposes of them in book trade. In these two years, it supplied 59 thousand volumes to Hungarian libraries and sold 20,900 volumes in home and foreign trade. Of this latter amount, 16,700 volumes were sold in the second-hand bookshop kept jointly by the Széchenyi Library and the Book Trade Company.

Research and development

The organizational frames of the research work and development carried out in the Library are constituted by the Section for Research Management and the Section for Development.

The Section for Research Management is supposed to organize individual and central research work in the Library, to determine the research program of the National Library and to coordinate it with the general research programs of the country. Accordingly, the research work carried out in the Széchenyi Library is based on the holdings of the Library, aiming at processing, disclosing and publication of this material, and at organizing and carrying out Hungarica research work, on the one hand, and it corresponds to the central role of the Széchenyi Library in the library network of the country, on the other (development of central library services, automation of libraries and institutions of information). The task of the Section for Development is the preparation of the computerization program of the Library. At the same time, it plays also an advisory role and exercises organisatory activity on a country-wide level.

Since 1981 the Széchenyi Library is a scientific research centre under the leadership of the Hungarian Academy of Sciences. In accordance with this, its relations with the institutional system of research work of the country considerably developed in the last years. The individual and institutional scientific achievements of the Library's staff are organically embedded in the national research program. It could well be seen in the research account of the five years' period of 1981–85 and in the research planning for the next five years (1986–1990).

The most outstanding results among the development tasks of 1984–85 were achieved through the establishing of the computerized National Periodical Data Base. The filling up of the Data Base goes on continuously. Partly, the data of the Hungarian periodicals and partly, those of foreign periodicals kept in Hungarian libraries are processed. Ca. 60% of the latter we take over directly from the magnetic tapes of the ISDS International Centre. A great advantage of the National Periodical Data Base is its compatibility with the ISDS system. At present, the Data Base functions as a system producing publications. It produces lists from computers or magnetic tapes. In the future, it will work in on-line system, too. Another achievement is that the data of Hungarian periodicals are regularly conveyed to the ISDS International Centre on magnetic tape. The information is given to the ASPRI system of the CMEA countries on data sheets.

The Library has developed a classification system of its own named OSTAURUS for the classification of the periodicals registered in the Data Base. It is a classification in natural language suitable for automated processing. Another important achievement was the TUDOR-C program system adapted to COMMODORE-64 personal computer. It makes it possible to process, ask and diffuse informations of small library holdings with a built-in SDI system. This type-software serves to promote instructions of computer technique in small libraries.

A new service: the Hungarica Information was introduced in 1985 in order to assist Hungarica research work. This service gives information in two ways by the analytical processing of foreign periodicals: it registers the publications dealing with the cultural and scientific activity of Hungarians living abroad and the foreign reception of the scientific, cultural and artistic achievements of the country. Computerized indexes make a multisided checking up of the analytical descriptions possible.

We try to assure the possibility of publication to the staff of the Library. Beside the Yearbook of the National Széchenyi Library (*Az Országos Széchenyi Könyvtár évkönyve*), the publication of the series *Az Országos Széchenyi Könyvtár kiadványai* (Publications of the National Széchenyi Library) was resumed and the first volume of the new series has been published. A microcard publication is in work, too.

International relations. Contacts with international information organizations

Continuity and increasing international interest in the new home of the Library were characteristic of our international relations.

In the frame of the cooperation of the national libraries of socialist countries we regularly attended the meetings of experts (conferences on national bibliography, acquisition, union catalogues, interlibrary loan). At the leaders' conference in 1985 in Prague Hungary was represented by the Head of Library Department of the Ministry of Culture Jenő Juhász and Director-General in charge Dr. Zoltán Havasi. The sixth Hungarian-Soviet library seminar was held in 1984 in Moscow. Representatives of our Library delivered lectures on readers' services.

In the frame of the common scientific and technical information system of the CMEA countries our representatives were present at three conferences on standardization and at the 9th system council meeting of ASPRI. Representatives were sent to the meeting of the Committee of Deputy Representatives of the International Scientific and Technical Information System of CMEA countries (Moscow, May 16-17, 1985). We continued our participation in the cultural and artistic information system of socialist countries (INTERINFORMKULTURA) and attended the meeting of this organization in Prague in 1984. We attended the meetings of the Working Group N° 1 of CMEA cooperation (Material and technical base of the culture, its scientific information supply) and of the Working Group N° 9 (Technique and technology of libraries) in 1985.

A working agreement was concluded between the National Széchényi Library and the Centre of International Serials Data System (ISDS, Paris) in 1984. We attended the sessions of this organization regularly.

In 1984-85, no representatives of the Széchényi Library were present at the General Assemblies of the IFLA but we maintained an uninterrupted correspondence with the particular sections of IFLA. Our financial contribution to IFLA programs was the printing of an IFLA publication in 500 copies. The Section on Library Building and Equipment of the IFLA held its seminar in Hungary on 3-7 June, 1985. The first day's program was organized in the new home of the Széchényi Library.

Our representatives attended the AIBM congress in Berlin in 1985 and the Hungarian-Austrian-Czechoslovakian RISM meeting in Vienna in December 1984.

The solemn session on the 90th anniversary of the foundation of FID took place in our Library on September 19, 1985 together with the subsequent conference of the FID Program Committee.

Among other Hungarian institutions, our Library participated in the organization of the international conference on the Hungarian diaspora held in Budapest in August 1984.

The Second Scientific Meeting of Hungarian Librarians was held in our Library in a joint organization with the World Federation of Hungarians and the Association of Hungarian Librarians on August 26-27, 1985. 40 foreign and 11 Hungarian official participants and 85 Hungarian guests were present. 30 lectures were delivered in the plenary session and in the panels of three sections.

In the NPAC program of the Library of Congress informations on Hungarian publications and bibliographic description were supplied.

We attended the conference of the Restoration Committee of ICOM in Copenhagen in 1984.

Our relations with developing countries were deepened by the participation of one of our colleagues as UNESCO expert in the organization of the Centre of Information in Laos.

We received several directors and librarians of European national libraries at the opening festivities and on the exhibition "Codices in medieval Hungary". A visit in the Library and reception was organized for librarians and museum workers participating in the European Cultural Forum.

Our colleagues went abroad to study tours, conferences or exchange of experiences 80 times in 1984, 85 times in 1985. 120 visits were made to socialist countries, 45 to other countries. With socialist countries, the visits took place on the basis of the well-proved exchange of personnel fixed in mutual agreements or intergovernmental cultural plans. As to capitalist countries, intergovernmental cultural agreements provide direct relations with partner libraries in Italy and Spain.